

**Міністерство освіти і науки України
Державний вищий навчальний заклад
«Донбаський державний педагогічний університет»
Кафедра педагогіки вищої школи**

**Методичні рекомендації
до вивчення навчальної дисципліни
УНІВЕРСИТЕТСЬКІ СТУДІЇ**

Спеціальностей:

- 014 Середня освіта (Фізика)
- 014 Середня освіта (Математика)
- 014 Середня освіта (Трудове навчання та технології)
(Технічна та комп'ютерна графіка)
- 014 Середня освіта (Фізична культура)
- 014 Середня освіта (Мова і література (російська))
- 014 Середня освіта (Українська мова і література)
- 014 Середня освіта (Мова та література (англійська))
- 012 Дошкільна освіта (Практична психологія)
- 013 Початкова освіта
(Інформатика, англійська мова, музика, хореографія)
- 053 Психологія
- 033 Філософія
- 016 Спеціальна освіта

Рецензенти:

Нікітіна Н.П. – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри іноземних мов філологічного факультету ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»;

Шайда Н.П. – кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри психології ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

М 54 Методичні рекомендації до вивчення навчальної дисципліни «Університетські студії» для студентів магістерського рівня вищої освіти. 2 видання / Уклад.: Н. С. Гарань, М. В. Карелін, О. Г. Коркішко, С. А. Саяпіна, В. І. Сипченко, О. М. Сипченко, Я. В. Топольник, С. Д. Фатальчук, Л. А. Черкашина. – Слов'янськ, 2019. – 94 с.

У другому виданні методичних рекомендацій відображено зміст навчальної програми «Університетські студії» для студентів магістерського рівня вищої освіти, подано тематику лекцій, завдання для самостійної роботи, тематику рефератів, питання до заліку, рекомендації щодо використання інформаційних технологій, рекомендації щодо роботи з літературою, рекомендації щодо особливостей написання реферату, оцінювання результатів навчання, рекомендовану літературу, глосарій.

Призначається для викладачів вищих навчальних закладів, студентів магістерського рівня вищої освіти, науковців, науково-педагогічних працівників та всіх тих, хто цікавиться актуальними проблемами вищої школи.

Друкується за рішенням Вченої ради
Державного вищого навчального закладу
«Донбаський державний педагогічний університет»
(протокол № 10 від 26.06.2018 р.)

ЗМІСТ

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	4
2. МЕТА Й ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	4
3. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	6
НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ ДЛЯ ЛЕКЦІЙ:	7
ЛЕКЦІЯ 1. ОСНОВНІ ЕТАПИ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ.	7
ЛЕКЦІЯ 2. СИСТЕМА ВИЩОЇ ОСВІТИ В КРАЇНАХ ЄВРОПИ Й АМЕРИКИ.....	18
ЛЕКЦІЯ 3. ІННОВАЦІЙНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У РОЗВИНЕНИХ КРАЇНАХ СВІТУ.....	24
ЛЕКЦІЯ 4. ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ ПРО ОСВІТУ	30
ЛЕКЦІЯ 5. НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА В ГАЛУЗІ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ: ХАРАКТЕРИСТИКА ОСНОВНИХ ДОКУМЕНТІВ.....	34
ЛЕКЦІЯ 6. ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ, ПРИНЦИПИ ТА ДОКУМЕНТИ, ПРИЙНЯТІ В РАМКАХ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ.....	42
ЛЕКЦІЯ 8. ПРИНЦИПИ, ФОРМИ ТА МЕТОДИ ПОБУДОВИ КРЕДИТНО-МОДУЛЬНОЇ СИСТЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ У ВНЗ УКРАЇНИ	56
ЛЕКЦІЯ 9. СТРУКТУРА, ЗМІСТ КЛЮЧОВИХ ДОКУМЕНТІВ ECTS І ПОРЯДОК УПРОВАДЖЕННЯ ЇХ У ВИШАХ УКРАЇНИ.....	60
ТЕМАТИКА РЕФЕРАТІВ	69
ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ	70
РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	71
РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО РОБОТИ З ЛІТЕРАТУРОЮ	74
РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ОСОБЛИВОСТЕЙ НАПИСАННЯ РЕФЕРАТУ	76
ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ.....	77
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА (ОСНОВНА, ДОДАТКОВА).....	80
ГЛОСАРІЙ.....	86

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика навчальної дисципліни	
	денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Вибіркова	
Загальна кількість годин – 90	Рік підготовки:	
	1-й	1-й
	Семестр	
	1-й	1-й
	Лекції	
	16 год.	год.
	Практичні, семінарські	
	14 год.	год.
	Лабораторні	
	год.	год.
	Самостійна робота	
	60 год.	год.
	Вид контролю: залік	
	Рік підготовки:	
2-й	2-й	
Семестр		
3-й	3-й	
Лекції		
Тижневих годин для денної форми навчання: контактних – 30 самостійної роботи студента – 60	16 год.	год.
	Практичні, семінарські	
	14 год.	год.
	Лабораторні	
	год.	год.
	Самостійна робота	
60 год.	год.	
Вид контролю: залік		

2. Мета і завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою вивчення навчальної дисципліни «Університетські студії» є розкриття основних напрямів діяльності викладача вищої школи відповідно до чинного законодавства країни; усвідомлення культурно-історичного покликання університету, формування відчуття належності до національної еліти, а також демонстрація особливостей ситуації у вищій освіті.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Університетські студії» є формування в слухачів уявлення про весь спектр основних проблем

функціонування університету; ознайомлення з основними засадами освітньої політики в умовах сучасності, можливостями розвитку інституцій вищої освіти на сучасному етапі; вивчення інноваційних тенденцій розвитку сучасної освіти; формування системи знань щодо сучасних інноваційних технологій у педагогіці; ознайомлення з основними нормативно-правовими документами, що регламентують діяльність у галузі вищої освіти України; формування уявлення про Болонський процес і його значення для розвитку вищої освіти в Україні.

1.3. За результатами вивчення дисципліни в студентів повинні бути сформовані такі **компетентності**:

загальні:

- здатність до аналізу та синтезу на основі логічних аргументів та перевірених фактів;
- набуття гнучкого мислення та компетентне застосування педагогічних знань у професійній діяльності та повсякденному житті;
- здатність вчитися й оволодівати сучасними знаннями;
- здатність до представлення комплексної інформації у стислій формі усно та письмово, використовуючи інформаційно-комунікаційні технології та відповідні терміни;
- дотримання етичних принципів із погляду професійної чесності, та розуміння можливого впливу досягнень педагогічної науки на соціальну сферу;

спеціальні:

- здатність визначати й аналізувати сучасний стан вищої школи в освітній системі України, особливості діяльності та педагогічної культури викладача вищої школи;
- здатність застосовувати інноваційні педагогічні технології;
- здатність розуміти та вміло використовувати теоретичні засади організації навчального процесу у вищій школі;
- здатність розуміти та запроваджувати в практику теоретичні засади організації виховного процесу у вищій школі;

результати навчання:

- знати основні етапи становлення та розвитку системи вищої освіти в Україні;
- знати та розуміти основні принципи, форми та методи побудови кредитно-модульної системи організації навчального процесу у ЗВШ України;
- знати основні завдання, принципи та документи, прийняті в межах Болонського процесу;
- знати та розуміти структуру й основний зміст ключових документів ECTS і порядок впровадження їх у роботу закладів вищої освіти України.

На вивчення навчальної дисципліни відведено 90 годин / 3 кредити ECTS.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви тем	Кількість годин				
	Денна форма				
	усього	зокрема			
		л	пр	лаб	с.р.
Тема 1 Основні етапи розвитку вищої освіти в Україні.	9	2	2		7
Тема 2. Системи вищої освіти в країнах Європи й Америки.	11	2			7
Тема 3. Інноваційні педагогічні технології підготовки фахівців у розвинених країнах світу.	11	2	2		7
Тема 4. Законодавство України про освіту. Нормативно-правова база в галузі вищої освіти України: характеристика основних документів.	11	2	2		7
Тема 5. Основні завдання, принципи та документи, прийняті в рамках Болонського процесу.	13	3			8
Тема 6. Базові елементи європейської кредитно-трансферної системи (ECTS).	11	3	2		8
Тема 7. Принципи, форми й методи побудови кредитно-модульної системи організації навчального процесу в ВНЗ України.	13	3	2		8
Тема 8. Структура, зміст ключових документів ECTS і порядок упровадження в закладах вищої освіти України.	11	3			8
Усього годин	90	20	10		60

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ ДЛЯ ЛЕКЦІЙ:

– підручники / навчальні посібники, розроблені викладачами кафедри, конспекти (тексти, схеми) лекцій у паперовій та/або електронній формі (електронний підручник/навчальний посібник/інтерактивний комплекс, файл зі змістом матеріалу, що викладається на лекціях, файл із роздатковими матеріалами);

– питання, тести й завдання за окремими темами лекцій для самоконтролю студентів;

– глосарій (тлумачний словник термінів) – упорядкований перелік спеціальних термінів, що трапляються в тексті лекцій навчальної дисципліни, зміст яких вимагає пояснення за темами лекцій або за абеткою.

Теми лекцій

1. Основні етапи розвитку вищої освіти в Україні.
2. Системи вищої освіти в країнах Європи й Америки.
3. Інноваційні педагогічні технології підготовки фахівців у розвинених країнах світу.
4. Законодавство України про освіту. Нормативно-правова база в галузі вищої освіти України: характеристика основних документів.
5. Основні завдання, принципи та документи, прийняті в рамках Болонського процесу.
6. Базові елементи європейської кредитно-трансферної системи (ECTS).
7. Принципи, форми й методи побудови кредитно-модульної системи організації навчального процесу у ВНЗ України.
8. Структура, зміст ключових документів ECTS і порядок упровадження їх у вишах України.

Тема 1. Основні етапи розвитку вищої освіти в Україні.

Мета вивчення: мати уявлення про основні етапи розвитку вищої школи в Україні.

Обладнання: мультимедійний проектор, комп'ютер, програмний продукт Microsoft Office PowerPoint 2007.

План лекції:

1. Історія зародження вищої освіти в Україні.
2. Львівський університет (1661 р.).
3. Острозька академія (1576-1636).
4. Києво-Могилянська академія (1632-1805 р.).

Література:

1. Белова О.К. Педагогіка вищої школи: конспект лекцій для студ. денної та заоч. форм навч. інж.-пед. спец. / О.К.Белова, І.С.Посохова; Укр. інж.-пед. акад., каф. педагогіки та методики професійного навчання. – Х.: [б. в.], 2014. – 120 с.

2. Бобало Ю. Запровадження та використання болонських інструментів прозорості в європейському просторі вищої освіти / Ю. Бобало, В. Павлиш, А. Загородній та ін. // Вища школа. – 2014. – № 1. – С. 19–31.

3. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи. Підручник за модульно-рейтинговою системою навчання. 2-ге вид. / С.С. Вітвицька. – К.: Центр учбової літератури. 2011. – 384 с.

4. Гладуш В.А. Педагогіка вищої школи: теорія, практика, історія. Навч. посіб. / В.А.Гладуш, Г.І.Лисенко – Д., 2014. – 416 с.

5. Гриневич Л. Вища освіта України: на шляху інтеграції до Європейського освітнього простору / Л. Гриневич // Рідна школа. – 2014. – № 11. – С. 8–13.

6. Зайченко І.В. Історія педагогіки. У двох книгах. Книга І. Історія зарубіжної педагогіки: [навч. пос.] / І.В.Зайченко. – К.: Слово, 2010. – 624 с.

7. Калашнікова Л.М. Педагогіка вищої школи у схемах і таблицях: навчальний посібник / Л.М.Калашнікова, О.А.Жерновникова. – Харків, 2016. – 260 с.

8. Кузьмінський А.І. Педагогіка вищої школи: навч. посібник / А. І. Кузьмінський. – 2-ге вид., стереотип. – К.: Знання, 2011. – 488 с.

9. Лузан П.Г. Історія педагогіки та освіти в Україні : навч. посіб. / П.Г.Лузан, О.В.Васюк. – К.: ДАКККІМ, 2010. – 296 с.

10. Лунячек В.Е. Основи педагогіки вищої школи : навч. посібник для студ. вищих навч. закл. / В.Е.Лунячек; Харків. нац. ун-т ім. В.Н.Каразіна. – Х.: [ХНУ], 2014. – 252 с.

11. Сисоєва С.О. Вища освіта України: реалії сучасного розвитку / С.О.Сисоєва, Н.Г. Батечко. – К.: ВД ЕКМО, 2011. – 368 с

12. Туркот Т.І. Педагогіка вищої школи: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Т.І. Туркот. – К.:Кондор, 2011. – 628 с.

13. Хрестоматія з педагогіки вищої школи : навч. посібник для вищих навч. закладів / уклад. В.І.Лозова [та інші]; за заг. ред. чл.-кор. НАПН України, д-ра пед. наук, проф. В.І.Лозової. – Х. 2011. – 408 с.

14. Чорноморденко І.В. Освіта і наука в Україні: проблема трансформації. // Філософія науки, техніки та архітектури: Постмодерний проект: Монографія / За ред. д-ра філос. наук В.А.Рижка. – К.: КНУБА, 2012. – С. 74.

15. Чубко О.П. Інноваційні технології навчання в контексті педагогічної підготовки майбутнього вчителя [Електронний ресурс] / О.П.Чубко // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Педагогічні науки. – 2013. – Вип. 108.1. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/jpdf/VchdpuP_2013_1_108_37.pdf

16. Шалімова І. М. Педагогіка вищої школи: конспект лекцій для усіх інж.-пед. спец. денної та заоч. форм навч. / І.М.Шалімова; Укр. інж.-пед. акад. – Харків, 2012. – 132 с.

Ключові поняття: державна політика, рівні та ступені вищої освіти, стандарти освітньої діяльності, якість вищої освіти, принципи діяльності вищого навчального закладу.

Основний зміст

Питання 1. Історія зародження вищої освіти в Україні.

Діяльність навчальних закладів Західної Європи була відомою на українських землях. Ці відомості поширювалися через студентів-мандрівників, післярів тощо. У західноєвропейських університетах того часу навчалося чимало українців. Так, із Болонським університетом пов'язана діяльність українського вченого, першого з відомих докторів медицини Юрія Дрогобича (Котермака). У Падуанському університеті в XVII столітті навчалися українці Станіслав Оріховський, Василь Русянович, Яків Седовський, Павло Боїм, Іван Курцевич-Булига (товариш і сподвижник гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного), С. Морозенко (згодом полковник і соратник Богдана Хмельницького) та ін. Вихованцями Краківського університету було багато синів українського народу – Григорій Чуй-Русина, Севастян Клеповик, Симон Пекалід, Касіян Сакович, Петро Могила та ін. Нерідко українці – вихованці західноєвропейських університетів – ставали засновниками вищих шкіл в Україні. Усе це мало позитивне значення для зародження й становлення вищої освіти в Україні. Починаючи з XV століття, поступово освіченість Заходу проникає в Україну, набираючи сили в братських школах XVI-XVII ст. Ще в 15 столітті в різних містах України стали з'являтися братства – це громадсько-політичні, релігійно-національні організації. Спочатку вони займалися благодійністю, а згодом перейшли в рішучий наступ проти національно-колоніального гніту. До них входили ремісники, селяни, купці, козаки, українські магнати. При братствах відкривалися дитячі об'єднання, шпиталі, друкарні, школи

1. Львівський університет (1661 р.). Тут навчалися діти заможних верств населення: польських магнатів, верхівки козацької старшини. Здебільшого тут отримували освіту католики (75 %), решта – уніати. Проте, православним шлях до університету був закритий.

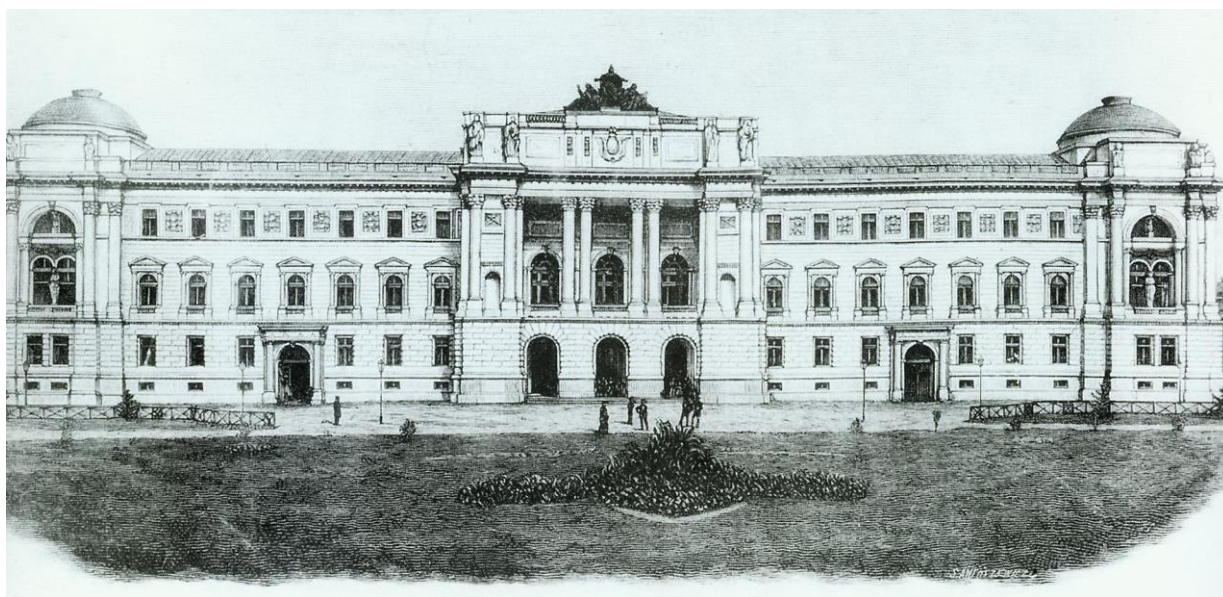

Рис. 1. Львівський університет.

Острозька академія (1576-1636).

Острозька школа-академія. Школа-академія в Острозі була організована князем Костянтином Острозьким на його кошти 1576 року. Її називали «тримовним ліцеєм» або «слов'яно-греко-латинською академією». Протягом тривалого часу серед науковців-дослідників історії України велася жвава дискусія про те, чи можна вважати Острозьку академію тих часів вищим навчальним закладом, чи все ж таки це був навчальний заклад середнього рівня? Відомо, що статус навчального закладу визначають за такими основними показниками: 1. Зміст освіти (які предмети вивчають і в якому обсязі). 2. Склад викладачів: їх професіоналізм, наукова підготовка. 3. Наукова діяльність: і викладачів, і студентів. Зміст освіти виходив за межі «семи вільних мистецтв» (тривіум: граматики, риторика, діалектика; квадріум: арифметика, астрономія, геометрія, музика), вивчали філософію та богослов'я. Провідне місце було відведено вивченню мов: староруської, грецької, латинської, польської. Багато уваги приділялося вивченню греко-візантійської та національної культури, старослов'янської мови.

Отже, зміст освіти був переважно гуманітарного спрямування. У школі був високий рівень викладання, бо вона укомплектовувалась добре підготовленими з різних країн викладачами. Щоб досягти цього, К. Острозький запросив до неї найвизначніших українських і закордонних професорів. Тут працювали: ректор, відомий український письменник, педагог і культурний діяч Герасим Смотрицький, першодрукар Іван Федоров, польський математик і філософ Ян Лятос, доктори латинських й еллінських наук Кирило й Никифор Лукаріс, Данило Наливайко (брат керівника селянсько-козацького повстання Северина Наливайка) та ін. При школі діяв науково-літературний гурток і друкарня. До гуртка входили фахівці в галузі мов, астрономії, математики, філософії, письменники публіцисти (Дем'ян Наливайко, Василь Суразький, Тимофій Михайлович, Ян Лятос – вихованець Краківського університету), греки (Діонісій Раллі та Феофан Грек). Вони перекладали праці візантійських богословів, готували до видання навчальні посібники та інші книги. Також важливим є той факт, що в Острозькій академії першодрукар Іван Федоров надрукував понад 20 книг: знамениту першу у світовому друкарстві, повну церковнослов'янську «Біблію» обсягом 1252 сторінки, котра написана церковнослов'янською мовою (1581 р.). Підготовка до друку тривала 10 років. Над її перекладом з єврейської та старогрецької мов наполегливо працювали 72 перекладачі. Редактором «Біблії» став Герасим Смотрицький – перший ректор Острозької школи-академії. Крім того, було видано першу граматику церковнослов'янської мови, три видання часослова, низку полемічної літератури на захист православної віри. Проте, після смерті К. Острозького (1608 р.) друкарня та й сам заклад починають занепадати. Усі виявлені документи свідчать, що академія була ліквідована з ініціативи ордену єзуїтів. Відомо, що нащадки К. Острозького окатоличились і не були зацікавлені в існуванні православної школи. За підрахунками протягом 60-річного існування закладу (1576-1636 рр.) його закінчили близько 500 осіб. Вихованці академії ставали вчителями, літераторами, друкарями, проповідниками, а саме такі

корифеї: Мелетій Смотрицький – автор славнозвісної «Граматики слов'янської»; Петро Конашевич-Сагайдачний – відомий гетьман реєстрового козацтва; Іван Борецький – видатний представник української педагогічної думки й громадський діяч, перший ректор Київської братської школи.

Отже, Академія відіграла надзвичайно важливу роль у поширенні освіти серед українського народу, розвитку педагогічної думки. І сьогодні вона успішно функціонує як вищий навчальний заклад.

Києво-Могилянська академія (1632-1805 р).

Рис. 2. Києво-Могилянська академія 1900 р.

Києво-Могилянська академія виникла 1632 року в результаті злиття Київської братської (1615 р.) та Лаврської шкіл (1631) при Києво-Печерській лаврі. Вона створювалась за зразком польських латинських шкіл вищого типу – колегій. Рівень навчання в ній був високим, бо вона укомплектовувалась добре підготовленими з різних країн викладачами. Об'єднаний навчальний заклад почав свою роботу під назвою Києвобратська колегія. П. Могила став її опікуном. На його честь згодом заклад став називатися Києво-Могилянською колегією. А в 1701 року Петро I своїм указом надав колегії офіційного статусу академії. Це зробило її першим офіційно визнаним вищим навчальним закладом в Україні. Фінансували академію козацькі гетьмани й вище духовенство. Тому й була вона загальноосвітнім всестановим закладом, у якому навчалися діти місцевої знаті, козаків, духовенства, міщан і селян. Колегія розвивалась як вищий навчальний заклад і невдовзі стала відомим у всій Європі центром освіти, науки і культури. У колегії існував поділ на класи. Усього нараховувалось 8 класів: підготовчий (фара або аналогія); три молодших (інфіма, граматика, синтаксис); два середніх (поетика й риторика). Учні молодших класів (спудеї) зачували тексти напам'ять, виконували усні й письмові вправи. Два старших (філософія та богослов'я). Філософи й богослови

(студенти) домашніх вправ не виконували й екзаменів не складали. У кінці кожного триместру вони писали великі письмові твори-дисертації й захищали їх у присутності всіх студентів. Складовою навчального процесу були диспути, коли один студент обґрунтовував думку, а інші її заперечували. Активізації навчальної діяльності учнів сприяли також своєрідні змагання в написанні кращих творів, віршів, промов і їх виголошенні.

Повний термін навчання становив 12 років, у всіх класах навчалися один рік, у класі філософії – два роки, богослов'я – чотири роки. Навчальний план передбачав вивчення «семи вільних мистецтв», слов'янської, грецької, латинської і польської мов. Із кінця XVIII ст. вивчали німецьку, французьку й старогрецьку мови. Викладання велося спочатку лише слов'янською мовою, а дещо пізніше філософію вивчали латиною. Керівництво колегії складали ректор, префект – перший помічник ректора з навчальної роботи, суперінтендант – наглядач за умовами проживання учнів. Навчальний рік у колегії розпочинався з 1 вересня і тривав до початку липня: він поділявся на триместри, між якими були невеликі канікули – рекреації. Триместри завершувалися екзаменами. Зарахування новоприбулих проводилося протягом всього року на основі співбесіди з префектом. Префект визначав рівень знань учня і в який клас його зарахувати. Оцінка знань у колегії була гнучкою та полягала в загальному висновку вчителя щодо успіхів учня: невстигаючих із колегії не відраховували. Учень за власним бажанням міг залишатися в класі стільки, скільки сам хотів. Іноді студенти, щоб підтвердити знання з якогось предмету, переходили в молодші класи. Завершити навчання в колегії кожен студент міг за власним бажанням у будь-який час. Дуже часто студенти не завершували повного курсу. Після закінчення повного курсу навчання або будь-якого старшого класу студенти отримували відповідний атестат із підписом ректора й печаткою. Студенти проживали на квартирах і в гуртожитках – бурсах. За бурсами й квартирами здійснював нагляд суперінтендант. Студентам жилося скрутно, особливо в бурсах. Щоб прожити, вони наймалися прислужниками, брали участь у хорах, просили милостиню, учителювали. Тут училися: український філософ, поет і педагог Григорій Сковорода; російський учений Михайло Ломоносов; радник Петра I з питань освіти Феофан Прокопович і інші видатні діячі; гетьмани України: Іван Виговський, Іван Мазепа, Пилип Орлик, Павло Полуботок, Іван Самойлович, Юрій Хмельницький, Петро Конашевич Сагайдачний.

Після відкриття 1805 року Харківського університету значення академії в культурному розвитку України зменшилося, а в 1819 р. вона була перетворена в духовну академію. Сьогодні Академію відроджено й вона успішно розвивається. Важливим етапом у розвитку освіти й культури в Україні було становлення університетів. Найстарішим в Україні є Львівський університет. І хоча немає єдності думок щодо дати заснування цього навчального закладу (1661 чи 1784 рік), усе ж більшість дослідників схиляється до дати 1661 р. Оскільки Львів, як і вся Галичина, були під владою Австрійської імперії, навчання велося німецькою, латинською мовами, а згодом і польською, проте з роками в університеті перемогли українські тенденції. Зокрема, у 1873 р. при

Львівському університеті було створено Наукове товариство імені Тараса Шевченка. Діяльність Львівського університету відіграла й продовжує відігравати величезну роль у становленні незалежності Галицького краю, зокрема й України в цілому, утвердженні національної ідентичності українського народу. Це визнаний науковий центр у західному регіоні нашої держави. У 1805 р. розпочав свою історію Харківський університет. Це перший університет, який створено на території України, що входила до складу Росії. Учені – педагоги й випускники університету – зробили значний внесок у розвиток освіти й науки на Слобожанській Україні, у справу національного відродження країни. У Харківському університеті працювали Олександр Потебня (1835 – 1891) – український філолог, філософ, етнограф; Петро Гулак Артемовський (1790 – 1865) – поет, історик, ректор цього ж університету; фольклорист, етнограф, літературознавець Микола Сумцов (1854 – 1922); біолог, фізіолог, ембріолог, імунолог Ілля Мечников (1845 – 1916). Із Харківським університетом пов'язані імена відомих його випускників, зокрема, історика й етнографа Миколи Костомарова (1817 – 1885), психолога Дмитра Узнадзе (1886 – 1950) та інших.

Діяльність Київського університету стала визначальним етапом у розвитку освіти, науки й культури країни. Відкриття Київського університету відбулося 15 липня 1834 р. Спочатку в університеті функціонував лише філософський факультет з історико-філологічним і фізико-математичним відділеннями. Першим ректором університету був видатний учений-природознавець, письменник, фольклорист, історик Михайло Максимович (1804 – 1873). Із діяльністю Київського університету пов'язано багато відомих імен – письменників, поетів, науковців, громадських діячів, які принесли славу Україні. Це історик, археолог, етнограф Володимир Антонович (1834 – 1908); історик Дмитро Багалій (1857 – 1932); літературознавець, фольклорист, історик, філософ, публіцист, громадський і культурний діяч Михайло Драгоманов (1841 – 1895); історик, фольклорист, етнограф Митрофан Довнар-Запольський (1867 – 1934); український письменник, театральний і громадський діяч Михайло Старицький (1840 – 1904); історик Іван Лучицький (1845 – 1918) та багато інших видатних постатей України. Нині Національний університет імені Тараса Шевченка є провідним центром розвитку науки й культури в Україні.

У травні 1865 р. засновано Одеський університет, який називався Новоросійським університетом, що ґрунтувався на Рішельєвському ліцеї. Ініціатором відкриття Одеського університету були російський педагог і лікар М.І.Пирогов та генерал-губернатор О.Г.Строганов. Функціонування цього навчального закладу уможливило молоді Південної України (Таврійського краю) здобувати вищу освіту. Він став центром науки й культури південного краю України. Багато вихованців і педагогів Одеського університету стали його окрасою, здійснили значний внесок у розвиток вітчизняної науки. Передусім це видатний біолог Ілля Мечников (1845 – 1916), ім'я якого носить університет із 1945 року; епідеміолог і мікробіолог Данило Заболотний (1866 – 1929); патофізіолог й організатор науки Олександр Богомолець (1881 – 1946); хімік Лев Писаржевський (1871 – 1938) та багато інших. З Одеським університетом

пов'язана наукова діяльність видатних постатей вітчизняної науки: біологів Івана Сеченова й Олександра Ковалевського.

У 1875 р. засновано Чернівецький університет. Буковина, яка розташована в передгір'ях Карпат, була протекторатом різних країн – Австрії, Румунії. Лише в 1940 р. ці землі возз'єдналися з Україною. Чернівецький університет був і залишається центром розвитку освіти й науки на Буковині.

Короткий екскурс в історію розвитку освіти й культури України свідчить, що кінець XVIII і XIX століття позначився активним розвитком і становленням наукових і освітніх закладів вищого рівня, які стали центром розвою культури й науки в різних регіонах держави, завдяки цьому було створено надійне підґрунтя для нових поступів у царині освіти, науки та культури у XX столітті.

Питання 2. Становлення Львівського Університету.

Визначальну роль у розвитку освіти на західноукраїнських землях відіграв Львівський університет, хоча цей навчальний заклад був заснований (1661р.) із метою посилення колонізації українського населення.

Львівський університет – найдавніший із класичних університетів України. Час його заснування різні джерела подають по-різному. Є думка, що час заснування відноситься до 1661 р. За іншим поглядом, Львівський університет остаточно засновано цісарським декретом від 21 жовтня 1784 р.

Його структуру в 1661 р. складали чотири факультети: теологічний, юридичний, медичний, філософський, а також повна гімназія.

У 1848–1849 рр. в університеті створено чотири українські кафедри на богословському відділі та кафедру української мови та літератури, діяльність якої тісно пов'язана з ім'ям її першого професора Якова Головацького (1814–1888 рр.) – визначного літератора, історика, етнографа та поета. Майже 20 років (1848–1867 рр.) Я.Головацький був професором української мови та літератури університету.

До першої світової війни Львівський університет мав чотири факультети: богословський, філософський (у 20-их роках перетворений на гуманітарний і математико-природничий), правовий і медичний. Із кінця XIX століття розпочалася боротьба за створення самостійного окремого українського університету. В університеті викладали видатні історики Іван Крип'якевич, Степан Томашевський, Михайло Грушевський (професор української історії, який очолював наукове товариство ім.Т.Шевченка).

Питання 3. Вища освіта в Україні в XVIII – XIX столітті.

Харківський університет було засновано наприкінці січня 1805 р. з ініціативи відомого вченого-винахідника, освітнього та громадського діяча, українця за походженням – Василя Каразіна. Його підтримала громадськість Харківщини та Полтавщини. В.Каразін був рішучим противником кріпацтва, людиною широких поглядів. У новоствореному навчальному закладі працювали Олександр Потебня, Дмитро Багалій, Микола Сумцов, Дмитро Яворницький. Вони своєю працею сприяли розвитку науки та техніки, мови та літератури, піднесенню української культури. Із діяльністю університету

пов'язана діяльність Петра Гулака-Артемівського, Григорія Квітки-Основ'яненка, вихованцем Харківського університету був Микола Костомаров.

Рис. 3. Харківський університет. 1897 р.

Київський університет було відкрито 15 липня 1834р.

Спочатку в навчальному закладі функціонував усього один факультет – філософський. Він мав два відділення – історичне та фізико-математичне.

Ректором Київського університету було призначено Михайла Максимовича (1804–1873 рр.) – визначного вченого-природознавця, який очолював кафедру ботаніки Московського університету. Водночас він був істориком, фольклористом і письменником.

У 1835 р. в університеті було відкрито юридичний, а в 1841 р. на базі ліквідованої Віленської медичної академії – медичний факультет. У такому складі університет функціонував до 1920 р.

Із Київським університетом нерозривно пов'язані імена геніальних українців: Т.Г.Шевченка, В.Антоновича, Д.Баталій, М.Драгоманова, М.Старицького.

Одеський університет (1865р.)

Рис. 4. Одеський університет. 1887 р.

Із початку свого існування університет мав історико-філологічний, фізико-математичний, юридичний і медичний факультети. Ініціатором відкриття Одеського університету був відомий учений-педагог М.І.Пирогов, а також М.М.Могилянський та генерал-губернатор П.Строганов.

Серед викладачів і вихованців Одеського університету багато вчених: Ілля Мечников, Данило Заболотний, Олександр Богомолець та ін. Із цим університетом пов'язана діяльність Івана Сеченова, Олександра Ковалевського, Миколи Зелінського, Євгена Щепкіна, Володимира Філатова.

Чернівецький університет (1875 р).

Рис. 5. Чернівецький університет. 1907 р.

Його було засновано з німецькою мовою викладання, але з самого початку його існування тут діяли кафедри української мови та літератури. У 1918–1920 р. університет перетворено на румунський, скасовано українські кафедри, кількість студентів-українців значно скоротилась. У ньому навчалися Іван Франко, Лесь Мартович.

Питання 4. Етапи розвитку вищої педагогічної національної школи України.

Вища педагогічна національна школа у своєму розвитку пройшла такі етапи:

- 1804–1917 рр. – становлення педагогічної освіти;
- 1917–1920 рр. – активні пошуки змісту, форм і методів будівництва нової вищої педагогічної освіти за різних форм державної влади;
- 1921–1934 рр. – формування й інтенсивна підготовка національних педагогічних кадрів;
- 1935–1985 рр. – утвердження єдиної всесоюзної системи вищої педагогічної освіти.

Уніфікація її змісту, форм та методів; наступний етап – розбудова нової національної вищої школи на демократичних засадах.

Питання 5. Освітні реформи XIX століття. Статути вищих навчальних закладів.

Проблему педагогічних кадрів було вперше поставлено в 1803–1804 рр. у зв'язку зі шкільною реформою. Попри вимоги духовенства надати йому переважне право на заміщення вчительських місць священнослужителями, які не мали загальної та спеціальної підготовки, при університеті було створено закриті трирічні педагогічні інститути.

За статутом їх вважали відділеннями університетів. Усі студенти університету протягом трьох років слухали певний цикл предметів, після чого переходили в «головне відділення наук відповідно до їх майбутнього стану». Ті, хто готував себе до педагогічної діяльності вступали до педагогічного інституту. Студентів готували до викладання всіх предметів у гімназіях. Професори університету мали присвячувати одну годину на тиждень для «особливого наставляння вчительських кадрів».

У системі педагогічної освіти в 1872 р. з'явилися трирічні вчительські інститути, що готували фахівців для міських, а з 1912 р. – для вищих початкових училищ. В Україні в 1880 р. їх було два: у Глухові (1874) та Феодосії (1872). Там проводили підготовку вчителів широкого профілю. Прийом на навчання здійснювався з 16 років для учнів усіх станів і звань.

В Україні станом на 1 січня 1917 р. підготовка вчителів відбувалася в семи вчительських інститутах: Київському, створеному 1 червня 1909 р.; Вінницькому, створеному 1 липня 1912 р.; Чернігівському, створеному 1 липня 1916 р.; Глухівському, створеному в 1874 р.; Катеринославському, створеному в 1910 р.; Миколаївському, створеному в 1913 р.; Полтавському, створеному в 1914 р.

Статути вищих навчальних закладів.

Університетські вчені видавали українські альманахи, етнографічні збірки, інші україномовні видання. Певною мірою цьому сприяв університетський статут (1863 р.), згідно з яким університетам надавалася часткова автономія. Проте після вбивства в березні 1881 р. царя Олександра II з лібералізмом було покінчено.

Новий статут (1884 р.) скасовував усі привілеї цих вищих навчальних закладів, які тепер мали повністю підлягати Міністерству освіти. Положення статуту 1884 р. стали основними принципами здійснення політики самодержавства в галузі науки та вищої освіти. Було заборонено виборність ректорів, деканів і навіть професорів: керувати університетами став чиновник – куратор округу. Згідно з положенням статуту значно зросла роль попечителя.

Новий університетський статут значно ускладнив процедуру присудження наукових ступенів. Усе більше уваги приділялося формальним моментам – складанню іспитів, попередньому розгляду дисертацій на факультетах тощо.

Університетський статут 1863 р. мав величезний вплив на розроблене в 1864 р. нове «Положення про присудження учених ступенів і звань». Аналіз «Положення» 1864 р. дозволив виявити ті зміни, які пройшли в процедурі атестації наукових кадрів: значно збільшилася кількість магістратур (замість 22 стало 39). Відповідно, стали спеціалізованими екзамени на ступінь магістра. Кількість розрядів докторів наук також збільшилося до 39; замість дисертації було дозволено представляти «самостійну наукову працю»; тема докторської дисертації могла розвивати основні положення магістерської, не повторюючи її; залишилося право, дане раді університету статутом 1863 р., утверджувати в наукових ступенях і званнях.

Лише в 1905 р. після відомих революційних подій у Росії був підготовлений новий університетський статут.

Питання для самостійної роботи:

1. Університет як модель сполучення навчання, науки та громадського життя: поєднання наукового консерватизму, студентського демократизму та громадського моніторингу (Україна, XXI століття).
2. Університет у глобальному, локальному та міжкультурному вимірах.
3. Особливості розвитку освіти в XX столітті.

Тема 2. Система вищої освіти в країнах Європи й Америки.

Мета вивчення: ознайомити з системою вищої освіти в країнах Європи й Америки; формувати орієнтовану основу для наступного засвоєння студентами навчального матеріалу з досліджуваної дисципліни.

Обладнання: таблиці, підручники.

План лекції:

1. Формування системи вищої освіти Європейських країн.
2. Головні тенденції розвитку вищої освіти деяких країн Європи.

Література:

1. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи. Підручник за модульно-рейтинговою системою навчання. 2-ге вид. / С.С. Вітвицька – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 384 с.
2. Гладуш В.А. Педагогіка вищої школи: теорія, практика, історія. Навч. посіб. / В.А.Гладуш, Г.І.Лисенко – Д., 2014. – 416 с.
3. Кузьмінський А.І. Педагогіка вищої школи: навч. посібник / А. І. Кузьмінський. – 2-ге вид., стереотип. – К.: Знання, 2011. – 488 с.
4. Туркот Т.І. Педагогіка вищої школи: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Т.І. Туркот. – К.: Кондор, 2011. – 628 с.
5. Андрушкевич Ф. Інновації в польській та українській освіті як наслідок підписання європейських освітніх декларацій (порівняльний аналіз) / Ф. Андрушкевич // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2011. – № 2. – С. 32–40.
6. Бобало Ю. Запровадження та використання болонських інструментів прозорості в європейському просторі вищої освіти / Ю. Бобало, В. Павлиш, А. Загородній та ін. // Вища школа. – 2014. – № 1. – С. 19–31.
7. Болонський процес: Документи / Уклад.: З.І.Тимошенко, А.М.Грехов, Ю.А.Гапон, Ю.І.Палеха. – К.: Європ. ун-т, 2014. – 169 с.
8. Гриневич Л. Вища освіта України: на шляху інтеграції до Європейського освітнього простору / Л. Гриневич // Рідна школа. – 2014. – № 11. – С. 8–13.
9. Моїсєєва Ф. А. Європейська інтеграція вищої освіти України в контексті Болонського процесу / Ф.А.Моїсєєва, В.А.Усачов. – Наука. Релігія. Суспільство, 2014. № 1. – С. 36–40.
10. Моделі гармонізації національних і міжнародних стандартів освіти у контексті Болонського процесу: Матеріали міжнар. семінару, 27–28 травня 2014 р. – Л.: Літопис, 2014. – 112 с.

Ключові поняття: структура світової вищої освіти, унітарна та бінарна система, тенденції розвитку, вища освіта країн Європи.

Основний зміст

Питання 1. Формування системи вищої освіти Європейських країн.

Структура світової вищої освіти видається надзвичайно різноманітною, проте домінують дві тенденції:

1. Унітарна, або єдина, система, коли вища освіта забезпечується університетами чи відповідними до них закладами. Такі заклади пропонують як загальні академічні ступені, так і професійно орієнтовані програми різної тривалості та рівня. В унітарній системі вищої освіти до її складу входять лише університети. Такою є освіта в Італії, Іспанії, Австрії, Фінляндії, Швеції.

2. Бінарна, або подвійна, система з традиційним університетським сектором, що так чи так спирається на концепцію університету та на окремий не університетський сектор вищої освіти, що має чітко окреслену структуру. Така система освіти притаманна більшості розвинених країн світу, де поряд з університетським сектором є численні спеціалізовані заклади, які приймають чималу частину молоді. З європейських країн бінарну систему вищої освіти мають

Бельгія, Великобританія, Греція, Данія, Ірландія, Нідерланди, Норвегія, Німеччина, Франція, Швейцарія та низка інших.

У неуніверситетському секторі запроваджено значну кількість нових програм для здобуття ступеня бакалавра, розроблених після бакалаврських курсів. Неуніверситетські заклади освіти, що не мають права на магістерські програми, можуть співпрацювати із зарубіжними установами, які таке право мають. Заклади вищої освіти неуніверситетського сектору не пропонують докторські ступені, але це не означає, що кандидати на докторські програми не можуть на них навчатись.

Питання 2. Головні тенденції розвитку вищої освіти деяких країн Європи.

Вища освіта Великобританії

Майже століття система вищої освіти у Великобританії мала бінарну структуру, але в 1992 р. із наданням технічним інститутам статусу університетів ці дві ланки вищої освіти об'єднались. Усі університети Великобританії мають високий рівень автономії у визначенні курсів, програм і методів навчання.

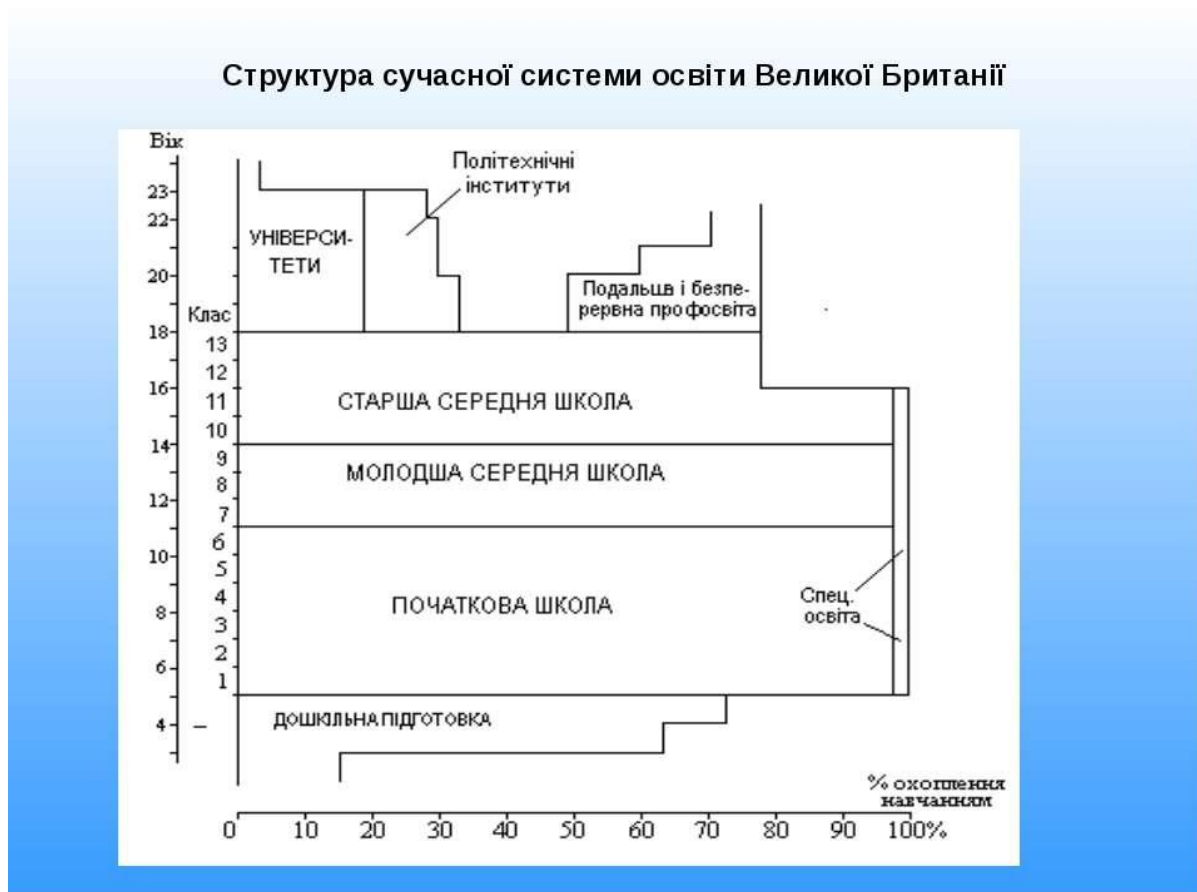

Рис. 6. Структура сучасної системи освіти Великобританії.

Зараховані до університету студенти спочатку намагаються здобути першу ступеневу кваліфікацію – бакалавр, яку можна отримати на гуманітарних, природничих чи педагогічних спеціальностях за 2-3 роки,

архітектурних, інженерних спеціальностях і менеджменту – за 3-4 роки, ветеринарії та медицині – за 5-6 років. Отримавши кваліфікацію бакалавра, студент має право продовжити навчання для отримання магістерського ступеня. Для цього необхідно 2-3 роки викладання, навчання чи досліджень при достатньо глибокому вивченні однієї чи групи суміжних дисциплін. У країні немає єдиного зразка диплома про освіту. Тут захищеними є лише титули «бакалавр», «магістр», «доктор».

Британські університети – це великі науково-навчальні комплекси, що включають коледжі, магістерські та докторські школи, дослідні інститути, наукові центри, обсерваторії тощо.

Середня освіта триває 13 років, два останніх із яких присвячено поглибленому вивченню тих дисциплін, які учень планує обрати для студій у ВНЗ. Школи надають змогу обрати курси різного рівня складності, що призводить до нееквівалентних атестатів. Право вступу в ВНЗ без екзаменів надає атестат про загальну освіту підвищеного рівня.

Для зарахування абітурієнти подають свої заяви в службу прийому до університетів та коледжів, вказуючи до п'яти бажаних закладів. Документи направляються у ВНЗ, які вирішують, чи вартий кандидат зарахування. Якщо кількість заяв перевищує квоту чи кількість вільних місць в аудиторіях, застосовується відбір, форми якого визначаються самими ВНЗ.

ВНЗ самі встановлюють методи контролю роботи та знань студентів: більшість практикують підсумкові екзамени, часто проводиться поточний контроль. Після закінчення програми першого циклу студент може отримати такі оцінки: найвищу (Class 1), дуже добру (Class 2, Division 1) з правом продовжити навчання на другому циклі, непогано (Class 2, Division 2), найнижчу (Class 3).

Вища освіта Іспанії

Система вищої освіти Іспанії відзначається винятковою однорідністю, адже аж 98% студентів навчаються в університетах, поза якими готують лише фахівців із туризму, ремесел і деяких інших видів занять. Із 52 університетів 7 – недержавні.

Університети мають досить складну структуру та пропонують курси, програми та кваліфікації різного рівня. Так, на факультетах передбачено програми тривалістю 4-5 років із присудженням повного диплома. Вищі технічні школи після 4-5 років навчання присуджують дипломи вищих інженерів. Університетські й інженерно-технічні школи надають дипломи після трьох років навчання.

До неуніверситетської вищої освіти входять інститути, що видають два види дипломів: еквівалентний до університетських (А) і нижчий від університетських диплом простіших програм мистецьких фахів (В). Дипломи типу А надають Військова Академія, інститути туризму, цивільної авіації та теологічні заклади. Дипломи типу В надають інститути та професійні школи з легшими умовами вступу та простими програмами.

Професорсько-викладацький склад ВНЗ в Іспанії поділяється на чотири категорії: професори, виконувачі обов'язків професорів, викладачі-заступники, викладачі-асистенти.

Конкурсні вступні экзамені формуються у вигляді двох тестів, які запроваджуються екзаменаційною комісією одночасно на всій території Іспанії. Перший тест спрямований на перевірку загальних умінь абітурієнта (культури, знання мов, здатності до аналізу й синтезу тощо), другий – засвоєння тих дисциплін, що поглиблено вивчалися на курсах орієнтації.

Трирічне навчання в університетських школах надає кваліфікацію інженера-техніка з правом продовження навчання в другому циклі цих же університетів чи переходу на ринок праці.

П'ятирічне навчання на факультетах університетів чи в їхніх вищих школах (і в частині інститутів) увінчується дипломом, що надає право на післядипломне навчання.

Успішне закінчення двох перших циклів університетів надає право продовжувати навчання для отримання диплома доктора. Воно триває два-три роки під керівництвом наукового консультанта, супроводжується самостійними пошуками, написанням і захистом дисертації.

Обов'язкова середня освіта в Іспанії триває 10 років із правом продовження освіти (2 роки) в середній школі вищого рівня та отримання права участі в конкурсних екзаменах в університетах.

Іспанська система оцінювання – 10-бальна. Прохідною оцінкою є 5, 6, 9 балів.

Вища освіта Німеччини

На сьогодні систему німецької освіти можна схематично показати так: початкова школа (4 роки), середня школа (8-річне училище або 9-річна гімназія), вища школа (університети, педагогічні ВНЗ, вищі школи мистецтв, вищі технічні навчальні заклади).

Після об'єднання в 1992/93 навчальному році в Німеччині стало 318 закладів вищої освіти різного рівня: 91 звичайний та один загальноосвітній університети, 11 педагогічних, 19 теологічних, 43 мистецьких і 153 технічних та спеціалізованих ВНЗ. Зі згаданих до недержавного сектору входили 6 університетів, 17 теологічних закладів, 2 мистецьких коледжі, 35 вищих фахових шкіл.

Основою системи вищої освіти є університети. Вони мають класичну структуру та завдання: несуть відповідальність за наукові дослідження, навчання, підготовку кадрів вищої кваліфікації, готують докторів наук, наділені правом присуджувати габілітацію (докторат-2) для заміщення посад завідувачів кафедрями. Навчання триває щонайменше чотири роки.

Педагогічні вищі школи готують учителів для нижчих рівнів освіти та спеціалізованих шкіл. Вищі фахові школи відіграють важливу роль, готуючи спеціалістів з інженерії, бізнесу, менеджменту тощо; наукові дослідження в них звужено та вони не претендують на фундаментальність.

Основні групи закладів вищої освіти

1	Університети	Класичні, технічні, загальноосвітні та спеціалізовані заклади університетського рівня – вищі педагогічні, теологічні та медичні школи	Мають класичну структуру; готують і докторів наук.
2	Вищі фахові школи	Спеціалізована фахова підготовка	Готують спеціалістів з інженерії, бізнесу, менеджменту.
3	Вищі школи, коледжі	Напрями підготовки – мистецтво та музика	Готують фахівців з усіх видів мистецтв і музики, включаючи музикологію, історію мистецтв тощо.

Музичні та мистецькі вищі школи готують фахівців з усіх видів мистецтв і музики, включаючи музикологію, історію мистецтв тощо.

Для вступу до закладів вищої освіти потрібно мати атестат про середню освіту, який буває трьох типів: «загальний» (дає право вступу до всіх ВНЗ); «фаховий» (дає право вступу на певні спеціальності); документ для вступу лише у вищі фахові школи чи на відповідний факультет загальноосвітнього університету. Перші два видаються після закінчення гімназії чи відповідного до неї професійного закладу з тривалістю навчання 13 років. Третій отримують після навчання тривалістю 12 років у профшколах.

Кожен предмет закінчується екзаменами. Після завершення програми виконуються письмові роботи, а також складаються письмові чи усні екзамени з головних дисциплін. Знання студентів оцінюється за 6-бальною системою: дуже добре (1 бал), добре (2 бали), задовільно (3 бали), достатньо (4 бали), незадовільно (6 балів).

Випускникам вищих навчальних закладів після складання державного іспиту присвоюють титул дипломованого спеціаліста, а в університетах – магістра, що дає право на державну службу, відповідну фахову діяльність та аспірантуру. Магістратура зорієнтована на викладацьку роботу. Вищою кваліфікацією в Німеччині є титул доктора. Це вимагає 3-5 років наукових досліджень, складання державного екзамену та захисту дисертації.

Питання для самостійної роботи:

1. Сучасні принципи побудови та завдання вищої освіти в розвинених країнах.
2. Заклади освіти. Доступ громадян до освіти.
3. Ступеневість освіти. Кваліфікації.
4. Методи й засоби навчання.
5. Навчання студентів-іноземців.

Тема 3. Інноваційні педагогічні технології підготовки фахівців у розвинених країнах світу.

Мета вивчення: ознайомити з інноваційними педагогічними технологіями; оволодіти методами та засобами їхнього запровадження в навчальний процес ЗВО; формувати орієнтовану основу для наступного засвоєння студентами навчального матеріалу з досліджуваної дисципліни.

Обладнання: презентація за допомогою мультимедійної системи

План лекції:

1. Історія становлення та розвитку педагогічних технологій. Сутність і взаємозв'язок понять «освітні технології, педагогічні технології та навчальні технології».

2. Модульно-рейтингова технологія навчання.

3. Технологія проблемного та групового навчання.

4. Ігрові технології та їх характеристики.

5. Характеристика нових інформаційних технологій (комп'ютерних) та технології дистанційного навчання.

6. Дистанційне навчання.

Література:

1. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи. Підручник за модульно-рейтинговою системою навчання. 2-ге вид. / С.С. Вітвицька. – К.: Центр учбової літератури. 2011. – 384 с.

2. Гладуш В.А. Педагогіка вищої школи: теорія, практика, історія. Навч. посіб. / В.А.Гладуш, Г.І.Лисенко – Д., 2014. – 416 с.

3. Кузьмінський А.І. Педагогіка вищої школи: навч. посібник / А. І. Кузьмінський. – 2-ге вид., стереотип. – К.: Знання, 2011. – 488 с.

4. Туркот Т.І. Педагогіка вищої школи: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Т.І. Туркот. – К.: Кондор, 2011. – 628 с.

5. Андрушкевич Ф. Інновації в польській та українській освіті як наслідок підписання європейських освітніх декларацій (порівняльний аналіз) / Ф. Андрушкевич // Директор школи, лицею, гімназії. – 2011. – № 2. – С. 32–40.

6. Бобало Ю. Запровадження та використання болонських інструментів прозорості в європейському просторі вищої освіти / Ю. Бобало, В. Павлиш, А. Загородній та ін. // Вища школа. – 2014. – № 1. – С. 19–31.

7. Болонський процес: Документи / Уклад.: З.І.Тимошенко, А.М.Грехов, Ю.А.Гапон, Ю.І.Палеха. – К.: Європ. ун-т, 2014. – 169 с.

8. Гриневич Л. Вища освіта України: на шляху інтеграції до Європейського освітнього простору / Л. Гриневич // Рідна школа. – 2014. – № 11. – С. 8–13.

9. Моїсеєва Ф. А. Європейська інтеграція вищої освіти України в контексті Болонського процесу / Ф.А.Моїсеєва, В.А.Усачов. – Наука. Релігія. Суспільство, 2014. – № 1. – С. 36–40.

10. Моделі гармонізації національних і міжнародних стандартів освіти у контексті Болонського процесу: Матеріали міжнар. семінару, 27–28 травня 2014 р. – Л.: Літопис, 2014. – 112 с.

Ключові поняття: освітні технології, педагогічні технології, навчальні технології, модульно-рейтингова технологія навчання, технологія проблемного, технологія групового навчання, ігрові технології, інформаційні технології (комп'ютерні), технології дистанційного навчання.

Основний зміст

Питання 1. Історія становлення та розвитку педагогічних технологій.

Етимологія слова «технологія» означає «знання обробки матеріалу».

Поняття «педагогічна технологія» відоме з 20-их років ХХ ст., трапляється в працях А.Ухтомського, С.Шацького, В.Бехтерева, І.Павлова та ін. Уже тоді воно потрактовувалося по-різному: в одному випадку – як сукупність прийомів і засобів, спрямованих на чітку й ефективну організацію навчальних занять, що нагадує виробничу технологію; в іншому – як уміння оперувати навчальним і лабораторним обладнанням, використовувати наочні посібники.

Із розвитком навчальної техніки та комп'ютеризації навчання «технологія навчання» та «педагогічна технологія» стали усвідомлюватися системою засобів, методів організації й управління навчально-виховним процесом. На кінець 70-их – початок 80-их років відокремилися два складники педагогічної технології: використання системного знання для розв'язання практичних задач; використання в навчальному процесі технологічних засобів.

Освітні технології відбивають загальну стратегію розвитку освіти, єдиного освітнього простору, їх призначення – прогнозувати розвиток освіти, його конкретне проектування та планування, передбачення результатів, а також визначення відповідних освітнім цілям стандартів.

Педагогічні технології втілюють тактику її реалізації в навчально-виховному процесі через упровадження моделей останнього та тотожних йому моделей управління цим процесом.

Педагогічна технологія відображає модель навчально-виховного й управлінського процесів освітнього закладу й об'єднує в собі зміст, форми та засоби кожного з них.

Навчальна технологія – поняття близьке, але не тотожне поняттю педагогічна технологія. Воно відбиває шлях освоєння конкретного навчального матеріалу (поняття) в межах відповідного навчального предмета, теми, питання. Потребує спеціальної організації навчального змісту, адекватних йому форм і методів навчання. Але можливі й такі варіанти: до форм навчання добираються зміст і методи навчання чи до методів добирають форми, зміст навчання структурується.

Грунтовний аналіз літературних джерел дозволив нарахувати понад 300 визначень «педагогічної технології». Близькими до нашого розуміння є такі визначення:

Педагогічна технологія – це продумана в усіх деталях модель педагогічної діяльності з проектування, організації та проведення навчального процесу з безумовним забезпеченням комфортних умов для учнів та вчителя (В.Монахов).

Педагогічна технологія означає системну сукупність і порядок функціонування всіх особистісних, інструментальних і методологічних засобів, що використовуються для досягнення педагогічної мети (М.Кларін).

Педагогічна технологія є змістовим узагальненням і може бути представлена трьома аспектами: науковим; процесуально-описовим; процесуально-дійовим.

Педагогічна технологія повинна задовольняти деякі основні методологічні вимоги, критерії технологічності: концептуальність; системність; логічність процесу, взаємозв'язок усіх його частин, цілісність; керованість; ефективність; відтворюваність; єдність змістової та процесуальної частини, їх взаємообумовленість.

Джерелами та складовими нових педагогічних технологій є: соціальне перетворення та нове педагогічне мислення; суспільні, педагогічні, психологічні науки; сучасний передовий педагогічний досвід; історичний вітчизняний і зарубіжний досвід (надбання попередніх поколінь); народна педагогіка.

У сучасній педагогічній теорії та практиці є багато варіантів педагогічних технологій. Найбільш глибоко та різнобічно до їх класифікації, на нашу думку, підійшов Г.К.Селевко, який подав класифікацію за суттєвими та інструментально значимими властивостями: цільовою орієнтацією, організацією навчання, особливостями змісту освіти, орієнтацією на особистісні структури (ЗУН – оволодіння знання, уміння, навички, СРД – систему розумових дій, СЕМ – систему естетично-моральну, СКМ – систему самокеруючих механізмів, СДП – систему дієво-практичну).

Питання 2. Модульно-рейтингова технологія навчання.

Нині можна виділити декілька підходів до створення модульної системи залежно від географії та змістовно-структурних особливостей інноваційно-освітнього досвіду: американська та німецька моделі, литовська модель, українська.

Щодо модульного навчання для вищої школи, то найцікавішими є підходи К.Вазіної та А.Алексюка.

Найважливішими положеннями, що забезпечують відносно цілісне розуміння призначення та принципів функціонування модульної системи, є такі:

1. Модульна система навчання головним своїм призначенням повинна мати таку заміну організаційних засад педагогічного процесу у вищій школі, яка б забезпечила суттєву його демократизацію, умови для дійсної зміни місця студента в навчанні (перетворення його з об'єкта в суб'єкт цього процесу), надала б навчально-виховному процесу необхідної гнучкості, запровадила б у дію принцип індивідуалізації навчання.

2. Модуль – це відносно самостійна частина навчального процесу, яка містить насамперед одне або кілька близьких за змістом і фундаментальних за значенням понять, законів, принципів. Зміст курсу «Університетські студії» в його досвіді поділений на три модулі.

3. Засвоєння модуля розпочинається оглядово-настановчою лекцією. Далі йдуть індивідуальна самостійна навчальна робота, консультації, потім кілька групових тьюторських занять за опрацьованими джерелами, що впроваджені замість традиційних семінарських занять і у своїй сукупності складають зміст модуля.

4. Організаційно кожне тьюторське заняття включає в себе три-чотири види навчальної роботи, серед яких два є постійними (невелика письмова робота та дискусія за змістом опрацьованих задач, евристична бесіда, рольові та ділові ігри тощо).

5. Джерела, виділені в списках літератури позначкою «X», складають мінімум навчального матеріалу, необхідного для систематичного оволодіння предметом.

6. Студент може достроково вивчити й скласти звіт із матеріалу, що входить до того чи того модуля, за домовленістю з викладачем. Вивільнений час використовується ним згідно зі своїми інтересами. Звіт студента за змістом конкретного модуля вважається прийнятим, якщо він під час співбесіди з викладачем продемонструє розуміння головних ідей модуля та послідовно, аргументовано викладе їх.

7. Для студентів, що засвоїли матеріал і відзвітувалися за змістом усіх модулів до закінчення семестру, екзамен із цього предмету відмінюється.

8. Коли студент не зміг із тих або тих причин вчасно скласти звіт за змістом модуля, він може зробити це за домовленістю з викладачем під час консультації.

9. Під час організації індивідуальної навчальної діяльності залишається актуальним питання про стимулювання систематичної самостійної роботи з першоджерелами. Формалізм у питаннях обліку її результатів усувається за умов функціонування запропонованої системи навчання тим, що перевірка конспектів першоджерел відмінюється та факт наявності чи відсутності їх у студентів не впливає на оцінку якості навчальної праці.

10. Виконання навчальних завдань оцінюється певною кількістю залікових одиниць, облік яких ведуть як викладач, так і сам студент.

11. Із метою стимулювання навчальної активності студентів за підсумками кожного навчального року з урахуванням загальної суми набраних залікових одиниць визначається десятка найкращих студентів із предмета. Із їх кількості рада факультету (за поданням кафедри) може рекомендувати до аспірантури з педагогіки.

Основні принципи модульності:

1) наявність самостійної групи ідей (знань), якими оволодівають студенти за допомогою дидактично доцільних засобів, що відповідають природі цих ідей;

2) формування самостійної планової, цілісної одиниці навчальної діяльності, яка б сприяла досягненню студента чітко визначених цілей;

3) оволодіння принципом модульності досягається через застосування різних форм і методів навчання, підпорядкованих загальній темі навчального курсу чи актуальній науково-технічній, соціальній або іншій проблемі;

4) принцип модульності – це також складання автономних порцій, поділ навчального матеріалу на частини (кроки, порції, такти – на зразок розділу чи теми) для груп студентів.

Отже, нова структура навчального процесу за модульним принципом характеризується таким змістом її елементів і логікою побудови:

1. Вивчення теми (розділу) навчального матеріалу проводиться не за окремими частками на кількох заняттях, а подається цілісно узагальненим модулем на настановчих лекціях. Тривалість лекцій визначається об'ємом теоретичного матеріалу, способами його структурування. Настановчі лекції висвітлюють особливо складні, проблемні питання теми, найновіші факти та події. Активізація мислення студентів під час такої лекції забезпечується, якщо лекція носить проблемний характер. Сутність проблемної лекції полягає у створенні на ній викладачем проблемного завдання, яке розв'язуються, як правило, за участю аудиторії.

2. Після настановчої лекції слідує основні елементи структури модульного навчання: семінарські заняття, диференційно-групова робота, ділові ігри, самостійна робота студентів під керівництвом викладача.

Роль викладача в реалізації такої педагогічної технології змінюється. Він у цілому виконує роль консультанта.

Студенти отримують від викладача завдання різних рівнів. Концепція 3-бох рівнів змісту освіти дозволяє їм самостійно вибрати рівень вивчення конкретного предмета.

Під час використання цієї педагогічної технології вводиться система модульного контролю, який проводиться після завершення лекційних, семінарських, лабораторних і практичних занять, що належать до певного модуля.

Питання 3. Технологія проблемного та групового навчання.

Під проблемним навчанням розуміють таку організацію навчальних занять, котрі передбачають створення під керівництвом викладача проблемних ситуацій та активну самостійну діяльність студентів щодо їх розв'язання, результатом якої є творче оволодіння знаннями, навичками, уміннями та розвиток розумових здібностей. Викладачі використовують різні типи проблемних ситуацій як за змістом, так і рівнем складності.

Основою проведення семінарсько-практичних занять, наприклад із педагогіки, є групові технології. Академічну групу поділено на мікрогрупи. Технологічний процес групової роботи складається з таких елементів: підготовка до виконання групового завдання (постановка пізнавальної задачі (проблемної ситуації); інструктаж про зміст і послідовність роботи; рекомендації щодо дидактичного матеріалу в групах); групова робота (знайомство з матеріалом, планування роботи в групі; розподіл завдань між членами групи; індивідуальне виконання завдань; обговорення індивідуальних результатів роботи в групі; обговорення загального завдання групи (зауваження, доповнення, уточнення, узагальнення); підведення підсумків групового завдання); заключна частина (повідомлення про результати роботи в групах; аналіз пізнавальної задачі, рефлексія; загальний висновок щодо групової

роботи та виконання поставленої задачі). Висновки про роботу групи та їх членів.

Питання 4. Ігрові технології та їх характеристики.

На практичних заняттях використовуються також технології на основі активації та інтенсифікації діяльності студентів – ігрові технології. Концептуальними основами ігрових технологій є психологічні механізми ігрової діяльності, що спираються на фундаментальні потреби особистості в самовираженні, самоутвердженні, самовизначенні, саморегуляції, самореалізації.

За цільовими орієнтаціями ігрові технології поділяють на: дидактичні, виховні, розвивальні, соціалізувальні.

За характером педагогічного процесу: навчальні, тренінгові, контролювальні, узагальнювальні, пізнавальні, виховні, розвивальні, репродуктивні, продуктивні, творчі, комунікативні, діагностичні, профорієнтаційні, психотехнічні.

За ігровою методикою: предметні, сюжетні, рольові, ділові, імітаційні, драматизації.

Ігрові технології сприяють розвитку системи розумових дій, естетично-моральних якостей, дійово-практичної галузі та самокерувальних механізмів.

У ВНЗ широко використовуються ділові ігри для розв'язання комплексних задач засвоєння нового, закріплення матеріалів, розвитку творчих здібностей, формування загально-навчальних умінь. Ділові ігри уможливають студентам зрозуміння навчального матеріалу з різних позицій.

У процесі вивчення дисциплін застосовуються різні модифікації ділових ігор: імітаційні, операційні, рольові ігри, діловий театр, психо- і соціограма.

Питання 5. Характеристика нових інформаційних технологій (комп'ютерних) та технології дистанційного навчання.

Будь-яка педагогічна технологія – це інформаційна технологія, бо основу технологічного процесу навчання складає інформація та її рух (перетворення). Тому більш точним було б визначення для цих технологій – технічні інформаційні технології.

Технічні інформаційні технології – це процеси підготовки та передачі інформації, засобом якої є комп'ютер та інші технічні засоби. Вони розвивають ідею програмованого навчання та відкривають дійсно нові, ще не досліджені варіанти навчання, пов'язані з унікальними можливостями сучасних комп'ютерів і телекомунікацій. Проте в наукових джерелах ці технології отримали назву комп'ютерних технологій.

Комп'ютерні технології спрямовані на: підготовку особистості інформаційного суспільства; формування умінь працювати з інформацією; розвиток комунікативних здібностей; формування дослідницьких умінь і умінь вибору оптимальних рішень; забезпечення великим обсягом якісної інформації.

Концептуальними положеннями комп'ютерних технологій є: навчання – спілкування з комп'ютером; пристосування комп'ютера до індивідуальних

особливостей студента (принцип адаптивності); діалоговий характер навчання; керованість і корекція викладачем процесу навчання; здійснення взаємодії студентів із комп'ютером за всіма типами: суб'єкт, об'єкт, суб'єкт-об'єкт, об'єкт-суб'єкт; оптимальне поєднання індивідуальної та групової роботи; створення психологічного комфорту під час спілкування з комп'ютером; необмежене навчання: зміст, його інтерпретація та додатки; комп'ютерна технологія засновується в процесі використання деякої формалізованої моделі змісту, що представлений програмними засобами, записаними в пам'ять комп'ютера, та можливостями телекомунікаційної мережі.

Питання 6. Дистанційне навчання.

Наразі з'явилася нова технологія – технологія дистанційного навчання. Поява дистанційної освіти не випадкова – це закономірний етап розвитку та адаптації освіти до сучасних умов.

Дистанційна освіта – комплекс освітніх послуг, що надаються широким колам населення в країні й за кордоном за допомогою спеціалізованого інформаційного освітнього середовища, що ґрунтується на засобах обміну навчальною інформацією на відстані (супутникове телебачення, радіо, комп'ютерний зв'язок тощо).

Дистанційне навчання – сукупність інформаційних технологій, що забезпечують доставку студенту основного обсягу матеріалу, інтерактивну взаємодію студентів і викладачів у процесі навчання, надання студентам можливості самостійної роботи щодо засвоєння матеріалу, а також оцінку їхніх знань та навичок у процесі навчання.

У визначення дистанційного навчання входять три компоненти: відкрите навчання, комп'ютерне навчання, комп'ютерна система комунікацій (Інтернет).

Основними принципами дистанційного навчання є: гуманізм, пріоритетність педагогічного підходу під час проектування освітнього процесу в дистанційному навчанні; педагогічна доцільність застосування нових інформаційних технологій; вибір змісту освіти; забезпечення захисту інформації, що циркулює в дистанційному навчанні; стартовий рівень освіти тощо.

Основними видами забезпечення дистанційного навчання є методичне, програмне, технічне, інформаційне, організаційне.

Питання для самостійної роботи:

1. Інноваційні тенденції в професійній освіті.
2. Світовий досвід інновацій професійної освіти.
3. Інноваційні педагогічні технології на законодавчому рівні.

Тема 4. Законодавство України про освіту

Мета вивчення: ознайомити із законодавчою базою України щодо освіти; формувати орієнтовані основи для наступного засвоєння студентами навчального матеріалу з досліджуваної дисципліни.

Обладнання: таблиці, документи міністерства.

План лекції:

1. Конституційне закріплення права на освіту.
2. Основні положення Закону України «Про освіту» та Закону України «Про вищу освіту».
3. Система та рівні освіти в Україні, освітні рівні вищої освіти.
4. Основні принципи освіти в Україні.

Література:

1. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи. Підручник за модульно-рейтинговою системою навчання. 2-ге вид. / С.С. Вітвицька – К.: Центр учбової літератури. 2011. – 384 с.
2. Гладуш В.А. Педагогіка вищої школи: теорія, практика, історія. Навч. посіб. / В.А.Гладуш, Г.І.Лисенко – Д., 2014. – 416 с.
3. Кузьмінський А.І. Педагогіка вищої школи: навч. посібник / А. І. Кузьмінський. – 2-ге вид., стереотип. – К. : Знання, 2011. – 488 с.
4. Туркот Т.І. Педагогіка вищої школи: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Т.І. Туркот. – К.:Кондор, 2011. – 628 с.
5. Андрушкевич Ф. Інновації в польській та українській освіті як наслідок підписання європейських освітніх декларацій (порівняльний аналіз) / Ф. Андрушкевич // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2011. – № 2. – С. 32–40.
6. Бобало Ю. Запровадження та використання болонських інструментів прозорості в європейському просторі вищої освіти / Ю.Бобало, В. Павлиш, А. Загородній та ін. // Вища школа. – 2014. – № 1. – С. 19–31.
7. Болонський процес: Документи / Уклад.: З.І.Тимошенко, А.М.Грехов, Ю.А.Гапон, Ю.І.Палеха. – К.: Європ. ун-т, 2014. – 169 с.
8. Гриневич Л. Вища освіта України: на шляху інтеграції до Європейського освітнього простору / Л. Гриневич // Рідна школа. – 2014. – № 11. – С. 8–13.
9. Моїсєєва Ф. А. Європейська інтеграція вищої освіти України в контексті Болонського процесу / Ф.А.Моїсєєва, В.А.Усачов. – Наука. Релігія. Суспільство, 2014. – № 1. – С. 36–40.
10. Моделі гармонізації національних і міжнародних стандартів освіти у контексті Болонського процесу: Матеріали міжнар. семінару, 27–28 травня 2014 р. – Л.: Літопис, 2014. – 112 с.

Ключові поняття: Конституція України, Закону України «Про освіту», Закон України «Про вищу освіту», освітні рівні вищої освіти, основні принципи освіти.

Основний зміст

Питання 1. Конституційне закріплення права на освіту.

Право на освіту (ст. 53) – це один з основних соціальних і культурних прав громадян, закріплених Конституцією України. Це право має кожен громадянин незалежно від соціального походження, національності, політичних, релігійних та інших переконань, статі, майнового стану та інших ознак.

Освіта – це основа інтелектуального, культурного, духовного, соціального, економічного розвитку суспільства й держави. Мета освіти – усебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей та утвердження гуманізму, взаємоповаги між націями й народами, виховання високих моральних якостей.

Із метою вироблення нової освітньої політики в листопаді 1993 р. було прийнято Державну національну програму «Освіта (Україна XXI століття)». Завданням реформування змісту освіти в Україні визначалися: органічне поєднання в змісті освіти його загальноосвітньої та фахової складових; вивчення української мови в усіх навчально-виховних закладах; оптимальне поєднання гуманітарної та природничо-математичної складових освіти, теоретичних і практичних компонентів, класичної спадщини та сучасних досягнень наукової думки, зв'язок із національною історією, культурою, традиціями.

Питання 2. Основні положення Закону України «Про освіту» та Закону України «Про вищу освіту».

Законом України «Про освіту» встановлено, що Україна визначає освіту пріоритетною галуззю соціально-економічного, духовного та культурного розвитку суспільства. Закон України «Про освіту» від 23 травня 1991 р. містить 7 розділів та 66 статей.

У першому розділі, який називається «Загальні положення», уміщено 27 статей. У другому розділі, який називається «Система освіти», 22 статті. У третьому розділі, який називається «Учасники навчально-виховного процесу», уміщено 11 статей. У четвертому розділі, який називається «Фінансово-господарська діяльність закладів освіти та установ, організацій, підприємств, системи освіти», – 3 статті. У п'ятому («Міжнародне співробітництво»), шостому («Міжнародні договори»), сьомому («Відповідальність за порушення законодавства про освіту») розділах уміщено по одній статті.

Закон України «Про вищу освіту» від 2014 р. складається з 14 розділів, у яких уміщено 69 статей, та прикінцевого положення. Він регулює суспільні відносини в галузі навчання, виховання, професійної підготовки громадян України. Установлює правові, організаційні, фінансові та інші основи діяльності системи вищої освіти, створює умови для самореалізації особистості, забезпечення потреб суспільства та держави у кваліфікованих фахівцях.

Відповідно до форм власності, на яких засновано вищі навчальні заклади, вони поділяються на: вищі навчальні заклади державної форми власності, тобто засновуються державою, фінансуються з державного бюджету та підпорядковуються відповідному центральному органу виконавчої влади; вищі навчальні заклади комунальної форми власності, тобто застосовуються місцевими органами влади, фінансуються з місцевого бюджету та підпорядковані місцевим органам влади; вищі навчальні заклади приватної форми власності, тобто засновуються на приватній власності й

підпорядковуюються власнику (власникам). Держава здійснює ліцензування та акредитацію вищих навчальних закладів усіх форм власності.

Питання 3. Система та рівні освіти в Україні, освітні рівні вищої освіти.

Система освіти в Україні складається із закладів освіти, наукових, науково-методичних установ, науково-виробничих підприємств, державних і місцевих органів управління освітою та самоврядування в галузі освіти.

Структура освіти включає: дошкільну освіту; загальну середню освіту; професійно-технічну освіту; вищу освіту; післядипломну освіту; аспірантуру; докторантуру; самоосвіту.

Типи навчальних закладів системи загальної середньої освіти: I ступінь – початкова школа з терміном навчання 4 роки; II ступінь – основна школа з терміном навчання 5 років; III ступінь – старша школа, як правило, із професійним спрямуванням та терміном навчання 3 роки.

Крім того є: гімназії – загальноосвітні навчальні заклади II-III ступенів із поглибленим вивченням окремих предметів відповідно до професій; ліцеї – загальноосвітні навчальні заклади III ступеня з профільним навчанням і допрофесійною підготовкою; колегіуми – загальноосвітні навчальні заклади III ступеня з філологічно-філософським або культурно-естетичним профілями; спеціалізовані школи – загальноосвітні навчальні заклади I-III ступенів із поглибленим вивченням окремих предметів і курсів.

До структури вищої освіти входять освітні й освітньо-кваліфікаційні рівні: неповна вища освіта – освітній рівень, який характеризує сформованість інтелектуальних якостей особи як особистості та є достатнім для здобуття нею кваліфікації молодшого спеціаліста. Молодших спеціалістів готують вищі навчальні заклади першого рівня акредитації (технікум, училище); базова вища освіта – освітній рівень, який характеризує сформованість інтелектуальних якостей особи як особистості та є достатнім для здобуття нею кваліфікації бакалавра. Бакалаврів готують переважно коледжі – навчальні заклади другого рівня акредитації; повна вища освіта – освітній рівень, який характеризує сформованість інтелектуальних якостей особи як особистості та є достатнім для здобуття нею кваліфікації за освітньо-кваліфікаційним рівнем магістра. Магістрів готують вищі навчальні заклади третього й четвертого рівнів акредитації (академії, інститути, консерваторії).

Громадяни України мають право безоплатно здобувати вищу освіту в державних і комунальних вищих навчальних закладах на конкурсній основі, якщо певний освітньо-кваліфікаційний рівень громадянин здобуває вперше. Іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, мають право на здобуття вищої освіти, але не за рахунок коштів державного та місцевого бюджетів України.

Питання 4. Основні принципи освіти в Україні.

Завданням законодавства України про освіту є регулювання суспільних відносин у галузі навчання, виховання, професійної, наукової, загальнокультурної підготовки громадян України.

Принципами освіти в Україні визначаються: рівність умов кожної людини для реалізації її здібностей, таланту, усебічного розвитку; гуманізм, демократизм, пріоритетність загальнолюдських духовних цінностей; незалежність освіти від політичних партій; інтеграція з наукою та виробництвом; узаємозв'язок з освітою інших країн; єдність і наступність системи освіти; безперервність і різноманітність освіти; поєднання державного управління та громадського самоврядування в освіті.

Питання для самостійної роботи:

1. Закон України «Про освіту», принципи освіти, завдання навчально-виховних закладів.
2. Державна національна програма «Освіта», програмні завдання щодо шляхів реформування освіти в Україні, а також реформування окремих ланок системи освіти; принципи реалізації програми «Освіта».
3. Матеріали Міністерства освіти і науки України щодо інтеграції України в Європейський освітній простір.
4. Основні положення Закону України «Про вищу школу».

Лекція 5. Нормативно-правова база в галузі вищої освіти України: характеристика основних документів.

Мета вивчення: ознайомити з нормативно-правовою базою в галузі вищої освіти України; формувати орієнтовану основу для наступного засвоєння студентами навчального матеріалу з досліджуваної дисципліни.

Обладнання: таблиці, документи міністерства.

План лекції:

1. Нормативно-правове забезпечення вищої освіти в Україні в контексті європейської інтеграції.
2. Державна політика в галузі освіти України в контексті реалізації освіти для демократичного громадянства та прав людини.

Література:

1. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи. Підручник за модульно-рейтинговою системою навчання. 2-ге вид. / С.С. Вітвицька – К.: Центр учбової літератури. 2011. – 384 с.
2. Гладуш В. А. Педагогіка вищої школи: теорія, практика, історія. Навч. посіб. / В. А. Гладуш, Г. І. Лисенко – Д., 2014. – 416 с.
3. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи : навч. посібник / А. І. Кузьмінський. - 2-ге вид., стереотип. - К. : Знання, 2011. - 488 с.
4. Туркот Т.І. Педагогіка вищої школи: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Т.І. Туркот. – К.:Кондор, 2011. – 628 с.

5. Андрушкевич Ф. Інновації в польській та українській освіті як наслідок підписання європейських освітніх декларацій (порівняльний аналіз) / Ф. Андрушкевич // Директор школи, лицею, гімназії. – 2011. – № 2. – С. 32–40.
6. Бобало Ю. Запровадження та використання болонських інструментів прозорості в європейському просторі вищої освіти / Ю. Бобало, В. Павлиш, А. Загородній та ін. // Вища школа. – 2014. – № 1. – С. 19–31.
7. Болонський процес: Документи / Уклад.: З.І.Тимошенко, А.М.Грехов, Ю.А.Гапон, Ю.І.Палеха. – К.: Європ. ун-т, 2014. – 169 с.
8. Гриневич Л. Вища освіта України: на шляху інтеграції до Європейського освітнього простору / Л. Гриневич // Рідна школа. – 2014. – № 11. – С. 8–13.
9. Моїсєєва Ф. А., Усачов В. А. Європейська інтеграція вищої освіти України в контексті Болонського процесу / Ф. А. Моїсєєва, В. А. Усачов. - «Наука. Релігія. Суспільство». 2014. № 1. - С. 36–40.
10. Моделі гармонізації національних і міжнародних стандартів освіти у контексті Болонського процесу: Матеріали міжнар. семінару, 27–28 травня 2014 р. – Л.: Літопис, 2014. – 112 с.
11. Сидоренко С. Болонський процес: інтеграція вищої освіти до Європейського освітнього простору: Зарубіж. досвід / С.Сидоренко // Педагог. Газета, 2013. – № 11. – С. 23. – (листоп.)

Ключові поняття: нормативно-правове забезпечення, вища освіта в Україні, державна політика в галузі освіти.

Основний зміст

Питання 1. Нормативно-правове забезпечення вищої освіти в Україні в контексті європейської інтеграції.

У перші роки незалежності Україна існувала за законодавчими актами Української РСР, наприклад у галузі освіти Закон УРСР «Про освіту» від 23 травня 1991 р. № 1060-ХІІ. У 1991 р. Україна мала широко розгалужену систему вищої освіти, яка охоплювала 1242 професійних, 735 середніх спеціальних і 156 вищих навчальних закладів, аспірантуру з 300 наукових спеціальностей та докторантуру, 518 навчальних закладів і підрозділів підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів. За показниками мережа вищих навчальних закладів України відповідала рівневі більшості розвинених країн світу.

Отже, Україна успадкувала досить розвинену радянську соціальну інфраструктуру, але виникли проблеми у зв'язку з розбудовою самостійної держави.

Основною складовою нормативної бази реформування вищої освіти сучасної України є Конституція України, Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ століття), Національна доктрина розвитку освіти та Закон України «Про вищу освіту».

Відповідно до Конституції України, кожен громадянин країни має право на вільний розвиток своєї особистості (ст. 23) та право на освіту, навіть при цьому держава забезпечує доступність і безоплатність вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах на конкурсній основі за Державним замовленням, розвиток вищої та післядипломної освіти різних форм навчання, надання державних стипендій та пільг учням і студентам (ст. 53).

Державна політика в освіті характеризується неперервним виробленням і здійсненням заходів щодо реформування освітньої галузі. Одним із перших кроків у загальнонаціональному масштабі щодо перебудови освіти стало прийняття 3'їздом педагогічних працівників України Державної національної програми «Освіта» (Україна XXI століття), яка 3 листопада 1993 р. була затверджена постановою Кабінету Міністрів України.

На думку А. Мазак, багато положень Програми «Освіта» не виконано. Зокрема, не відбулося децентралізації управління освітою. Через несприятливі правові умови приватний сектор розвивається повільно, а отже, не створює альтернативи та конкуренції державним закладам освіти. Державні стандарти освіти до сих пір не є гнучкими та не враховують регіональних особливостей. Не створено також умов для участі громадськості в процесі вироблення та прийняття рішень щодо освіти. Хоча Програма «Освіта» й передбачає перехід до державно-громадської системи управління освітою, за якою суспільство та держава стануть рівноправними суб'єктами, досі не вироблено процедур громадського контролю, звітності державних органів управління освітою, участі громадськості в прийнятті важливих рішень.

Поодинокі випадки участі громадськості в процесі прийняття рішень здебільшого є винятком, аніж правилом. 17 квітня 2002 р. Указом Президента України було затверджено Національну доктрину розвитку освіти, яка визначає систему концептуальних ідей та поглядів на стратегію й основні напрямки розвитку освіти в першій чверті XXI століття.

У 2002 р. вийшов у світ науково-практичний коментар до Закону України «Про вищу освіту», в якому докладно роз'яснювався зміст найважливіших теоретичних понять, пов'язаних із навчально-виховним процесом, розкривалися особливості застосування положень Закону в усіх галузях організації та діяльності вищих навчальних закладів усіх форм власності.

На виконання Національної програми правової освіти населення в 2003р. було випущено у світ перший офіційний та найбільш повний друкований збірник чинних нормативно-правових актів вищих органів влади України, Конституційного Суду України, МОН України, ВАК України в галузі вищої освіти. Головну увагу в цьому збірнику приділено викладу нормативного забезпечення організації навчального процесу, ретельно упорядковано акти, що регулюють наукову діяльність у ВНЗ, питання підготовки та захисту дисертаційних робіт, присвоєння наукових ступенів і вчених звань.

Із часу виходу збірника у світ прийнято значну кількість змін і доповнень до галузевого нормативного масиву. Чимало актів втратило чинність, виникла нагальна потреба в більш докладній систематизації окремих розділів. Тому у

2007 р. вийшов у світ перероблений і доповнений офіційний збірник вищих органів влади в галузі вищої освіти України.

Розглянемо деякі нормативні акти, що регулюють питання, які наводяться в збірнику:

1. Управління в сфері вищої освіти. Кабінет Міністрів України через систему органів виконавчої влади здійснює державну політику в галузі освіти, у межах своїх повноважень видає нормативно-правові акти з питань вищої освіти та забезпечує контроль за виконанням законодавства про вищу освіту (постанови Кабінету Міністрів України від 5 квітня 1994 р. № 224 «Про порядок створення, реорганізації і ліквідації навчально-виховних закладів», від 29 листопада 2001 р. № 1614 «Положення про Державну інспекцію навчальних закладів»). Управління в галузі вищої освіти в межах своєї компетенції здійснює і Міністерство освіти і науки України (накази МОН України «Положення про ради ректорів (директорів) вищих закладів освіти України» від 12 травня 1996 р. № 146).

2. Державні стандарти вищої освіти. За Законом «Про вищу освіту» система стандартів вищої освіти є основою оцінки якості вищої освіти та професійної підготовки, а також якості освітньої діяльності ВНЗ незалежно від їх типів, рівнів акредитації та форм навчання. Порядок розроблення стандартів вищої освіти та внесення змін до них, а також здійснення контролю за їх дотриманням визначається Кабінетом Міністрів України, а за галузевими стандартами вищої освіти – Міністерством освіти і науки України.

3. Ліцензування освітніх послуг, акредитація та атестація ВНЗ. Освітня діяльність на території України здійснюється ВНЗ на підставі ліцензій, які видаються в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України. За результатами акредитації напрямів, спеціальностей та ВНЗ видаються сертифікати (постанови Кабінету Міністрів України «Про ліцензування освітніх послуг» від 29 серпня 2003 р. № 1340 та «Про ліцензування діяльності з надання освітніх послуг» від 8 серпня 2007 р. № 1019). Форми ліцензій на освітню діяльність та сертифікатів про акредитацію напрямів, спеціальностей та ВНЗ, порядок їх оформлення, переоформлення, видачі, зберігання та обліку затверджуються МОН України. Законом України «Про вищу освіту» встановлюються чотири рівні акредитації ВНЗ, в яких здійснюється підготовка фахівців за спеціальностями відповідних освітньо-кваліфікаційних рівнів. Кабінет Міністрів України, МОН України та Державна акредитаційна комісія України здійснюють контроль за акредитуванням ВНЗ державної та комунальної форми власності. Крім того, кожний ВНЗ України повинен пройти державну атестацію.

4. Прийом до вищих навчальних закладів. Прийом осіб на навчання до ВНЗ здійснюється на конкурсній основі відповідно до їх здібностей незалежно від форми власності навчального закладу та джерел його фінансування.

5. Платні навчальні послуги. Перелік видів платних послуг у галузі вищої освіти визначається Кабінетом Міністрів України. Порядок надання платних послуг державними навчальними закладами та договір про навчання розроблюється галузевими міністерствами.

6. Організація навчального процесу. Навчальний процес у ВНЗ має два головних аспекти: навчання як системна цілеспрямована діяльність кафедр, що передбачає передачу студентам наукових знань і формування їх особистісних якостей, та навчання як діяльність студентів. Щодо організації навчання створено певну нормативно-правову базу вищої освіти. Зокрема, діють постанова Кабінету Міністрів України «Перелік напрямів та спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за відповідними освітньо-кваліфікаційними рівнями» (від 28 червня 1997 р. №634), «Рекомендації щодо розроблення навчальних програм навчальних дисциплін» (від 24 березня 2004 р. № 152) тощо.

7. Фізичне виховання. Невід'ємною складовою освіти, яка забезпечує можливість набуття кожною особою необхідних науково обґрунтованих знань про здоров'я та засоби його зміцнення, удосконалення фізичної та психологічної підготовки до ведення активного довгострокового життя та професійної діяльності є фізичне виховання осіб, що навчаються. Із метою реалізації Указу Президента України «Про Національну доктрину розвитку фізичної культури і спорту» МОН України здійснює контроль за станом фізичного виховання в навчальних закладах незалежно від підпорядкування, типу та форми власності з метою збереження здоров'я.

8. Учасники навчально-виховного процесу: студенти, молоді вчені. Для підтримки молоді було засновано та встановлено багато соціальних, іменних стипендій для студентів, аспірантів та обдарованої молоді указами та розпорядженнями Президента України, постановами Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України, наказом Державної податкової адміністрації України.

9. Наукова та науково-технічна діяльність. Акти впорядковують питання підготовки та захисту дисертаційних робіт, присудження наукових ступенів і присвоєння вчених звань. Також були затверджені наказами МОН України положення про здійснення інноваційної освітньої діяльності та діяльності технологічних парків, а також розпорядження про проведення моніторингу щодо виконання цих наказів.

10. Фінансово-господарська діяльність, матеріально-технічна база навчальних закладів. Наказами МОН України та Мінкультури України затверджені правила користування бібліотеками в Україні, визначено порядок обліку, перерозподілу та розповсюдження документів серед бібліотек України через систему обмінних фондів.

11. Міжнародне співробітництво. Угоди про співробітництво в галузі освіти підписані між Урядом України та урядами Монголії, Держави Ізраїль, Сполученого Королівства Великобританії та Північної Ірландії, Республіки Молдова, Федеративної Республіки Німеччини та ін. Також Урядом України було підписано угоду про співробітництво з формування єдиного освітнього простору Співдружності Незалежних Держав.

12. Вища освіта та Болонський процес. Освіта України відповідно до руху країни в Європу беззаперечно й однозначно визначила як основний напрям інтеграцію в європейський освітній простір. Болонською декларацією (1999 р.) передбачено реалізацію багатьох ідей і перетворень. Із метою практичної

реалізації положень Болонського процесу МОН України розробило програму дій та заходи щодо реалізації положень Болонської декларації в системі вищої освіти і науки України.

Однією з передумов входження України до єдиного європейського та світового освітнього простору було запровадження в систему вищої освіти європейської кредитно-трансферної та акумулюючої системи (ECTS), що є ключовою вимогою Болонської декларації. Із метою вироблення та запровадження нових принципів організації навчального процесу щодо розширення можливостей студентів у виборі змісту програми навчання, забезпечення гнучкості в системі підготовки фахівців для їх адаптації до швидкозмінних вимог національного та міжнародного ринків праці МОН України у 2003 р. прийняло пропозицію ВНЗ України про проведення, починаючи з 2003/2004 н. р., педагогічного експерименту щодо запровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу (КМСОНП) у ВНЗ III-IV рівнів акредитації.

Наразі в усіх ВНЗ впроваджено КМСОНП, що є умовою євроінтеграційного процесу в освітньому просторі. Водночас тим, аналізуючи нормативно-правові документи щодо реформування освіти, ми вважаємо за доцільне звернути увагу на таке:

- видання вітчизняної книги існує в недостатній кількості, що створює несприятливі умови для розвитку літератури й чинить перешкоди для функціонування української мови (Закон про мову навчання проголосив українську мову єдиною державною мовою України та став підґрунтям для поступового розширення її використання в навчальному процесі, але й досі не вистачає українськомовної науково-методичної літератури для вищих навчальних закладів);

- низка законодавчих щодо стосовно працевлаштування студентів захищає права молоді, відкриває для неї широкі перспективи, але в реалії не має досконалого правового механізму, і випускники ВНЗ, здебільшого, повинні самостійно забезпечувати себе робочими місцями;

- нормативні документи в галузі освіти в основному мають характер пристосування до важких економічних обставин та визначають скорочення в два-три рази Державного бюджету на освіту.

Питання 2. Державна політика в галузі освіти України в контексті реалізації освіти для демократичного громадянства та прав людини

Як відомо, розбудова української держави ставить на порядок денний надзвичайно важливе й невідкладне завдання – виховання справжнього громадянина та патріота.

У цьому контексті вкрай важливо не лише заявляти про спрямованість вітчизняної освіти на побудову демократичної, соціальної та правової держави, гуманного суспільства, а й будувати на практиці таку систему освіти й виховання, яка сповідувала б принципи гуманізму, демократичності, толерантності, пріоритетності загальнолюдських цінностей, гнучкості та прогнозованості.

На нашу думку, розраховувати на успішність утілення в життя основних засад демократичного громадянства та прав людини можна лише за умови, якщо на державному рівні (у межах державної освітньої політики) буде закріплено основні концептуальні засади громадянської освіти.

Відповідно до п. 6 частини першої статті 92 Конституції України засади регулювання виховання та освіти визначаються виключно законами України. Базовий Закон «Про освіту» (стаття 4) відповідно до Конституції передбачає, що державна політика в галузі освіти визначається вищим законодавчим органом, здійснюється органами державної виконавчої влади та органами місцевого самоврядування на основі затвердженої органами влади та схваленої громадськістю концепції розвитку освіти.

Отже, державна політика в галузі освіти в Україні ґрунтується на:

– стратегічних документах розвитку освіти (доктрини, програми, концепції) (насамперед Національна доктрина розвитку освіти);

– законодавчих актах про освіту (базовий Закон «Про освіту», закони прямої дії, які регламентують відносини в підсистемах вітчизняної освіти – «Про дошкільну освіту», «Про загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту», «Про професійно-технічну освіту», «Про вищу освіту»);

– міжнародних і міждержавних договорах, ратифікованих вищим законодавчим органом (документи Організації Об'єднаних Націй, Ради Європи);

– указах і розпорядженнях очільника держави, постановах Верховної Ради України та Кабінету Міністрів у галузі освіти, наказах спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади в галузі освіти, інших органів центральної виконавчої влади, яким підпорядковані заклади освіти; наказах і розпорядженнях регіональних органів виконавчої влади, прийнятих у межах їхньої компетенції.

Закони України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про дошкільну освіту», «Про позашкільну освіту», «Про вищу освіту» містять загальні положення щодо ролі освіти у вихованні громадянина, окреслюють засади, принципи освіти, що безпосередньо відповідають завданню формування демократичної громадянськості підростаючого покоління.

Базовим Законом України «Про освіту» закладено концептуальні засади громадянської освіти. Підкреслено, що метою української освіти є «...формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору». «Освіта в Україні ґрунтується на засадах гуманізму, демократії, національної свідомості, взаємоповаги між націями і народами» (преамбула закону). «Основними принципами освіти в Україні є: гуманізм, демократизм, пріоритетність загальнолюдських цінностей; органічний зв'язок зі світовою та національною історією, культурою, традиціями; поєднання державного управління та громадського самоврядування в освіті» (стаття 6).

У Законі «Про загальну середню освіту» уперше згадується поняття громадської свідомості як засади загальної середньої освіти. «Загальна середня освіта спрямована на забезпечення всебічного розвитку особистості через навчання та виховання, які ґрунтуються на загальнолюдських цінностях та

принципах ... на засадах гуманізму, демократії, громадянської свідомості, взаємоповаги між націями і народами в інтересах людини, родини, суспільства, держави» (стаття 4). Цей закон також формулює завдання загальної середньої освіти, серед яких на першому місці – завдання виховання громадянина України. Деякі з визначених цим документом завдань безпосередньо розкривають зміст громадянської освіти: «виховання в учнів (вихованців) поваги до Конституції України, державних символів України, прав і свобод людини й громадянина, почуття власної гідності, відповідальності перед законом за свої дії, свідомого ставлення до обов'язків людини й громадянина; реалізація права учнів (вихованців) на вільне формування політичних і світоглядних переконань» (стаття 5).

Питання щодо визначення концептуальних засад громадянської освіти та освіти з прав людини не залишилися позаувагою в законах «Про позашкільну освіту», «Про дошкільну освіту» та «Про вищу освіту». У них, зокрема, зазначено, що «основним завданням позашкільної освіти є: виховання громадянина України; вільний розвиток особистості та формування соціально-громадського досвіду; виховання поваги до Конституції України, прав і свобод людини і громадянина, почуття власної гідності, відповідальності перед законом за свої дії» (стаття 8 Закону «Про позашкільну освіту»); «цей Закон... сприяє формуванню цінностей демократичного правового суспільства в Україні» (преамбула Закону «Про дошкільну освіту»); «головним завданням вищого навчального закладу є: ...забезпечення культурного і духовного розвитку особистості, виховання осіб... у дусі патріотизму і поваги до Конституції України» (стаття 22 Закону «Про вищу освіту»).

Подальшу конкретизацію концептуальних засад ролі освіти у формуванні демократичної громадянськості молоді було здійснено в Національній доктрині розвитку освіти. У процесі визначення мети державної політики щодо розвитку освіти наголошено, що основними її напрямками є: «створення умов для розвитку особистості та творчої самореалізації кожного громадянина України, виховання покоління людей, здатних ефективно працювати та навчатися протягом життя, оберігати та примножувати цінності національної культури та громадянського суспільства, розвивати та зміцнювати суверенну, незалежну, демократичну державу як невід'ємну складову європейської та світової спільноти» (розділ II, частина перша). У доктрині підкреслюється значення освіти для формування цінностей громадянського суспільства, а також необхідність виховувати в молоді почуття належності до європейської та світової цивілізацій. Важливим є положення про те, що держава повинна забезпечувати виховання особистості з демократичним світоглядом, яка орієнтується в реаліях і перспективах соціокультурної динаміки, підготовлена до життя та праці у світі, що змінюється, є конкурентоспроможною на ринку праці.

На підставі наведеного аналізу документів, які становлять правову основу сучасної державної політики в галузі освіти в Україні, можна дійти висновку, що в Україні сформована достатня нормативно-правова база щодо впровадження в систему вітчизняної освіти стратегічних завдань освіти для

демократичного громадянства, яка охоплює освіту з прав людини, громадянську освіту, міжкультурну освіту та вивчення проблем миру. Освіта для демократичного громадянства стала невід'ємною складовою державної політики в галузі освіти.

Водночас, на шляху впровадження освіти для демократичного громадянства залишається ще чимало питань, які потребують розв'язання. На нашу думку, на найближчу перспективу основними напрямками вдосконалення системи освіти для демократичного громадянства повинні стати: удосконалення змісту освіти; розробка й запровадження нових програм, підручників та інших засобів навчання; розвиток методики навчання громадянської освіти, зокрема активні й інтерактивні технології та методи навчання; розв'язання завдань громадянської освіти та виховання під час позакласної та позашкільної активності; організація демократичного шкільного життя, зокрема запровадження справжнього учнівського, студентського самоврядування; підготовка педагогічних працівників; забезпечення якості освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини; постійний моніторинг системи громадянської освіти.

Питання для самостійної роботи:

1. Основні нормативно-правові документи, що регламентують діяльність у галузі вищої освіти України: Закон України про вищу освіту, Закон України про інноваційну діяльність, Закон України про наукову і науково-технічну діяльність, Закон України про освіту, Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті, Концепція національного виховання, Концепція національного виховання молоді, Кодекс законів про працю, Положення про організацію навчального процесу у ВНЗ, Положення про проведення практики тощо. Загальна характеристика, особливості впровадження в умовах університетського сектору освіти.

2. Основні документи, які ратифікувала України в контексті євроінтеграційних процесів: Велика Хартія університетів, Сорбоннська, Болонська, Лісабонська декларації, Комюніке (Саламанка, Прага, Берлін, Берген, Лондон, Льовен і Лувен-ла-Ньов, Будапешт, Відень, Бухарест тощо).

Лекція 6. Основні завдання, принципи та документи, прийняті в рамках Болонського процесу.

Мета вивчення: ознайомитися з основними завданнями, принципами та документами, прийнятими в рамках Болонського процесу; оволодіти методами та засобами їхнього запровадження у вищу освіту України; ознайомитися з основними завданнями та принципами створення зони Європейської вищої освіти; формувати орієнтовну основу для наступного засвоєння студентами навчального матеріалу з досліджуваної дисципліни.

Обладнання: таблиці, документи міністерства.

План лекції:

1. Чинники євроінтеграції вищої освіти.
2. Залучення європейських держав у Болонський процес.
3. Принципи формування змісту кваліфікацій і структур ступенів.

4. Спеціальні компетенції.
5. Модулі.
6. Порядок визнання кваліфікацій.

Література:

1. Болонський процес у фактах і документах /Упорядники М.Ф.Степко, Я.Я.Болюбаш, В.Д.Шинкарук, В.В.Грубінко, І.І.Бабин – Київ-Тернопіль: Вид-во ТДПУ ім. В.Гнатюка, 2013. – 52с.
2. Вища освіта України і Болонський процес: Навчальний посібник / За редакцією В.Г.Кременя. Авторський колектив: М.Ф.Степко, Я.Я.Болюбаш, В.Д.Шинкарук, В.В.Грубінко, І.І.Бабин. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2014. – 384 с.
3. Довженко О.В. Сорбонская и Болонская декларации: Информация к размышлению.../ О.В.Довженко //Весник высшей школы: Alma mater. – 2010. – №6.
4. Журавський В.С., Згуровський М.З. Болонський процес: головні принципи входження в Європейський простір вищої освіти / В.С.Журавський, М.З.Згуровський. – К.: ІВЦ «Видавництво «Політехніка», 2013. – 200 с.
5. Товожнянський Л.Л., Сокол Є.І., Клименко Б.В. Болонський процес: цикли, ступені, кредити / Т.Л.Л.овожнянський, Є.І.Сокол, Б.В.Клименко. – Харків: НТУ «ХП», 2004. – 144 с.

Ключові поняття: двоциклове навчання, кредитна система, контроль якості освіти, мобільність, спеціальні компетенції, модулі, кваліфікації, Лісабонська конвенція, Сорбонська декларація, Болонська декларація, Болонський процес, мета Болонського процесу.

Основний зміст

Питання 1. Чинники євроінтеграції вищої освіти.

Чисельні різнорівневі зустрічі, робочі наради, конференції країн–учасниць Болонського процесу дозволили сформулювати ключові позиції створення єдиного Європейського освітнього й наукового простору:

1. Введення двоциклового навчання.
2. Запровадження кредитної системи.
3. Контроль якості освіти.
4. Розширення мобільності.
5. Забезпечення працевлаштування випускників.
6. Забезпечення привабливості європейської системи освіти.
7. Важливість соціального аспекту Болонського процесу.
8. Забезпечення тісніших зв'язків між вищою освітою та дослідними системами в кожній із країн–учасниць.
9. Зростання зацікавленості інших країн світу у розвитку загальноєвропейського простору вищої освіти.

Питання 2. Залучення європейських держав у Болонський процес.

Інтеграційний процес у науці й освіті має дві складові: формування співдружності провідних європейських університетів під егідою документа, названого Великою Хартією університетів; об'єднання національних систем освіти і науки в європейський простір з єдиними вимогами, критеріями й стандартами.

Головна мета цього процесу – консолідація зусиль наукової та освітньої громадськості й урядів країн Європи для істотного підвищення конкурентоспроможності європейської системи науки й вищої освіти у світовому вимірі, а також для підвищення ролі цієї системи в суспільних перетвореннях.

Болонський процес мав свою передісторію, що полягала в розробленні та підписанні представниками країн Європи:

- Лісабонської конвенції (1997р.) про визнання кваліфікацій для системи вищої освіти європейського регіону.

- Сорбоннської декларації (Париж, Сорбонна, 1998 р.) щодо узгодження структури системи вищої освіти в Європі.

Сам же Болонський процес на рівні держав було започатковано 19 червня 1999 року в Болоньї (Італія) підписанням 29 міністрами освіти від імені своїх урядів документа, який назвали «Болонська декларація». Цим актом країни-учасниці узгодили спільні вимоги, критерії та стандарти національних систем вищої освіти й домовилися про створення єдиного європейського освітнього та наукового простору до 2010 року. У межах цього простору мають діяти єдині вимоги: до визнання дипломів про освіту; працевлаштування та мобільності громадян, що істотно підвищить конкурентоспроможність європейського ринку праці й освітніх послуг.

Власне, цим документом було задекларовано прийняття загальної системи порівняльних освітньо-кваліфікаційних рівнів:

- затвердження додатка до диплома;
- запровадження в усіх країнах двох циклів навчання за формулою 3+2, при цьому перший, бакалаврський, цикл має тривати не менше трьох років, а другий, магістерський – не менше двох років, і вони мають сприйматися на європейському ринку праці якраз як освітні й кваліфікаційні рівні;
- створення систем кредитів відповідно до європейської системи трансферу оцінок, включно з постійним навчанням;
- сприяння європейській співпраці щодо забезпечення якості освіти, розробка порівняльних критеріїв і методів оцінки якості;
- усунення перешкод на шляху мобільності студентів і викладачів у межах визначеного простору.

Наступний етап Болонського процесу відбувся в Празі 19 травня 2001 року, де представники 33 країн Європи підписали Празьке комюніке.

Головні рішення цього саміту такі:

- країни знову підтвердили свою позицію щодо цілей, визначених Болонською декларацією;

- учасники високо оцінили активну участь у процесі Європейської асоціації університетів та національних студентських спілок Європи;
- вони відзначили конструктивну допомогу з боку Європейської комісії та висловили свої зауваження щодо подальшого процесу, беручи до уваги різні цілі Болонської декларації.

На саміті було виділено важливі елементи Європейського простору вищої освіти, а саме: постійне навчання протягом усього життя; мотивоване залучення студентів до навчання; сприяння підвищенню привабливості та конкурентоспроможності європейського простору вищої освіти для інших регіонів світу (зокрема, аспекти транснаціональної освіти).

Третій етап Болонського процесу відбувся в Берліні 18–19 вересня 2003 року, де було підписано відповідне комюніке. Принципово нове рішення Берлінського саміту: поширення загальноєвропейських вимог і стандартів уже й на докторські ступені. Установлено, що в країнах–учасницях Болонського процесу має бути один докторський ступінь – «доктор філософії» у відповідних галузях знань (природничі науки, соціогуманітарні, економічні тощо); запропоновано формулу триступеневої освіти (3-5-8), згідно з якою не менше трьох років відводиться для отримання рівня «бакалавр», не менше 5 років – для отримання рівня «магістр» і не менше 8 років для отримання вченого ступеня «доктор філософії». Важливо, що освітньо-кваліфікаційні рівні і вчений ступінь розглядаються як складові цілісної системи освіти людини; акцентовано увагу на потребі сприяти європейському простору вищої освіти; приділено особливу увагу важливості контролю та дотримання європейських стандартів якості освіти на всьому просторі; розроблено додаткові модулі, курси та навчальні плани з європейським змістом, відповідною орієнтацією й організацією; наголошено на важливій ролі, яку мають відігравати вищі навчальні заклади, щоб зробити реальністю навчання протягом усього життя; зазначено, що європейський простір вищої освіти та європейський простір дослідницької діяльності – дві взаємопов'язані частини спільноти знань.

Четвертий саміт Болонського процесу відбувся 19-20 травня 2005 року в Бергені (Норвегія).

Отже, Болонський процес – це процес структурного реформування національних систем вищої освіти країн Європи, зміни освітніх програм і потрібних інституційних перетворень у вищих навчальних закладах Європи.

Його метою є створення до 2010 року європейського наукового та освітнього простору задля підвищення спроможності випускників вищих навчальних закладів до працевлаштування, поліпшення мобільності громадян на європейському ринку праці, підняття конкурентоспроможності європейської вищої школи.

Питання 3. Принципи формування змісту кваліфікацій і структур ступенів.

Результатами навчання особи вважають набори компетенцій, що включають знання, глибину усвідомлення та навички особистості. Компетенції визначаються для програми в цілому та кожного її блоку зокрема. Визначення

компетенцій є прерогативою викладачів та експертів. Компетенції поділяють на загальні та спеціальні.

Загальні компетенції.

На основі досвіду більше 100 університетів із 16-ти країн-учасниць Болонського процесу, відібрано 30 загальних компетенцій, що поділяються на три категорії: інструментальні, міжособистісні, системні.

Інструментальні – такі, що включають когнітивні здібності (здатність розуміти та використовувати ідеї та міркування, методологічні здібності, здатність розуміти та керувати оточенням, організувати робочий час, вибудовувати стратегію навчання, приймати рішення та розв'язувати проблеми); технологічні уміння (уміння, пов'язані з використанням техніки, комп'ютерні навички та здібності інформаційного управління); лінгвістичні уміння; комунікативні компетенції.

Конкретизований набір включає:

1. Здатність до аналізу та синтезу.
2. Уміння організувати й планувати.
3. Базові загальні знання.
4. Базові знання з професії.
5. Комунікативні навички з рідної мови.
6. Елементарні комп'ютерні навички.
7. Навички оперування інформацією (здатність отримувати та аналізувати інформацію з різних джерел).
8. Здатність розв'язувати проблеми.
9. Здатність приймати рішення.

Міжособистісні – індивідуальні здібності, пов'язані з умінням виражати почуття та формувати стосунки, із критичним осмисленням і здатністю до самокритики, а також соціальні навички, пов'язані з процесами соціальної взаємодії та співпраці, умінням працювати в групах, брати соціальні та етичні зобов'язання.

Комплекс міжособистісних навичок включає:

1. Здатність до критики та самокритики.
2. Здатність працювати в команді.
3. Міжособистісні навички.
4. Здатність працювати в міждисциплінарній команді.
5. Здатність співпрацювати з експертами в інших предметних галузях.
6. Здатність сприймати різноманітність та міжкультурні відмінності.
7. Здатність працювати в міжнародному контексті.
8. Прихильність до етичних цінностей.

Системні – поєднання розуміння, відношення та знання, що дозволять сприймати співвідношення частин цілого одна з одною та оцінювати місце кожного з компонентів у системі, здатність планувати зміни з метою удосконалення системи та конструювати нові системи. Системні компетенції потребують засвоєння інструментальних та базових як підґрунтя.

Системні компетенції охоплюють:

1. Здатність застосовувати знання на практиці.
2. Дослідницькі здібності.
3. Здібність до навчання.
4. Здатність адаптуватися до нових ситуацій.
5. Здатність генерування нових ідей (творчості).
6. Здатність до лідерства.
7. Розуміння культур та звичаїв інших країн.
8. Здатність працювати автономно.
9. Здатність до розробки проектів та керування ними.
10. Здатність до ініціативи і підприємництва.
11. Відповідальність за якість.
12. Прагнення до успіху.

Питання 4. Спеціальні компетенції.

Спеціальні компетенції розглядають окремо для першого та другого циклів.

До першого ступеня віднесено такі загальні для різних предметних галузей компетенції:

1. Здатність демонструвати знання основ та історії дисципліни.
2. Здатність логічно й послідовно викладати засвоєні знання.
3. Здатність вдумуватись у контекст (чітке осмислення) нової інформації та тлумачити її.
4. Уміння демонструвати розуміння загальної структури дисципліни і зв'язок між її розділами.
5. Здатність розуміти й використовувати методи критичного аналізу й розвитку теорій.
6. Здатність правильно використовувати методи й техніку дисципліни.
7. Здатність оцінювати якість досліджень у певній предметній галузі.
8. Здатність розуміти результати спостережень та експериментальних способів перевірки наукових теорій.

Випускники другого рівня повинні:

1. Опанувати предметну галузь на більш високому рівні, тобто володіти новітніми методами та технікою (дослідження), знати новітні теорії та їх інтерпретації.
2. Критично відстежувати та осмислювати розвиток теорії та практики.
3. Оперувати методами незалежного дослідження та вміти пояснювати його результати на більш високому науковому рівні.
4. Бути здатним зробити оригінальний внесок у дисципліну відповідно до канонів певної предметної галузі, наприклад, у межах кваліфікаційної роботи.
5. Продемонструвати оригінальність і творчий підхід.
6. Оволодіти компетенціями на професійному рівні.

Два інших невід'ємних компоненти конструкції формування Європейської вищої освіти – це система рівневих індикаторів та система описів курсів за типами.

Якщо говорити про рівні, то за основу взято стандартну систему:

- курс базового рівня (вступ до предмета);
- курс проміжного рівня (призначений для формування поглиблених базових знань);
- курс просунутого (досконалішого) рівня;
- спеціалізований курс.

За типами курси поділяються на:

- основний курс (частина основної програми);
- зв'язаний курс (що підтримує основну програму);
- не профілюючий курс (необов'язковий).

Питання 5. Модулі.

У межах напрямків виділено п'ять типів модулів:

Основні модулі, тобто групи предметів, що становлять ядро відповідної науки (наприклад, для бізнесу й менеджменту це: бізнес-функції, середовище бізнесу тощо).

Підтримувальні модулі (наприклад, для бізнесу й менеджменту це – математика, статистика та інформаційні технології).

Організаційні та комунікаційні модулі (наприклад, управління часом, робота в групах, риторика, іноземні мови).

Спеціалізовані модулі, тобто необов'язкові, але такі, що розширюють і поглиблюють компетенцію у вибраній галузі, факультативні.

Переносні модулі (наприклад, проекти, дисертації, стажування, що пов'язують теорію та практику).

Загальна тенденція побудови модулів така: чим вищий рівень, тим більше модулів, що поглиблюють знання та встановлюють зв'язок між теорією та практикою.

Розподіл навантаження за курсами в межах програми навчання виражається в кредитах ECTS. На практиці 1 кредит передбачає приблизно від 25 до 30 годин навантаження студента (включно з аудиторними заняттями, самостійною роботою). Як правило, один модуль містить 5 кредитів навантаження або кратне п'яти число (наприклад, 10 або 15). Кредити обов'язково повинні бути прив'язані до рівнів. У цьому випадку вони забезпечують достовірну інформацію щодо складності та глибини курсу.

Розробка системи перезарахування (перезаліку) кредитів ґрунтується на декількох базових принципах:

1. Філософія взаємної довіри.
2. Здатність освітніх структур до гармонізації на національному та міжнародному рівнях.
3. Вираження результатів навчання не в термінах часу, а в термінах кредитів, прив'язаних до результатів у вигляді компетенцій.
4. Реальність створення загальноєвропейської системи перезарахування та накопичення кредитів.
5. Цінність і самодостатність обох рівнів: як ступеня бакалавра, так і ступеня магістра.

6. Вимоги до кваліфікацій у вигляді компетенцій мають бути погодженими в межах загальноєвропейського освітнього простору.

7. Відмінності в термінах навчання як на першому, так і на другому ступенях не більше 25%.

8. Програми першого ступеня – від 180 до 240 кредитів, програми магістерського рівня – від 90 до 120 кредитів. Кількість кредитів у річній програмі – не більше 60.

9. Розробка загальних рівневих індикаторів як умова порівнянності структур і ступенів, як частина європейської структури кваліфікацій.

Питання 6. Порядок визнання кваліфікацій.

У межах Болонської декларації передбачено визнання освіти чи кваліфікації. Порядок визнання кваліфікацій визначено Лісабонською конвенцією, прийнятою в Лісабоні у квітні 1997 року.

Визнання освіти чи кваліфікації – це формальне підтвердження компетентним органом цінності іноземної освітньої кваліфікації з метою доступу до освітньої та професійної діяльності. Кваліфікація може бути визнана або з метою подальшого навчання на цьому рівні (академічне визнання), або для використання звання чи здійснення професійних цілей (професійне визнання).

Академічне визнання – це визнання курсів, кваліфікацій чи дипломів одного вищого навчального закладу іншим. Передбачає доступ до нового подальшого навчання в іншому навчальному закладі чи дозволяє певне звільнення від необхідності наново вивчати певні елементи програми. Таке визнання функціонує в Європейській кредитно-трансферній системі.

Професійне визнання – це право працювати за фахом згідно з професійним статусом відповідної кваліфікації особи.

Визнання здійснює компетентний орган визнання – установа, офіційно уповноважена приймати обов'язкові до виконання рішення про визнання іноземних кваліфікацій.

Для спрощення процедури визнання освітніх кваліфікацій розроблено й запропоновано уніфікований зразок Додатка до Диплома (Diploma Supplement) про освіту.

Загальні вимоги щодо створення Додатка до Диплома

Додаток до Диплома рекомендується складати відповідно до таких принципів:

1. Складовою кожного заповненого Додатка до Диплома повинна бути коротка пояснювальна записка, основною функцією якої є допомога університетам, працедавцям та іншим користувачам інформації.

2. Дуже довгих і дуже складних додатків потрібно уникати, треба подавати інформацію так стисло, як це можливо.

3. Додаток повинен завжди супроводжуватися оригіналом документа про кваліфікацію (оскільки додатки, зазвичай, не мають юридичної сили).

4. У поєднанні з документом, що засвідчує отримання кваліфікації, додаток повинен давати достатню інформацію, щоб дозволити тому, хто його

розглядає, оцінити цю кваліфікацію й визначити, чи відповідає кваліфікація меті, для якої її хочуть використовувати.

5. У Додатку завжди повинні вказуватися ім'я власника і назва кваліфікації, назва й статус установи, яка її присвоїла, і класифікація присудженого звання. Усе це повинно бути подано мовою першоджерела.

6. Інформація про систему вищої освіти повинна бути представлена максимум на двох сторінках. Для кращої наочної інформації варто включати діаграми й таблиці.

7. Додатки можуть видаватися будь-якою мовою, яку заклад освіти вважає прийнятною. Особливу увагу слід приділяти перекладу й термінології.

Виготовлення Додатків до Диплому повинно відбуватися централізовано, а не доручатися різним підрозділам закладу освіти. Вищі навчальні заклади повинні здійснювати захист інформації у своїх Додатках від можливих підробок.

Питання для самостійної роботи:

1. Хронологія подій Болонського процесу.
2. Основні документи Болонського процесу.
3. Визначальні властивості європейської вищої освіти.
4. Подальші дії для досягнення цілей Болонського процесу.

Лекція 7. Базові елементи європейської кредитно-трансферної системи (ECTS)

Мета вивчення: ознайомити з європейською кредитно-трансферною системою; формувати орієнтовану основу для наступного засвоєння студентами навчального матеріалу з досліджуваної дисципліни.

Навчальний час: 2 год.

Обладнання: таблиці.

План лекції:

1. Характерні особливості ECTS.
2. Загальні умови користування ECTS.
3. Кредити ECTS.
4. Координатори ECTS.
5. Зміст та структура інформаційного пакету навчального закладу.
6. Опис предмета курсу.
7. Шкала оцінювання ECTS.

Література:

1. Андрушкевич Ф. Інновації в польській та українській освіті як наслідок підписання європейських освітніх декларацій (порівняльний аналіз) / Ф. Андрушкевич // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2011. – № 2. – С. 32–40.
2. Бобало Ю. Запровадження та використання болонських інструментів прозорості в європейському просторі вищої освіти / Ю. Бобало, В. Павлиш, А. Загородній та ін. // Вища школа. – 2014. – № 1. – С. 19–31.
3. Болонський процес: Документи / Уклад.: З.І.Тимошенко, А.М.Грехов, Ю.А.Гапон, Ю.І.Палеха. – К.: Європ. ун-т, 2014. – 169 с.

4. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи. Підручник за модульно-рейтинговою системою навчання. 2-ге вид. / С.С. Вітвицька – К.: Центр учбової літератури. 2011. – 384 с.

5. Гладуш В. А. Педагогіка вищої школи: теорія, практика, історія. Навч. посіб. / В. А. Гладуш, Г. І. Лисенко – Д., 2014. – 416 с.

6. Гриневич Л. Вища освіта України: на шляху інтеграції до Європейського освітнього простору / Л. Гриневич // Рідна школа. – 2014. – № 11. – С. 8–13.

7. Згуровський М.З. Болонський процес: головні принципи та шляхи структурного реформування вищої освіти України / М.З.Згуровський. – К.: НТУУ «КПІ», 2016. – 544 с.

8. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи : навч. посібник / А. І. Кузьмінський. - 2-ге вид., стереотип. - К. : Знання, 2011. - 488 с.

9. Моделі гармонізації національних і міжнародних стандартів освіти у контексті Болонського процесу: Матеріали міжнар. семінару, 27–28 травня 2014 р. – Л.: Літопис, 2014. – 112 с.

10. Моїсеєва Ф. А., Усачов В. А. Європейська інтеграція вищої освіти України в контексті Болонського процесу / Ф. А. Моїсеєва, В. А. Усачов. - «Наука. Релігія. Суспільство». 2014. № 1. - С. 36–40.

11. Основні засади розвитку вищої освіти у контексті Булонської декларації/За редакцією В.Г.Кременя. Авторський колектив М.Ф.Степко, Я.Я.Болюбаш, В.Д.Шинкарук, В.В.Грубінко, І.І.Бабін. – Тернопіль: Вид-во ТДПУ ім. В.Гнатюка, 2013. – 147 с.

12. Товожнянський Л.Л., Сокол Є.І., Клименко Б.В. Болонський процес: цикли, ступені, кредити / Т.Л.Л.овожнянський, Є.І.Сокол, Б.В.Клименко. – Харків: НТУ «ХПІ», 2014. – 144 с.

13. Туркот Т.І. Педагогіка вищої школи: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Т.І. Туркот. – К.:Кондор, 2011. – 628 с.

Ключові поняття: інформаційний пакет, форма заяви навчального контракту, перелік оцінок дисциплін, кредити ECTS, навчальний контракт, координатор ECTS, шкала оцінювання ECTS.

Основний зміст

Питання 1.Характерні особливості ECTS.

Система ECTS ґрунтується на трьох ключових елементах: на інформації (стосовно навчальних програм і здобутків студентів); на взаємній угоді (між закладами-партнерами й студентом); використанні кредитів ECTS (визначають навчальне навантаження для студентів).

Ці три ключових елементи приводяться в дію через використання трьох основних документів:

- інформаційного пакета;
- форми заяви навчального контракту;
- переліку оцінок дисциплін.

Повне визнання навчання означає, що його період за кордоном (включаючи екзамени чи інші форми оцінювання) замінює порівнюваний

період навчання в місцевому університеті (включаючи екзамени чи інші форми оцінювання), хоча зміст погодженої програми навчання може відрізнятися.

Використання ECTS є добровільним і ґрунтується на взаємній довірі та переконанні щодо якості навчальної роботи освітніх закладів-партнерів.

ECTS забезпечує прозорість такими засобами:

1. Кредитами ECTS, які є числовим еквівалентом оцінки, що призначається розділам курсу, аби окреслити обсяг навчального навантаження студентів, і необхідні для завершення курсу.

2. Інформаційний пакет, який дає письмову інформацію студентам і працівникам про навчальні заклади, факультети, організації та структуру навчання й розділів курсу.

3. Перелік оцінок із предметів, який показує здобутки студентів у навчанні у спосіб, який є всебічним і загальнозрозумілим і може легко передаватися від одного закладу до іншого.

4. Навчальний контракт щодо стосується навчальної програми, яку будуть вивчати, і кредитів ECTS, які будуть присвоювати за успішне її закінчення, є обов'язковим як для місцевого й закордонного закладів, так і для студентів.

Питання 2. Загальні умови користування ECTS.

ECTS може мати успіх лише за умов добровільної участі, прозорості, гнучкості й клімату взаємної довіри та впевненості. Штат працівників потрібно інформувати й готувати до застосування норм та механізмів ECTS.

Основними вимогами є:

- призначення координатора ECTS від навчального закладу;
- призначення координаторів ECTS із кількості працівників кафедр (факультетів) за дисциплінами на всіх факультетах, що мають намір користуватися ECTS;
- призначення кредитів ECTS для блоків курсу;
- випуск інформаційного пакета щодо всіх навчальних предметів/дисциплін, у яких ECTS буде використовуватися, рідною мовою та однією з мов країн ЄС;
- використання форм заяв для студентів, перелік оцінюваних дисциплін і навчальних контрактів.

Зацікавлені заклади повинні вважати, що прозорість і дисциплінованість ECTS робить визнання навчання порівняно простим процесом, у якому розв'язання проблем можна було б досягати відкрито на базі повної інформації. Проте завжди є рішення, прийняття яких може мати ключове значення для майбутнього студентів, рішення щодо навчання чи рішення щодо практичних справ. Суть основного принципу ECTS у тому, що такі рішення повинні прийматися згідно з принципом «ставитися до приїжджого студента так само, як і до звичайного студента цього закладу».

Питання 3. Кредити ECTS.

Кредити ECTS є числовим еквівалентом оцінки (від 1 до 60), призначеної для розділів курсу, щоб охарактеризувати навчальне навантаження студента, що вимагається для завершення вивчення курсу.

Вони відображають кількість роботи, якої вимагає кожен блок курсу відносно загальної кількості роботи, необхідної для завершення повного року академічного навчання в закладі, тобто лекції, практичні роботи, семінари, консультації, виробнича практика, самостійна робота - в бібліотеці чи вдома - та екзамени чи інші види діяльності, пов'язані з оцінюванням.

ECTS ґрунтується на повному навантаженні студента, а не обмежується лише аудиторними годинами.

Кредити ECTS – це відносне, а не абсолютне мірило навчального навантаження студента, що лише визначає, яку частину загального річного навчального навантаження займає один блок курсу в закладі чи на факультеті, який призначає кредити.

У ECTS:

- 60 кредитів становить навчальне навантаження на один навчальний рік;
- 30 кредитів на семестр;
- 20 кредитів на триместр.

Кредити ECTS забезпечують відповідність програми з точки зору навчального навантаження на період навчання за кордоном.

Кредити ECTS призначаються всім наявним розділам курсу – обов'язковим та факультативним. Кредити необхідно виділяти також на дипломний проект, кваліфікаційну роботу й виробничу практику, де ці «розділи» є офіційною частиною програми з присвоєнням відповідного кваліфікаційного ступеня, включаючи вчені ступені, поки триває процес оцінювання успішності.

Кредити ECTS призначаються для розділів курсу, але присвоюються лише студентам, які успішно завершили курс, відповідаючи всім необхідним вимогам щодо оцінювання. Іншими словами, студенти не одержують кредитів ECTS просто за відвідування занять чи проведення часу за кордоном – вони повинні задовольнити всі вимоги щодо оцінювання, визначені в закордонному закладі, аби продемонструвати, що вони виконали заявлені навчальні завдання для цього розділу курсу. Процедура оцінювання може проводитися в різноманітних формах: письмові чи усні екзамени, курсова робота, поєднання цих двох чи інших засобів, зокрема презентації на семінарах, інформацію про які слід включити до інформаційного пакету.

Питання 4. Координатори ECTS.

Навчальні заклади, які користуватимуться ECTS, повинні призначити координатора ECTS від закладу й від кожного задіяного факультету.

Координатор ECTS від закладу.

Роль координатора від закладу полягає в тому, щоб гарантувати виконання зобов'язань закладу перед нормами ECTS і механізмами реалізації.

Загальні обов'язки координатора:

- сприяння поширенню ECTS як на рівні закладу, так і за його межами;
- інформування студентів про ECTS;
- узгодження підготовки, створення пакетів інформації та інформування про них партнерів і факультетських координаторів;
- відповідальний за договірні заходи з Європейською комісією і з Державним органом присвоєння грантів.

У великих закладах особливо важливо, щоб координатором від нього була особа достатньо високого рангу, яка матиме міцні зв'язки як з навчальною, так і з адміністративною структурами закладу.

Координатор ECTS від факультету.

Загальні обов'язки координатора: підтримання ділових зв'язків зі студентами та викладацьким складом кафедри чи факультету, займається, загальною, практичними й навчальними аспектами реалізації ECTS; більш докладно інформує студентів про ECTS, наприклад: забезпечує студентів інформаційними пакетами, що надійшли від закладів-партнерів, допомагає студентам заповнити форму заяви, пояснює процедуру визнання освіти та оформлення документів (навчальний контракт, перелік оцінок дисциплін) тощо; спрямовує студента на розробку програми навчання, поєднуючи навчальні вимоги з індивідуальними інтересами; здійснює зв'язок між місцевими й закордонними закладами, які обмінюються формами заяв і підписаними копіями, обговорюють програми навчання, готують перелік оцінок дисциплін для студентів, що від'їжджають на навчання, а також для тих, хто повертається після завершення навчання в їхньому закладі; інформують своїх колег про ECTS та її втілення з погляду розподілення кредитів для всіх курсів кафедри/факультету. Вони готують ту частину інформаційного пакета, яка стосуватиметься їхньої кафедри/факультету.

Обидва координатори забезпечують плавну інтеграцію приїжджих студентів на рівні їхніх закладів, а також сприяють досягненню студентами успіхів у закордонних закладах через підтримання з ними постійного контакту.

Питання 5. Зміст та структура інформаційного пакету навчального закладу.

Кожен заклад, що використовує ECTS, випускає інформаційні пакети як довідники для потенційних партнерів, студентів і викладацького складу закладів-партнерів, до своїх курсів, навчальних програм, навчального та адміністративного устрою.

Призначення інформаційних пакетів – сприяти прозорості навчальної програми, допомагати викладачам орієнтувати студентів на вибір відповідних програм і планувати їхнє навчання за кордоном, забезпечувати практичною інформацією.

ПЕРЕЛІК ЕЛЕМЕНТІВ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПАКЕТУ ЗМІСТ

ВСТУП. ЩО ТАКЕ ECTS?

I. НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД.

- a. А. Назва й адреса.

- b. Б. Академічний календар.
- c. В. Координатор від закладу.
- d. Г. Загальний опис закладу.
- e. Г. Процедура реєстрації.

II. ЗАГАЛЬНА ПРАКТИЧНА ІНФОРМАЦІЯ.

- a. А. Формальності, що є в країні, яка приймає студентів.
- b. Б. Як туди потрапити.
- c. В. Вартість проживання.
- d. Г. Забезпечення житлом.
- e. Г. Здоров'я і страхування:
- f. Медичне обслуговування.
- g. Забезпечення студентів з особливими потребами.
- h. Страхування.
- i. Д. Умови для навчання у закордонному закладі:
- j. 1.Бібліотеки.
- k. 2.Умови для навчання.
- l. Е. Інша практична інформація.
- m. Є. Позапрограмна діяльність і дозвілля.

III. ФАКУЛЬТЕТ.

- a. Загальний опис.
- b. Ступенева структура:
- c. Кваліфікація.
- d. Діаграма структури курсу.
 - a. Індивідуальні розділи курсу:
 - b. Ідентифікація.
- e. Опис.
- f. Рівень.
- g. Обов'язкові чи факультативні розділи курсу.
- h. Викладацький склад.
- i. Тривалість періоду (1-й семестр, 2-й семестр і т. д.).
- j. Методика викладання та методи навчання.
- k. Оцінювання.
- l. Мова.
- m. Розподіл кредитів ECTS.

IV. СЛОВНИК.

V. ПРИКЛАДИ УСПІШНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ.

VI. ПОКАЖЧИК ЗМІСТУ.

Питання 7. Шкала оцінювання ECTS

Розподіл балів, що присвоюються студентам

Шкала оцінювання:

90-100 балів – відмінно (залік)

75-89 балів – добре (залік)

60-74 балів – задовільно (залік)

35-59 балів – незадовільно (із можливістю повторного складання заліку)

1-34 балів – незадовільно (незараховано, обов'язковий повтор курсу)

Питання для самостійної роботи:

1. Особливості призначення та присвоєння кредитів ECTS.
2. Європейська система «полегшеної шкали оцінювання» навчальних досягнень студентів.
3. Сумісність різних систем оцінювання зі шкалою ECTS.

Лекція 8. Принципи, форми та методи побудови кредитно-модульної системи організації навчального процесу у ВНЗ України.

Мета вивчення: ознайомити з принципами, формами та методами побудови кредитно-модульної системи організації навчального процесу у ВНЗ України; формувати орієнтовну основу для наступного засвоєння студентами навчального матеріалу з досліджуваної дисципліни.

Обладнання: таблиці, презентація за допомогою мультимедійної системи.

План лекції:

1. Узгодження та поєднання національних компонентів вищої освіти різних країн із вимогами Болонського процесу.
2. Тенденції розвитку вищої освіти України на сучасному етапі.
3. Передумови входження вищої освіти України до Болонського процесу.
4. Основні завдання для створення умов щодо запровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу.

Література:

1. Андрушкевич Ф. Інновації в польській та українській освіті як наслідок підписання європейських освітніх декларацій (порівняльний аналіз) / Ф. Андрушкевич // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2011. – № 2. – С. 32–40.
2. Бобало Ю. Запровадження та використання болонських інструментів прозорості в європейському просторі вищої освіти / Ю. Бобало, В. Павлиш, А. Загородній та ін. // Вища школа. – 2014. – № 1. – С. 19–31.
3. Болонський процес: Документи / Уклад.: З.І.Тимошенко, А.М.Грехов, Ю.А.Гапон, Ю.І.Палеха. – К.: Європ. ун-т, 2014. – 169 с.
4. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи. Підручник за модульно-рейтинговою системою навчання. 2-ге вид. / С.С. Вітвицька – К.: Центр учбової літератури. 2011. – 384 с.
5. Гладуш В. А. Педагогіка вищої школи: теорія, практика, історія. Навч. посіб. / В. А. Гладуш, Г. І. Лисенко – Д., 2014. – 416 с.
6. Гриневич Л. Вища освіта України: на шляху інтеграції до Європейського освітнього простору / Л. Гриневич // Рідна школа. – 2014. – № 11. – С. 8–13.
7. Згуровський М.З. Болонський процес: головні принципи та шляхи структурного реформування вищої освіти України / М.З.Згуровський. – К.: НТУУ «КПІ», 2016. – 544 с.
8. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи : навч. посібник / А. І. Кузьмінський. - 2-ге вид., стереотип. - К. : Знання, 2011. - 488 с.

9. Моделі гармонізації національних і міжнародних стандартів освіти у контексті Болонського процесу: Матеріали міжнар. семінару, 27–28 травня 2014 р. – Л.: Літопис, 2014. – 112 с.

10. Моїсєєва Ф. А., Усачов В. А. Європейська інтеграція вищої освіти України в контексті Болонського процесу / Ф. А. Моїсєєва, В. А. Усачов. - «Наука. Релігія. Суспільство». 2014. № 1. - С. 36–40.

11. Основні засади розвитку вищої освіти у контексті Булонської декларації/За редакцією В.Г.Кременя. Авторський колектив М.Ф.Степко, Я.Я.Болюбаш, В.Д.Шинкарук, В.В.Грубінко, І.І.Бабін. – Тернопіль: Вид-во ТДПУ ім. В.Гнатюка, 2013. – 147 с.

12. Товожнянський Л.Л., Сокол Є.І., Клименко Б.В. Болонський процес: цикли, ступені, кредити / Т.Л.Л.овожнянський, Є.І.Сокол, Б.В.Клименко. – Харків: НТУ «ХПІ», 2014. – 144 с.

13. Туркот Т.І. Педагогіка вищої школи: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Т.І. Туркот. – К.:Кондор, 2011. – 628 с.

Ключові поняття: європейський простір вищої освіти, кредитно-модульна система, нормативно-правові акти, Болонський процес, Угода про партнерство та співробітництво (УПС), Європейський Союз.

Основний зміст

Питання 1. Узгодження та поєднання національних компонентів вищої освіти різних країн із вимогами Болонського процесу

Сучасна структура вищої освіти в Україні за своєю ідеологією та цілями в основному узгоджена зі структурами освіти більшості розвинених країн Європи й світу.

Для входження України до європейського простору вищої освіти потрібно впровадити в систему вищої освіти: широкомасштабну довгострокову стратегію системної модернізації всієї системи освіти; систему якості освіти, яка відповідає стандартам ЄС, потребам ринкової економіки, внутрішнього розвитку держави та суспільства; державний реєстр напрямів підготовки та спеціальностей, відповідно до міжнародної стандартної класифікації освіти (МСКО-96 та 97) і міжнародної стандартної класифікації занять (МСКЗ-88); загальноприйняту та порівняльну систему вчених ступенів; законодавчо підсилені умови для полегшення працевлаштування українських громадян в Європі та міжнародній конкурентоспроможності системи вищої освіти України; систему кредитів на зразок Європейської системи трансферу кредитів (ECTS), як відповідного засобу сприяння більшій мобільності студентів; законодавчо підсилені умови задля забезпечення мобільності через усунення перешкод на шляху ефективного використання права на вільне пересування з безпосередньою метою:

1) забезпечення студентам доступу до навчальних можливостей, а також до відповідних освітянських послуг;

2) забезпечення визнання та зарахування часу, який викладач, дослідник чи член адміністративного персоналу провів у європейському навчальному

закладі, проводячи дослідження, викладаючи та виконуючи відповідну до свого фаху роботу, зі збереженням їхніх законних прав;

3) сприяння європейському співробітництву щодо забезпечення якості освіти; метою вироблення порівняльних критеріїв та методологій.

Питання 2. Тенденції розвитку вищої освіти України на сучасному етапі

Наразі нормативні документи Міністерства освіти і науки України містять інформацію, яка у широкому сенсі спрямована на реалізацію градації досвіду та знань.

Для вищої школи України в контексті Болонського процесу необхідно:

– привести у відповідність вимогам Болонської декларації Закон України «Про вищу освіту»;

– привести до відповідності класифікацію вчених ступенів системи освіти та Переліку кваліфікацій, які використовуються на ринку праці, зокрема й у Європейському;

– визначити витрати навчального часу студента певного актуального рівня розвитку на адекватне вивчення навчального матеріалу в об'ємі модуля, тобто ув'язування навчального модуля з кредитами;

– розробити методичку розрахунку педагогічного навантаження викладачів вищої школи в умовах кредитно-модульної системи організації навчального процесу та навчального навантаження студента, а також взаємозв'язок між ними;

– розробити та затвердити нормативно-правові акти щодо регулювання діяльності викладацького персоналу та студентського контингенту вищої школи в умовах кредитно-модульної системи організації навчального процесу;

– розробити та затвердити нормативно-правові акти щодо впровадження тестових технологій об'єктивного педагогічного контролю знань тих, хто навчається;

– розробити та затвердити нормативно-правові акти щодо сертифікації на відповідність, у процесі якої встановлюється рівень компетентності індивіда та його відповідність соціальним ролям, на які він претендує;

– розробити та затвердити нормативно-правові акти щодо селекції індивідів для виконання конкретних соціальних ролей на основі його професійної придатності, здатності та готовності.

Для вищої школи України в контексті Болонського процесу необхідно розробити та законодавчо урегулювати процедуру контролю якості та акредитації, а також посилення міжнародної конкурентоспроможності випускників вищої школи України.

Програми якості припускають вичленовування структурно-функціональних властивостей індивіда, професійно важливих якостей фахівця, його спрямованості, інтелектуального розвитку та професійних розумових здібностей, що визначають властивості локального психологічного середовища навчання та впливають на успішність професійного навчання.

Питання 3. Передумови входження вищої освіти України до Болонського процесу.

Подальші дії для досягнення цілей Болонського процесу: прийняття системи легкозрозумілих й адекватних ступенів; прийняття системи двоциклової освіти (доступеневе й післяступеневе навчання); запровадження системи кредитів – системи накопичення кредитів, (ECTS) або інших сумісних із нею систем, які здатні забезпечити як диференційно-розрізнявальну, так і функції накопичення; сприяння мобільності студентів і викладачів (усунення перешкод вільного пересування); забезпечення високоякісних стандартів вищої освіти; сприяння європейському підходу до вищої освіти (упровадження програм, курсів, модулів з «європейським» змістом); навчання протягом усього життя; спільна праця вищих навчальних закладів і студентів як компетентних, активних і конструктивних партнерів у заснуванні та формуванні Європейського простору вищої освіти.

Сьогодні зв'язки України з Європейським Союзом мають неабияке значення. Адже тепер Україна має спільний кордон з ЄС і статус країни-сусідки. Надзвичайно важливі вони й для освітньої та наукової галузі в житті українського суспільства. Водночас освіта і наука України має давні й глибокі міжнародні, зокрема європейські, зв'язки.

Міністерство освіти і науки України та його заклади освіти співпрацюють з Європейським Союзом у межах Програми трансєвропейського співробітництва в галузі вищої освіти.

Нова політика сусідства є доповненням до відносин між Україною та Європейським Союзом, установлених Угодою про партнерство та співробітництво між Україною та Європейським Союзом.

Союз інвестував у процес реформування національної вищої освіти понад 35 мільйонів євро. Усього здійснено 126 проєктів у 40 ВНЗ. Із 2003 року в українських університетах працює ще 14 проєктів. За дев'ять років реалізації Програми на конкурс було подано 500 заяв на проєкти, які охоплювали понад тисячу вищих навчальних закладів України й країн-членів Євросоюзу.

Міністерство розглядає можливість участі України в таких спільних програмах і проєктах Європейського Союзу, як «Сократ» – європейська програма освіти, спрямована на розвиток європейського виміру та підвищення якості освіти через заохочення співробітництва між країнами-учасницями; «Леонардо да Вінчі» – програма в галузі професійної освіти й підвищення кваліфікації.

Значну увагу Міністерство освіти і науки приділяє проведенню громадських читань із проблем європейської інтеграції, бо вважається, що активна участь громадян України є головною передумовою прискорення євроінтеграційних процесів.

Розвиток транскордонного співробітництва та розширення міждержавних відносин із країнами – членами ЄС і країнами – кандидатами на вступ до ЄС сприятиме впровадженню європейських норм і стандартів в освіті, науці й техніці, поширенню власних освітніх здобутків в Європейський Союз і країни-кандидати на вступ до ЄС, а також зростанню в Україні європейської культурної

ідентичності та інтеграції до загальноєвропейського інтелектуально-освітнього й науково-технічного середовища.

Питання 4. Основні завдання для створення умов щодо запровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу.

Основні завдання для створення умов щодо запровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу:

- розроблення структурно-логічних схем підготовки фахівців за всіма напрямками та спеціальностями;
- запровадження модульної системи організації навчального процесу, системи тестування та рейтингового оцінювання знань студентів;
- організація навчального процесу на базі програм навчання, які формуються як набір залікових кредитів;
- уведення граничного терміну навчання за програмою навчання, включаючи граничний термін бюджетного фінансування;
- створення нового покоління галузевих стандартів вищої освіти;
- розроблення індивідуальних графіків навчального процесу з урахуванням особливостей кредитно-модульної системи організації навчального процесу;
- зарахування на навчання до вищого навчального закладу тільки за напрямками підготовки;
- удосконалення наявного та створення нового навчально-методичного, матеріально-технічного та інформаційного забезпечення навчання в умовах кредитно-модульної системи організації навчального процесу;
- уведення інституту викладачів-кураторів індивідуальних програм навчання.

Питання для самостійної роботи:

1. Відмінність та подібність систем вищої освіти України й Європейських держав.
2. Проведення педагогічного експерименту щодо запровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу у вищих навчальних закладах III – IV рівнів акредитації.

Лекція 9. Структура, зміст ключових документів ECTS і порядок впровадження їх у вишах України

Мета вивчення: ознайомити з основними завданнями, принципами та документами, прийнятими в рамках Болонського процесу; оволодіти методами та засобами їхнього запровадження у вищу освіту України. Ознайомлення з основними завданнями та принципами створення зони Європейської вищої освіти; формувати орієнтовану основу для наступного засвоєння студентами навчального матеріалу з досліджуваної дисципліни.

Обладнання: таблиці, додаткова література.

План лекції:

1. Концептуальні засади кредитно-модульної системи організації навчального процесу у ВНЗ України.
2. Поточний та підсумковий контроль.
3. Самостійна й індивідуальна робота студентів в умовах кредитно-модульної системи організації навчального процесу.
4. Організація роботи служб і підрозділів університету з упровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу

Література:

1. Андрушкевич Ф. Інновації в польській та українській освіті як наслідок підписання європейських освітніх декларацій (порівняльний аналіз) / Ф. Андрушкевич // Директор школи, лицею, гімназії. – 2011. – № 2. – С. 32–40.
2. Бобало Ю. Запровадження та використання болонських інструментів прозорості в європейському просторі вищої освіти / Ю. Бобало, В. Павлиш, А. Загородній та ін. // Вища школа. – 2014. – № 1. – С. 19–31.
3. Болонський процес: Документи / Уклад.: З.І.Тимошенко, А.М.Грехов, Ю.А.Гапон, Ю.І.Палеха. – К.: Європ. ун-т, 2014. – 169 с.
4. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи. Підручник за модульно-рейтинговою системою навчання. 2-ге вид. / С.С. Вітвицька – К.: Центр учбової літератури. 2011. – 384 с.
5. Гладуш В. А. Педагогіка вищої школи: теорія, практика, історія. Навч. посіб. / В. А. Гладуш, Г. І. Лисенко – Д., 2014. – 416 с.
6. Гриневич Л. Вища освіта України: на шляху інтеграції до Європейського освітнього простору / Л. Гриневич // Рідна школа. – 2014. – № 11. – С. 8–13.
7. Згуровський М.З. Болонський процес: головні принципи та шляхи структурного реформування вищої освіти України / М.З.Згуровський. – К.: НТУУ «КПІ», 2016. – 544 с.
8. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи : навч. посібник / А. І. Кузьмінський. - 2-ге вид., стереотип. - К. : Знання, 2011. - 488 с.
9. Моделі гармонізації національних і міжнародних стандартів освіти у контексті Болонського процесу: Матеріали міжнар. семінару, 27–28 травня 2014 р. – Л.: Літопис, 2014. – 112 с.
10. Моїсеєва Ф. А., Усачов В. А. Європейська інтеграція вищої освіти України в контексті Болонського процесу / Ф. А. Моїсеєва, В. А. Усачов. - «Наука. Релігія. Суспільство». 2014. № 1. - С. 36–40.
11. Основні засади розвитку вищої освіти у контексті Булонської декларації/За редакцією В.Г.Кременя. Авторський колектив М.Ф.Степко, Я.Я.Болюбаш, В.Д.Шинкарук, В.В.Грубінко, І.І.Бабін. – Тернопіль: Вид-во ТДПУ ім. В.Гнатюка, 2013. – 147 с.
12. Товожнянський Л.Л., Сокол Є.І., Клименко Б.В. Болонський процес: цикли, ступені, кредити / Т.Л.Л.Товожнянський, Є.І.Сокол, Б.В.Клименко. – Харків: НТУ «ХПІ», 2014. – 144 с.
13. Туркот Т.І. Педагогіка вищої школи: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Т.І. Туркот. – К.:Кондор, 2011. – 628 с.

Питання 1. Концептуальні засади кредитно-модульної системи організації навчального процесу у ВНЗ України.

Підписання Україною Болонської конвенції передбачає впровадження в практику роботи вищих навчальних закладів кредитно-модульної системи організації навчального процесу.

Мета впровадження кредитно-модульної системи: досягнення відповідності стандартам європейської системи освіти, яка відштовхується від знань, умінь і навичок, що є надбанням випускника; затребування українських освітянських кваліфікацій європейським ринком праці; затвердження загальноприйнятої та порівняльної системи освітньо-кваліфікаційних ступенів; упровадження стандартизованого додатка до диплома, модель якого розроблено Європейською системою й який містить докладну інформацію про результати навчання випускника; стимулювання викладачів і студентів вищих навчальних закладів до вдосконалення системи об'єктивної оцінки якості знань; забезпечення прозорості системи вищої освіти та академічного професійного визнання кваліфікацій (дипломів, ступенів, посвідчень тощо).

Перша – сприяння мобільності студентів і викладачів, спрощення переходу з одного університету до іншого.

Друга – акумулювальна, чітке визначення обсягів проведеної студентом роботи з урахуванням усіх видів навчальної та наукової діяльності. Сума кредитів засвідчує, на що здатний студент, який навчається за тією чи тією програмою.

Проте, для студента – майбутнього фахівця – важливо не лише осмислити й засвоїти інформацію, а й оволодіти способами її практичного застосування та прийняття рішень. За таких умов зменшується частка прямого, ззовні заданого інформування, і розширюється застосування інтерактивних форм і методів роботи студентів під керівництвом викладача (тьютора) та повноцінної самостійної роботи в лабораторіях, читальних залах, на об'єктах майбутньої професійної діяльності, що особливо важливо для системи дистанційного навчання.

Тьютор (з. англ. tutor – спостерігаю, піклуюся) – педагог-наставник, якого призначають із досвідчених викладачів; у навчальний час ці педагоги викладають предмет за своєю спеціальністю, після занять ведуть виховну роботу з 5-10 або 15 студентами. Під їхнім керівництвом студенти самостійно працюють над певними темами.

Ефективність тьюторських занять у тому, що вони містять різні види навчальної роботи: письмове опитування, дискусію за змістом опрацьованих джерел, аналіз ситуацій, розв'язок педагогічних задач, ділові ігри тощо.

Упровадження кредитно-модульної системи навчання передбачає реорганізацію традиційної схеми «навчальний семестр – навчальний рік – навчальний курс», раціональний поділ навчального матеріалу дисципліни на модулі та перевірку якості засвоєння теоретичного та практичного матеріалу кожного модуля, використання ширшої шкали оцінювання знань, вирішальний вплив суми балів, одержаних упродовж семестру, на підсумкову оцінку.

Модульне навчання сприяє комплексному підходу до розгляду та розв'язання таких завдань: формування змісту навчання, здатного гнучко реагувати на конкретні умови навчання, потреби практики; стимулювання самостійності та відповідальності студентів; реалізація творчого потенціалу педагога, звільнення його від рутинних обов'язків; забезпечення індивідуалізації навчання щодо темпу, рівня допомоги та диференціації змісту навчання; здійснення якісного процесу навчання, унаслідок якого досконало оволодівають знаннями, навичками та вміннями.

Модуль (лат. *modulus* – міра): 1) назва, яку дають якомусь особливо важливому коефіцієнту чи величині; 2) система логарифмів; 3) уніфікований вузол радіоелектронної апаратури; 4) умовна одиниця в архітектурі та будівництві (зазвичай, розмір одного з елементів будівлі); 5) відокремлювана, відносно самостійна частина якоїсь системи, організації, пристрою тощо.

Дидактичний модуль – це одиниця змісту навчання, створена та дидактично опрацьована для досягнення певного рівня знань, умінь і навичок, в якій наявні засоби контролю на вході та виході.

Навчальний модуль – змістовий модуль, особливо сконструйований. Він набуває процесуально-функціонального втілення в наперед спроектованому модулі.

Кредитно-модульна система організації навчального процесу – модель організації навчального процесу, яка ґрунтується на поєднанні модульних технологій навчання та залікових освітніх одиниць (залікових кредитів).

Заліковий кредит є одиницею виміру навчального навантаження, необхідного для засвоєння змістових модулів або блоку змістових модулів. Він становить кілька кредитів.

Упровадження КМСОНП (кредитно-модульної системи організації навчального процесу) сприятиме розв'язанню важливих завдань вищої освіти: адаптація ідей ECTS до системи вищої освіти України з метою забезпечити мобільність студентів; забезпечення студентам можливості навчатися за індивідуальною інваріантною частиною освітньо-професійної програми; стимулювання учасників навчального процесу з метою досягнення високої якості вищої освіти; унормування порядку надання студенту можливості отримати кваліфікації відповідно до ринку праці.

Для впровадження КМСОНП слід дотримуватися певних принципів: принцип порівняльної трудомісткості кредитів, принцип кредитності, принцип модульності, принцип методичного консультування, принцип організаційної динамічності, принцип гнучкості та партнерства, принцип пріоритетності змістової й організаційної самостійності та зворотного зв'язку, принцип науковості та прогностичності, принцип технологічності та інноваційності, принцип усвідомленої перспективи, принцип діагностичності.

Для впровадження КМСОНП вищий навчальний заклад повинен мати такі основні елементи ECTS: інформаційний пакет; договір про навчання між студентом і ВНЗ; академічну довідку оцінювання знань.

Форми організації навчального процесу в умовах КМСОНП: лекційні, практичні, семінарські, лабораторні та індивідуальні заняття, усі види практик і

консультацій, виконання самостійних завдань та інші форми, види навчальної та науково-дослідницької діяльності студентів.

Питання 2. Поточний та підсумковий контроль під час застосування модульної побудови навчального процесу.

Успішність студента контролюють, використовуючи методи та засоби, що їх визначає вищий навчальний заклад. Академічні успіхи студента визначають за допомогою системи оцінювання, яку використовують у вищому навчальному закладі, реєструють, як заведено у вищому навчальному закладі, обов'язково перевівши оцінки до національної шкали та шкали ECTS.

Державну атестацію студентів проводять відповідно до чинної нормативної бази.

Підсумкове оцінювання засвоєння навчального матеріалу дисципліни визначають без проведення семестрового іспиту (заліку) як інтегровану оцінку засвоєння всіх змістових модулів з урахуванням «вагових» коефіцієнтів.

Студент, який набрав упродовж семестру необхідну кількість балів, може: не складати іспиту (заліку) й отримати набрану кількість балів як підсумкову оцінку; складати іспит (залік) для підвищення свого рейтингу з певної навчальної дисципліни; ліквідувати академічну різницю, пов'язану з переходом на інший напрям підготовки чи до іншого ВНЗ; поглиблено вивчити окремі розділи (теми) навчальних дисциплін, окремі навчальні дисципліни, які формують кваліфікацію, що відповідає сучасним вимогам ринку праці; використати час, відведений графіком навчального процесу на екзаменаційну сесію, для задоволення особистих потреб.

Студент, який набрав упродовж семестру менше, ніж необхідно кількість балів, зобов'язаний складати іспит (залік).

Для науково-педагогічних працівників ECTS забезпечує та підтримує: автономність і диверсифікацію; комунікативність; прийняття рішень із академічного визнання. Для студентів ECTS розширює вибір для навчання за кордоном; дає змогу самим сформувати програму навчання; забезпечує сертифікацію процесу навчання в навчальному закладі за кордоном; гарантує академічне визнання.

Не можна не назвати й деяких недоліків у застосуванні ECTS. Передусім вона може призвести до фрагментації знань, сегментації процесу навчання, зменшення значущості наукових досліджень у процесі навчання тощо.

Питання 3. Самостійна й індивідуальна робота студентів в умовах кредитно-модульної системи організації навчального процесу.

Традиційно вчені-педагоги вищої школи трактують сутність самостійної роботи студентів (П.Підкасистий) як «засіб організації та виконання учнями визначеної пізнавальної діяльності». Такий підхід уможливорює поділ самостійної роботи студентів на аудиторну та позааудиторну.

Самостійна робота є не лише одним із видів роботи студентів над здобуттям знань, але й способом виховання особистості. Тому в цьому випадку ми маємо справу не лише з навчальним процесом, але й з процесом виховання

особистості. Гегель писав із цього приводу: щоб навчитися плавати, треба увійти у воду. Це стосується й виховання самостійності як риси особистості. Мають рацію ті, хто стверджує, що цього навчитися неможливо. Самостійність у здобутті знань виявляється лише завдяки власній діяльності, із появою внутрішньої потреби в знаннях, пізнавальних інтересах, захопленості. У цьому розумінні самостійності справді неможливо навчитися. Таку самостійність можна лише формувати в процесі виховання.

Оскільки в плані підготовки на самостійне засвоєння навчального матеріалу відводиться половина та більше половини загального обсягу навчальних годин, то ця значна частина навчального навантаження повинна мати чітку визначеність щодо свого змісту й організації.

Традиційно самостійна робота визначається як:

- «основний спосіб освоєння студентами навчального матеріалу без участі викладача, а також час, вільний від обов'язкових навчальних занять»;
- «...форма навчання, в якій студент засвоює необхідні знання, опановує уміннями та навиками, навчається планомірно та систематично працювати, мислити, формує власний стиль розумової діяльності».

Зміст самостійної роботи конкретної навчальної дисципліни визначається робочою навчальною програмою дисципліни та методичними рекомендаціями викладача. Самостійна робота над навчальною дисципліною може включати: опрацювання теоретичних основ прослуханого лекційного матеріалу; вивчення окремих тем чи питань, що передбачені для самостійного опрацювання; поглиблене вивчення літератури на задану тему та пошук додаткової інформації; підготовку до виступу на семінарських заняттях і підготовку до практичних (лабораторних) занять; систематизацію вивченого матеріалу перед іспитом; опрацювання та підготовку огляду опублікованих у фахових та інших виданнях статей; переклад іноземних джерел встановленої тематики; підготовку й оформлення схем, таблиць, графіків, діаграм тощо; інструктивно-методичні матеріали до роботи в фоно- та відео-лабораторіях, комп'ютерних класах.

Самостійна робота студентів у ВНЗ традиційно включає такі види навчальної діяльності: вивчення навчальної літератури за темами, пошук додаткової літератури; конспектування, складання планів, тез; кодування інформації (складання схем, таблиць, графіків); написання рефератів, доповідей, оглядів, звітів; підготовка повідомлень до семінарських занять; виконання вправ, розв'язування задач; виконання письмових контрольних, лабораторних робіт; виконання завдань за допомогою комп'ютера тощо.

Основні функції самостійної роботи студентів: реалізація активного сприйняття навчального матеріалу під час занять; самостійне вивчення навчальної літератури; аналіз і систематизація причин труднощів засвоєння дисципліни у вигляді запитань, звернення до викладача за порадами та консультацією.

До індивідуальної роботи відносяться творчі й індивідуальні навчально-дослідні завдання: виконання розрахунково-аналітичних робіт, курсових і дипломних проектів; дослідження практичних ситуацій; підготовка реферативних

матеріалів на актуальні теми з елементами наукового дослідження та його презентація; власних досліджень до олімпіад, конференцій; написання есе; складання та розв'язування задач; розробка моделей, явищ і процесів; анотація опрацьованої додаткової літератури; розробка та розв'язування тестових завдань; розробка поурочних планів і конспектів; порівняльна характеристика вивчених явищ, процесів тощо; написання творів, газетних статей, складання віршів, розробка сценаріїв, літературні переклади; виконання в індивідуальному порядку вправ різного рівня складності тощо.

Самостійна та індивідуальна робота студентів забезпечується всіма навчально-методичними засобами, необхідними для вивчення конкретної навчальної дисципліни чи окремої теми: підручниками, навчальними та навчально-методичними посібниками, методичними рекомендаціями (вказівками), практикумами, конспектами лекцій, навчально-лабораторним обладнанням, електронно-обчислювальною технікою, науковою літературою та періодичними виданнями.

Питання 4. Організація роботи служб і підрозділів університету з упровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу.

У процесі впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу на ректорат, служби та підрозділи університету покладаються на такі обов'язки:

1. Наказом ректора визначити коло груп, потоків, спеціальностей, факультетів і терміни для експериментального впровадження кредитно-модульної системи та окреслити подальші перспективи її розвитку.

2. Загальне науково-методичне керівництво впровадженням кредитно-модульної системи покладається на першого проректора університету, завданням якого є створення інформаційної, методичної та організаційно-управлінської бази та відстеження, коригування перебігу впровадження кредитно-модульної системи.

На науково-методичний відділ університету покладаються такі завдання: розроблення нормативної та методичної документації щодо модульно-рейтингової системи оцінювання й організації самостійної роботи студентів; спільно з навчально-методичними комісіями факультетів і випусковими кафедрами поетапне створення всіх складових навчальних планів за кредитно-модульною системою; постановка завдань та надання вихідної інформації щодо створення нових підсистем АСУ «Навчальний процес» та «Студент»; розроблення рекомендацій щодо укладання робочих програм навчальних дисциплін та Регламентів модульно-рейтингової системи контролю й оцінювання в контексті вимог кредитно-модульної системи організації навчального процесу.

Навчально-організаційному відділу доручається: розроблення щорічних графіків організації навчального процесу за кредитно-модульною системою відповідно до встановленої цим Положенням структури; розроблення системи складання розкладів занять, планування атестаційних й екзаменаційних тижнів; унесення змін і доповнень у чинні нормативи розрахунку навчального

навантаження викладачів і розроблення методики розрахунку педагогічного навантаження викладачів з урахуванням особливостей їх роботи в умовах кредитно-модульної системи організації навчального процесу.

Проректору з науково-педагогічної роботи та навчально-організаційному відділу в роботі з позабазовими структурними підрозділами доручається підготовча робота та впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу та здійснення контролю за перебігом її реалізації.

Деканатам (навчально-методичним комісіям) факультетів: організувати роботу методичних комісій факультетів і випускових кафедр щодо розробки під керівництвом науково-методичного відділу університету освітніх стандартів і навчальних планів за кредитно-модульною системою; організувати роботу кафедр щодо розробки та затвердження Регламентів модульно-рейтингової системи оцінювання та робочих програм навчальних дисциплін відповідно до вимог кредитно-модульної системи; розробити систему поточного контролю за навчальною діяльністю студентів денної форми навчання на засадах кредитно-модульної системи організації навчального процесу та запровадити відповідну форму навчальної картки студента та відомості обліку успішності; постійно здійснювати моніторинг навчального процесу, організованого за кредитно-модульною системою, накопичувати та аналізувати дані щодо поточної та підсумкової успішності студентів, впливу на неї особливостей КМС, аналізувати умови роботи викладачів, виявляти проблемні питання щодо організації КМС та розповсюджувати позитивний досвід.

Питання для самостійної роботи:

1. Наказ «Про впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу».
2. Рекомендації МОН України щодо впровадження кредитно-модульної системи у вищих навчальних закладах III-IV рівнів акредитації.
3. Рекомендації МОН України щодо структури та ведення індивідуального навчального плану студента.
4. Рекомендації МОН України щодо структури залікового кредиту та порядку оцінювання навчальних досягнень студентів.
5. Організаційно-методичне забезпечення впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу.

Навчально-методичні матеріали для лекцій:

- конспекти (тексти) лекцій у паперовій та електронній формі;
- список основної та додаткової літератури, рекомендованої студентам, за темами лекцій;
- дистанційний курс «Університетські студії».

САМОСТІЙНА РОБОТА

Завдання 1

Підготувати доповідь (за вибором):

Університет як модель сполучення навчання, науки та громадського життя: поєднання наукового консерватизму, студентського демократизму та громадського моніторингу (Україна, XXI ст.).

Університет у глобальному, локальному та міжкультурному вимірах.

Завдання 2

Ознайомитися з принципами побудови системи вищої освіти країн Європи.

Скласти таблицю «Сучасні принципи побудови та завдання вищої освіти в розвинених країнах».

Країна, минуле й сучасне системи вищої освіти	Заклади вищої освіти	Доступ	Академічний рік і екзамени	Викладачі	Кваліфікації	Навчання студентів іноземців	Визнання закордонної кваліфікації	Вступні іспити	Мовні вимоги. Плата за навчання

Завдання 3

Ознайомитися та занотувати основні поняття освітнього законодавства «Інноваційні педагогічні технології на законодавчому рівні».

Завдання 4

Ознайомитися та занотувати Матеріали міністерства освіти і науки України щодо інтеграції України в Європейський освітній простір.

Основні положення Закону України «Про вищу школу».

Завдання 5

Ознайомитися з основними документами, які ратифікувала Україна в контексті євроінтеграційних процесів. Скласти таблицю.

Завдання 6

Скласти реферат «Визначальні властивості європейської вищої освіти»

Завдання 7

Підготуватися до обговорення питання «Європейська система «полегшеної шкали оцінювання» навчальних досягнень студентів».

Скласти таблицю «Сумісність різних систем оцінювання зі шкалою ECTS».

Завдання 8

Визначити структуру впровадження кредитно-модульної системи в вищих навчальних закладах III-IV рівнів акредитації; структуру та ведення індивідуального навчального плану студента; порядок оцінювання навчальних досягнень студента.

Проаналізувати та занотувати організаційно-методичне забезпечення впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу ДВНЗ «ДДПУ»

Завдання 9

Скласти анотацію на статті (за вибором студента) (3-4 анотації)

Виконана робота зараховується кількістю балів відповідно до розподілу балів, які отримують студенти.

ТЕМАТИКА РЕФЕРАТІВ

1. Феномен середньовічного університету.
2. Французька модель університету.
3. Університет Гумбольдта.
4. Сучасні моделі університету.
5. Основні різновиди освітньої політики.
6. Інформаціоналізм і суспільство знань.
7. Суть інформаційної революції і становище університету.
8. Ідея університету: узагальнений аналіз.
9. Віртуальний університет: основні способи здійснення навчання.
10. Принципи академічного менеджменту.
11. Ангажований університет.
12. Місія університету в умовах сучасності.
13. Університет в руїнах.
14. Мережевий університет.
15. Засади навчання дорослих.
16. Болонський процес.
17. Основні освітні програми в Європі.
18. Ресурси онлайн-навчання.
19. Основні концепції радикальної педагогіки.
20. Концепція homo academicus.

ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ

1. Історичний характер. Вища освіта в Україні у XV–XVI століттях.
2. Становлення Львівського університету
3. Вища освіта в Україні в XVIII – XIX столітті.
4. Етапи розвитку вищої педагогічної національної школи України.
5. Освітні реформи XIX століття. Статути вищих навчальних закладів.
6. Формування системи вищої освіти Європейських країн.
7. Головні тенденції розвитку вищої освіти деяких країн Європи.
8. Історія становлення та розвитку педагогічних технологій.
9. Сутність і взаємозв'язок понять освітні технології, педагогічні технології та навчальні технології.
10. Модульно-рейтингова технологія навчання.
11. Технологія проблемного та групового навчання.
12. Ігрові технології та їх характеристики.
13. Характеристика нових інформаційних технологій (комп'ютерних) і технології дистанційного навчання.
14. Дистанційне навчання.
15. Конституційне закріплення права на освіту.
16. Основні положення Закону України «Про освіту» та Закону України «Про вищу освіту».
17. Система та рівні освіти в Україні, освітні рівні вищої освіти.
18. Основні принципи освіти в Україні.
19. Нормативно-правове забезпечення вищої освіти в Україні в контексті європейської інтеграції.
20. Державна політика в галузі освіти України в контексті реалізації освіти для демократичного громадянства та прав людини.
21. Чинники євроінтеграції вищої освіти.
22. Залучення європейських держав у Болонський процес.
23. Принципи формування змісту кваліфікацій і структур ступенів.
24. Спеціальні компетенції.
25. Порядок визнання кваліфікацій.
26. Характерні особливості ECTS.
27. Загальні умови користування ECTS.
28. Кредити ECTS.
29. Координатори ECTS.
30. Зміст і структура інформаційного пакету навчального закладу.
31. Опис предмета курсу.
32. Шкала оцінювання ECTS
33. Узгодження та поєднання національних компонентів вищої освіти різних країн із вимогами Болонського процесу.
34. Тенденції розвитку вищої освіти України на сучасному етапі.
35. Передумови входження вищої освіти України до Болонського процесу.
36. Основні завдання для створення умов щодо запровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу.

37. Концептуальні засади кредитно-модульної системи організації навчального процесу у ВНЗ України.
38. Поточний та підсумковий контроль під час застосування модульної побудови навчального процесу.
39. Самостійна й індивідуальна робота студентів в умовах кредитно-модульної системи організації навчального процесу.
40. Організація роботи служб і підрозділів університету з упровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Підвищення якості вищої освіти визначається використанням нових методів і засобів навчання. Широке застосування мультимедійних технологій здатне різко підвищити ефективність активних методів навчання для всіх форм організації навчального процесу: на етапі самостійної підготовки студентів, на лекціях і на практичних заняттях.

Експериментально встановлено, що під час усного викладу матеріалу за хвилину слухач сприймає і здатний обробити до однієї тисячі умовних одиниць інформації, а під час «підключення» органів зору – до 100 тисяч таких одиниць. Тому абсолютно очевидна висока ефективність використання інформаційних технологій і мультимедійних засобів, основа яких – зорове та слухове сприйняття матеріалу.

Мультимедійні продукти й інформаційні технології надають широкі можливості для різних аспектів навчання. Одними з основних можливостей і переваг інформаційних технологій і засобів мультимедіа в разі їх застосування в навчальному процесі є:

- одночасне використання декількох каналів сприйняття студента в процесі навчання, за рахунок чого досягається інтеграція інформації, що доставляється різними органами чуттів;
- можливість симулювати складні реальні експерименти;
- візуалізація абстрактної інформації за рахунок динамічного представлення процесів;
- можливість розвинути когнітивні структури й інтерпретації студентів.

Мультимедійні засоби навчання й інформаційні технології, що використовуються, повинні відповідати системі психологічних, дидактичних і методичних вимог. До специфічних дидактичних умов відносять:

- адаптивність до індивідуальних можливостей студента;
- інтерактивність навчання;
- реалізація можливостей комп'ютерної візуалізації навчальної інформації;
- розвиток інтелектуального потенціалу студента;
- системність і структурно-функціональна зв'язаність подання навчального матеріалу;
- забезпечення повноти (цілісності) і неперервності дидактичного циклу навчання.

Із дидактичними вимогами тісно пов'язані методичні вимоги. Методичні вимоги до інформаційних технологій і мультимедійних засобів навчання

враховують облік своєрідності й особливості конкретної навчальної дисципліни, специфіку відповідної науки, її понятійного апарату, особливості методів дослідження її закономірностей, можливостей реалізації сучасних методів обробки інформації.

Мультимедійні засоби навчання повинні задовольняти такі методичні вимоги:

- представлення навчального матеріалу з опорою на взаємозв'язок і взаємодію понятійних, образних і дієвих компонентів мислення;
- відображення системи термінів навчальної дисципліни у вигляді ієрархічної структури високого порядку;
- надання студенту можливості виконання різноманітних контролювальних тренувальних дій.

Поряд із дидактичними та методичними вимогами також виділяють низку психологічних вимог, що впливають на успішність і якість створення мультимедійних засобів навчання.

Представлення навчального матеріалу повинне відповідати не лише вербально-логічному, але й сенсорно-перцептивному та представлінському рівням когнітивного процесу. Його виклад необхідно орієнтувати на тезаурус і лінгвістичну композицію конкретного вікового контингенту та специфіку підготовки студентів.

Як основний технічний засіб інформаційних технологій виступає комп'ютер, оснащений необхідним програмним забезпеченням і мультимедійним проектором. Комп'ютер не замінює собою викладача, а є лише засобом здійснення педагогічної діяльності, його помічником.

Завдяки своїм можливостям і розвитку технічних засобів інформаційні технології можуть застосовуватися у процесі проведення практично всіх видів навчальних занять.

Аналіз педагогічної літератури і досвід викладання дозволили виділити декілька основних аспектів застосування засобів мультимедіа в навчальному процесі під час проведення різних видів занять.

У процесі читання лекції лектор, маючи у своєму розпорядженні обмежений об'єм часу, викладає основні поняття курсу й дає спрямовальні вказівки й пояснення студентам за змістом самостійно вивченого матеріалу. У цих умовах для підвищення якості й ефективності навчання збільшується значення візуалізації навчальної інформації.

Викладач у мультимедіа лекційній аудиторії отримує замість дошки та крейди потужний інструмент для подання інформації в різноманітній формі (текст, графіка, анімація, звук, цифрове відео тощо). Як джерело ілюстративного матеріалу в цьому випадку найбільш зручно використовувати CD ROM чи HTML документи. Мультимедійні лекції можна використовувати для викладання практично всіх курсів. Якість і ступінь засвоєння навчального матеріалу, а також вплив на активізацію пізнавальної діяльності, як показує практика й проведені дослідження, істотно зростає.

Отже, використання інформаційних технологій істотно покращує сприйняття та осмислення питань, що розглядаються студентами, створює більш комфортні умови для аудиторної роботи студентів та викладачів.

Традиційно на лекційних заняттях використовуються презентації – набір слайдів, представлених у певному порядку. Презентація демонструється на великому екрані за допомогою мультимедійного проектора й слугує ілюстрацією до розповіді. Як інформаційне наповнення презентації можуть бути використані різні види інформації (текстова, аудіо, графічна, анімація, відео тощо).

Як методичні рекомендації із застосування презентацій пропонується такий алгоритм підготовки до заняття:

- визначити тему, ціль і тип заняття;
- скласти тимчасову структуру лекції, відповідно з основною ціллю намітити задачі й необхідні етапи для їх досягнення;
- продумати етапи, на яких необхідні інструменти мультимедіа;
- із резервів комп'ютерного забезпечення відбираються найбільш ефективні засоби;
- розглядається доцільність їх застосування порівняно з традиційними засобами;
- відібрані матеріали оцінюються за часом: їх тривалість не повинна перевищувати санітарних норм, рекомендується продивитись і врахувати інтерактивний характер матеріалу;
- створюється часова розгортка лекції;
- під час недостатності комп'ютерного ілюстративного матеріалу чи програмного матеріалу проводиться пошук в бібліотеці або мережі інтернет;
- зі знайденого матеріалу складається презентаційна програма.

Створюючи лекцію із застосуванням мультимедіа, рекомендується керуватись такими критеріями відбору інформації:

- зміст, глибина й об'єм навчальної інформації повинні відповідати пізнавальним можливостям студентів, урахувати їх інтелектуальну підготовку та вікові особливості;
- слайди презентації повинні містити тільки основні моменти лекції (основні визначення, схеми, анімаційні та відеофрагменти, що відображають сутність вивчаючих явищ);
- під час відбору матеріалу для зорової низки опису моделі уникати дальніх планів і дрібних деталей;
- треба уникати великих текстових фрагментів. Неприпустимо використовувати для читання тексту полоси прокрутки чи кнопки переходу від екрану до екрану;
- виділяти в текстах найбільш важливі моменти, використовуючи напівжирний чи курсивний шрифт;
- загальна кількість слайдів не повинна перевищувати 20–25;
- не варто перенавантажувати слайди різноманітними спец ефектами, інакше увага студентів буде зосереджена саме на них, а не на інформаційному наповненні слайду;
- на рівень сприйняття матеріалу значний вплив має кольорова гама слайда, тому необхідно підібрати правильне забарвлення презентації, щоб слайд добре «читався»;
- необхідно чітко розрахувати час на показ того чи іншого слайду, щоб презентація була доповненням до лекції, а не навпаки.

Отже чином, мультимедійні засоби навчання уможливлують:

- підвищити інформативність лекції;
- стимулювати мотивацію навчання;
- підвищити наочність навчання за рахунок структурної надмірності;
- здійснити повтор найбільш складних моментів лекції (тривіальна надмірність);
- реалізувати доступність і сприйняття інформації за рахунок паралельного представлення інформації в різних модальностях: візуальної і слухової (перманентна надмірність);
- організувати увагу аудиторії у фазі її біологічного зниження (25–30 хвилин після початку лекції та останні хвилини лекції) за рахунок художньо-естетичного виконання слайдів-заставок або за рахунок доцільно застосованої анімації та звукового ефекту;
- здійснити повтор (перегляд, коротке відтворення) матеріалу попередньої лекції;
- створити викладачу комфортні умови роботи на лекції.

Для проведення практичних занять інформаційні технології використовуються не так часто. Проте, як показали сучасні дослідження в галузі освітніх технологій, саме тут знаходяться великі резерви для підвищення ефективності навчання.

Під час проведення практичних занять також доцільно використовувати презентації, проте тут є свої особливості. Презентацію можна демонструвати як за допомогою проектора, так і (під час проведення занять в комп'ютерному класі) на екранах моніторів. У процесі проведення таких видів занять доцільно використовувати презентації як частину заняття, наприклад, у вступній частині заняття для повторення раніше пройденого матеріалу. Вимоги до презентації для практичних занять майже ті самі, що й для лекції.

Основна схема застосування інформаційних технологій і мультимедійних засобів на практичних заняттях полягає в тому, щоб спочатку підпорядкувати дії логіці, що задається цими засобами, а потім – цілями та задачами діяльності, отримавши нові можливості досягнення результатів навчальної діяльності. На першому етапі мультимедійний засіб або ресурс є предметом навчальної діяльності, у процесі якої набуваються знання про роботу засобу, вивчаються мови та прийоми, засвоюються навички роботи. На другому етапі мультимедійних ресурс перетворюється в засіб розв'язання будь-яких навчальних або професійних задач.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО РОБОТИ З ЛІТЕРАТУРОЮ

Опрацювання матеріалу необхідно починати з прочитання всього тексту, параграфу, дотримуючись таких правил: зосередитись на тому, що читаєш; виділити саму суть прочитаного, не зажаючи на дрібниці; зрозуміти думку автора чітко й ясно, бо це допоможе виробити чітку і власну думку; мислити послідовно й обережно; уявити ясно те, що читаєш. У процесі роботи над темою тлумачення незнайомих слів і спеціальних термінів треба знаходити в словнику іншомовних слів та в спеціальних довідниках із професії. Незрозумілі місця, фрази треба перечитувати декілька разів, щоб засвоїти їхній зміст. У

тексті трапляються окремі слова, фрази або цілі речення, що виділені курсивом, жирним шрифтом чи набрані в розрядку. Це говорить про акцент автора на основному. Після опрацювання тексту необхідно: виділити головну думку автора; відділити основні питання тексту від другорядних; закріпити прочитане у свідомості; пов'язати нові знання з попередніми у даній галузі; перейти до заключного етапу засвоєння й опрацювання записів. Записи необхідно починати з назви теми та посібника, прізвища автора, року видання та назви видавництва. Якщо це журнал, то вказується рік і номер видання, заголовок статті. Після цього необхідно скласти план, тобто короткий перелік основних питань тексту в логічній послідовності теми. Складання плану чи тез логічно закінченого за смисловим змістом уривка тексту сприяє кращому його розумінню. План може бути простий чи розгорнутий, тобто більш поглиблений, особливо під час опрацювання додаткової літератури із цієї теми. Після складання плану необхідно перейти до тестування записів. Записи необхідно вести розбірливо й чітко. Вони можуть бути стислі чи значні залежно від рівня знань студента, багатства його літературної та професійної лексики, навичок самостійної роботи з книгою. Після копіткої й систематичної праці записи матимуть тезисний характер і будуть логічно послідовними. Для зручності користування записами необхідно залишити поля для заміток і вільні рядки для доповнень. Записи не повинні бути одноманітними. У них необхідно виділяти важливі місця, головні слова, які акцентуються різним шрифтом чи різним кольором шрифтів, підкреслюваннями, замітками на полях, стовпчиками тощо. Записи можуть бути у вигляді конспекту, простих чи розгорнутих тез, виписок, систематизованих таблиць, графіків, діаграм, схем. Конспект – це коротка, стисла, послідовно викладена за текстом універсальна форма запису змісту прочитаного, яка може супроводжуватись різними вищезгаданими записами. Складання конспекту зводиться до коротких записів кожного заголовку плану, виділяючи основні думки, положення, підтвердження прикладами. Усі питання плану повинні бути пов'язані між собою.

Виписки використовуються за необхідності викладання найбільш важливих місць, фактів, цифрових даних, точного формулювання правил та законів. Цитата – точна, дослівна виписка з якогось тексту із вказівкою джерела (автора, назви, книги, сторінки; чужі слова, які наводяться в усному чи писемному мовленні). Вона зберігає гостроту висловлювання автора, виписується послідовно, грамотно й зазначається джерело цитати. Важливим елементом конспектування є вміння використовувати ілюстровані роботи (схеми, графіки, діаграми) систематизовані таблиці. Основним недоліком у цьому питанні є механічне виконання ілюстрацій, що не пов'язані з текстовим матеріалом. Викладач повинен акцентувати увагу студентів на необхідності виконання та засвоєння однорідних явищ, дозволяє прослідкувати за розвитком явища, тобто охопити весь початковий матеріал теми. Систематизовані таблиці дозволяють студентам узагальнити набуті знання, аналізувати отриману інформацію. Складання ілюстрованих матеріалів виявляє творчу й свідому активність студента до оволодіння знаннями, формує в майбутнього фахівця

практичні вміння та навички та налаштовує його на самостійну, вдумливу працю.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ОСОБЛИВОСТЕЙ НАПИСАННЯ РЕФЕРАТУ

Процес підготовки реферату має містити в собі такі етапи:

1. Вибір теми.
2. Вивчення спеціальної літератури за темою реферату.
3. Складання плану.
4. Добір і вивчення додаткових джерел інформації з обраної теми.
5. Добір практичного та статистичного матеріалу.
6. Опрацювання зібраного матеріалу.
7. Безпосереднє написання тексту реферату.
8. Формулювання висновків.
9. Оформлення реферату й списку джерел інформації.
10. Самокритична оцінка змісту виправлення помилок.
11. Підготовка тез чи доповіді до захисту реферату.
12. Захист реферату (під час семінарського заняття, на студентській конференції тощо).

Тему реферату студент вибирає відповідно до рекомендацій викладача або ж самостійно, відповідно до власного рівня підготовленості та здібностей, а також зважаючи на перспективу подальшого використання реферату для написання курсових та підсумкових кваліфікаційних робіт. Вибір теми реферату студент повинен узгоджувати з викладачем.

Орієнтовна структура розширеного реферату має такий вигляд:

- Титульна сторінка.
- План.
- Вступ.
- Основна частина, яка складається з розділів, пунктів та підпунктів.
- Висновки.
- Список використаних джерел.
- Додатки (за необхідністю).

У вступі обґрунтовують актуальність теми, її особливості, значущість з огляду на потреби суспільства та розвиток конкретної галузі науки або практичної діяльності. В основній частині здійснюють огляд основних теоретичних та експериментальних досліджень із теми, зазначається хто з учених вивчав цю проблему, які ідеї висловлював. Зазначають сутність проблеми, основні чинники, що зумовлюють розвиток явища чи процесу, що вивчається, наводять перелік основних змістовних аспектів проблеми, які розглядалися вченими. Визначають недостатньо досліджені питання, з'ясовують причини їх слабого висвітлення. Потім поглиблено аналізують сучасний стан процесу чи явища, тлумачення основних поглядів і позицій щодо проблеми, висвітлюються власні судження та думки щодо перспектив розвитку

проблеми. У висновках подають узагальнені ідеї, думки, оцінки, пропозиції автора. До списку використаних джерел включають публікації, звертаючи особливу увагу на публікації останніх 5-10 років, Інтернет-ресурси й роботи останнього року. Позитивним вважаємо звернення студента до публікацій науковців вищого навчального закладу й провідної кафедри. У додатках за необхідності наводять формули, таблиці, схеми, якщо вони суттєво полегшують розуміння роботи.

Оцінюють реферат, спираючись на такі критерії:

1. Відповідність змісту темі реферату.
2. Глибина й повнота розкриття теми.
3. Логіка викладення матеріалу.
4. Термінологічна чіткість.
5. Рівень навичок самостійної роботи з науковою літературою та вміння її критично аналізувати.
6. Власне бачення проблеми автором, самостійний, творчий характер роботи.
7. Правильне оформлення реферату й списку використаних джерел.
8. Якщо реферат є основою усного повідомлення, то слід урахувати вміння автора відібрати найсуттєвіший матеріал для короткого виступу.
9. Якість презентації результатів реферативного дослідження.
10. Робота з «ключовими» словами. Аналіз тексту й визначення його головних (ключових) слів – цінна форма самостійної роботи з книгою, яка вчить аналізу й критичному осмисленню прочитаного. Головним (ключовим) називають слово чи стійке словосполучення з тексту, яке з погляду інформаційного пошуку несе смислове навантаження. Сукупність головних слів повинна відображати поза контекстом основний зміст наукової праці. Ключові слова подають у називному відмінку. Вони можуть складати основу професійного термінологічного словника, ведення якого бажане для студента з метою оволодіння науковою термінологією.

ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Результати навчання студентів із вивчення навчальної дисципліни «Університетські студії» визначають у балах, які виставляють згідно з критеріями оцінювання.

Оцінювання результатів навчання здійснюють під час проведення навчальних занять (лекції, практичні, індивідуальні) та самостійної роботи. Для студентів заочної форми бали розподіляють пропорційно годинам у навчальному плані, відведеним на навчальні заняття та самостійну роботу.

Оцінювання результатів навчання студентів у процесі *лекції* відбувається за таким критерієм: присутність студента на лекції, складання її конспекту та активна участь у процесі лекції.

Оцінювання результатів навчання студентів у процесі *практичного, семінарського, лабораторного, індивідуального заняття* виставляється за такими критеріями:

- під час опитувань – за повну й ґрунтовну відповідь на задане запитання з теми заняття;
- під час тестування – за правильні відповіді на всі запитання тесту з теми заняття;
- у процесі виконання ситуаційних вправ і завдань – за запропонований правильний алгоритм (послідовність) виконання завдання; за знання теоретичних основ проблеми, порушеної в завданні; за володіння формулами та математичними методами, необхідними для виконання завдання; за отриманий правильний результат.

Оцінювання результатів навчання студентів у процесі *написання поточних, проміжних контрольних робіт* виставляється за правильні відповіді на всі питання роботи.

Оцінювання результатів навчання студентів під час *контрольного заходу* виставляється за правильні відповіді на всі питання.

Оцінювання *рефератів та презентацій за визначеними темами* виставляється відповідно до таких критеріїв:

- за повноту та використання сучасних концепцій і джерел інформації (крім лекційного конспекту має бути ще не менше трьох джерел інформації);
- за оформлення роботи згідно з вимогами й наявність посилань на літературні джерела;
- за наявність змістовних висновків;
- за глибокі знання навчального матеріалу, що містяться в основних і додаткових рекомендованих літературних джерелах.

Унаслідок виявлення невідповідності результатів навчання окремим критеріям із тієї чи тієї форми контролю знань кількість балів, яка виставляється студентові, може бути знижена:

- за неповну відповідь – 0,5 бала;
- за кожну неправильну відповідь – 0,5 бала;
- за невчасне виконання індивідуальної роботи – 0,5 бала;
- за недостовірність поданої інформації – 0,5 бала;
- за недостатнє розкриття теми – 0,5 бала;
- за відсутність посилань на літературні джерела – 0,5 бала.

Результати поточного контролю рівня знань студентів усіх форм навчання (кількість отриманих балів) обов'язково доводяться викладачем у наприкінці кожного заняття до відома всіх студентів і виставляються в «Журналі обліку поточної успішності та відвідування занять» та є підставою для одержання допуску до підсумкового контролю.

Допуск до підсумкового контролю з кожної навчальної дисципліни становить 60 балів та визначається як сумарна мінімальна кількість балів, яку

необхідно набрати студентів для отримання позитивної оцінки «задовільно». При цьому межа незадовільного навчання становить 59 балів.

Шкала оцінювання: національна та накопичувальна 100-бальна

За 100-бальною шкалою	За національною шкалою
90 – 100 балів	відмінно
89 – 75 балів	добре
60 – 74 балів	задовільно
26 – 59 балів	незадовільно
0 – 25 балів	неприйнято

Кожна навчальна дисципліна, вивчення якої закінчується складанням заліку або іспиту, оцінюється максимальною оцінкою в 100 балів. Якщо навчальна дисципліна викладається два чи більше семестрів, вивчення з яких закінчується згідно з навчальним планом заліком або іспитом, то кожна частина оцінюється в 100 балів. Якщо студент набрав упродовж семестру 60-74 бали, то він може зарахувати набрані бали як оцінку семестрового контролю.

Оцінювання знань студентів вищої освіти з навчальної дисципліни «Університетські студії» здійснюється у вигляді поточного контролю знань та оцінювання самостійної роботи студентів відповідно до робочої навчальної програми.

Поточний контроль знань студентів вищої освіти з навчальної дисципліни «Університетські студії» проводиться за такими формами:

- а) під час лекційних занять;
- б) *під час практичних занять:*
 - опитування чи тестування знань студентів вищої освіти з теоретичного матеріалу;
 - оцінка виконання ситуаційних вправ і завдань під час заняття;
- в) *за результатами виконання завдань самостійного опрацювання (індивідуальних завдань):*
 - оцінка виконання домашніх завдань під час заняття;
 - оцінка підготовки глосарію, презентацій;
 - обговорення матеріалів рефератів під час практичних занять;
 - обговорення матеріалів доповідей із поставленого проблемного питання, проведення дискусій, підведення резюме з цього питання під час практичного заняття.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА (ОСНОВНА, ДОДАТКОВА)

Основна

1. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи. Підручник за модульно-рейтинговою системою навчання. 2-ге вид. / С.С. Вітвицька – К.: Центр учбової літератури. 2011. – 384 с.
2. Гладуш В. А. Педагогіка вищої школи: теорія, практика, історія. Навч. посіб. / В. А. Гладуш, Г. І. Лисенко – Д., 2014. – 416 с.
3. Закон України «Про вищу освіту» // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 37-38, ст.2004.
4. Кочубей А.В., Якубовська С.С. Педагогіка та методика викладання у вищій школі. Підручник / А.В. Кочубей. С.С. Якубовська. – Рівне: НУВГП, 2016. – 281 с.
5. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи : навч. посібник / А. І. Кузьмінський. - 2-ге вид., стереотип. - К. : Знання, 2011. - 488 с.
6. Лунячек В. Е. Основи педагогіки вищої школи : навч. посібник для студ. вищих навч. закл. / В. Е. Лунячек ; Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. - Х. : [ХНУ], 2014. - 252 с.
7. Пономарьова Г. Ф. Порівняльна педагогіка: навч. посіб. [для вищ. навч. закл.]/Г. Ф. Пономарьова. – Х. : Ексклюзив, 2014. – 424 с.
8. Туркот Т.І. Педагогіка вищої школи: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Т.І. Туркот. – К.:Кондор, 2011. – 628 с.

Додаткова.

1. Андрушкевич Ф. Інновації в польській та українській освіті як наслідок підписання європейських освітніх декларацій (порівняльний аналіз) / Ф. Андрушкевич // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2011. – № 2. – С. 32–40.
2. Андрущенко В. «Педагогічна матриця» української освіти : її значення для України і європейського світу / В. Андрущенко // Рідна школа. – 2012. – № 4–5. – С. 13–19.
3. Андрущенко В. Можливість і дійсність конституційного процесу в європейському освітньому просторі / В. Андрущенко // Вища освіта України. – 2012. – № 4. – С. 9–12.
4. Белова О. К. Педагогіка вищої школи : конспект лекцій для студ. денної та заоч. форм навч. інж.-пед. спец. / О. К. Белова, І. С. Посохова ; Укр. інж.-пед. акад., Каф. педагогіки та методики професійного навчання. - Х. : [б. в.], 2014. - 120 с. .
5. Бобало Ю. Запровадження та використання болонських інструментів прозорості в європейському просторі вищої освіти / Ю. Бобало, В. Павлиш, А. Загородній та ін. // Вища школа. – 2014. – № 1. – С. 19–31.
6. Бойко А. Упровадження інновацій як чинник оптимізації співвідношення педагогічної теорії і практики / А. Бойко // Рідна школа. – 2011. – № 8-9. – С. 15–22.
7. Болонський процес: Документи / Уклад.: З.І.Тимошенко, А.М.Грехов, Ю.А.Гапон, Ю.І.Палеха. – К.: Європ. ун-т, 2014. – 169 с.

8. Гавран В. Я., Гавран М. І. Удосконалення змісту навчання ВНЗ України в умовах інтеграції до європейського ринку праці/ В.Я. Гавран, М.І. Гавран // Проблеми та перспективи розвитку економіки і підприємництва та комп'ютерних технологій в Україні : збірник тез доповідей XI науково-практичної конференції, 30 березня – 4 квітня 2015 р. / Навчально-науковий Інститут підприємництва та перспективних технологій Національного університету «Львівська політехніка». 2015. - С. 285–288.
9. Гейко С. Проблеми підвищення якості освіти в Україні в контексті Євроінтеграції / С. Гейко // Молодіжна політика: проблеми та перспективи : зб. наук. пр. – Дрогобич : Ред.-вид. від. ДДПУ ім. І. Франка, 2010. – С. 237–241.
10. Головка С.Г. Імплементация Закону України «Про вищу освіту»: завдання та механізми реалізації / С.Г. Головка // Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»: зб. наук. праць. – К.: НАУ, 2015. –№ 1 (34). – С. 24-29.
11. Гриневич Л. Вища освіта України: на шляху інтеграції до Європейського освітнього простору / Л. Гриневич // Рідна школа. – 2014. – № 11. – С. 8–13.
12. Грицюк Л. Реалізація програм «Подвійний диплом» як спосіб входження вітчизняних ВНЗ до Європейського простору вищої освіти / Л. Грицюк, А. Лякішева // Вища школа. – 2014. – № 7. – С. 46–54.
13. Грищук Ю. Розвиток сучасної вищої освіти в Україні: Євроінтеграційний контекст / Ю. Грищук // Матеріали XVII Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку»: зб. наук.праць. – Переяслав-Хмельницький, 2015. Вип. 17. - С. 18-23.
14. Грищук Ю. Розвиток сучасної вищої освіти в Україні: Євроінтеграційний контекст / Ю. Грищук // Матеріали XVII Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку»: зб. наук.праць. – Переяслав-Хмельницький, 2015. Вип. 17. - 361 с.
15. Грищук Ю.В. Педагогічна конституція Європи: сутність та значення для євроінтеграції освіти в Україні /Ю.В. Грищук. - Педагогічний процес: теорія та практика № 3. - С. 23-27.
16. Гусаров С.М. Законодавство України про вищу освіту та актуальні проблеми його розвитку / С.М. Гусаров // Вісник ХНУВС. – 2013. – №1 (60). – С. 7-12.
17. Дидактичні системи у вищій школі : навчально-методичний посібник / Романовський О. Г., Солодовник Т. О.; за заг. ред. О. Г. Романовського. – Харків : НТУ «ХП», 2016. – 86 с
18. Докучаєва В.В. Проектування інноваційних педагогічних систем як трансдисциплінарно зорієнтовані концепція та технологія / В.В. Докучаєва // Педагогічні технології в сучасних наукових дослідженнях: досвід та інновації: монографія: за ред. С.Я. Харченко. – Старобільськ: Вид-во: ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2017. – С. 210-243.

19. Другов О. Проблеми та напрями модернізації вищої освіти в Україні / О. Другов // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. - 2010. № 5. - С. 127-135.
20. Зайченко І.В. Історія педагогіки. У двох книгах. Книга І. Історія зарубіжної педагогіки: [навч. пос.] / І.В.Зайченко. – К.: Слово, 2010. – 624 с.
21. Зайченко І.В. Історія педагогіки. У двох книгах. Книга ІІ. Школа, освіта і педагогічна думка в Україні: [навч. пос.] / І.В.Зайченко. – К.: Слово, 2010. – 1032 с.
22. Закон України «Про вищу освіту» // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 37-38, ст.2004.
23. Закусило О. Проблеми входження України в європейський освітній простір / О. Закусило // Шлях освіти. – 2011. – № 1. – С. 11–16.
24. Зарецька Л.М. Державне регулювання сфери вищої освіти / Л.М. Зарецька, О.А. Кулініч // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. - 2015. - Вип. 2. - С. 168-179.
25. Золотарьова І. Імплементация європейських підходів до університетських магістерських програм у системі вищої освіти в Україні / І. Золотарьова, Ж. Шоша // Вища школа. – 2010. – № 10. – С. 42–48.
26. Інновації у вищій освіті: глосарій термінів і понять / за ред. І.В. Артёмова; [уклад.: І.В. Артёмов, А.В. Шершун, С.В. П'ясецька-Устич]. – Ужгород: ПП «АУТДОР – ШАРК», 2015. – 160 с.
27. Інновації у вищій освіті: проблеми, досвід, перспективи: монографія / за ред. П.Ю. Сауха. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2011. – 444 с.
28. Інтеграція в європейський освітній простір: здобутки, проблеми, перспективи: Монографія / За заг. ред. Ф.Г. Ващука. – Ужгород: ЗакДУ, 2011. – 560 с.
29. Калашнікова Л. М. Педагогіка вищої школи у схемах і таблицях : навчальний посібник / Л. М. Калашнікова, О.А. Жерновникова. – Харків, 2016. – 260 с.
30. Когут С. Я. Теоретичні засади професійної педагогічної освіти в контексті європейської інтеграції / С. Я. Когут // Сучасні проблеми гуманітаристики: світоглядні пошуки, комунікативні та педагогічні стратегії : матеріали ІІІ Всеукр. наук. конф., м. Рівне, 5 груд. 2013 р. – Рівне : О. Зень, 2013. – С. 285–287.
31. Колупаєва Т. Є. Стандарти вищої освіти України у європейському вимірі / Т. Є. Колупаєва // Професійний розвиток педагога : матеріали ІV регіон. наук.-практ. семінару «Сучасний вчитель початкових класів: реалії та перспективи», 10 груд. 2013 р., Рівнен. держ. гуманіт. ун-т. – Рівне : Вид. О. Зень, 2013. – С. 10–13.
32. Кочеткова О. П. Науково-освітня діяльність ВНЗ за міжнародними показниками / О. П. Кочеткова, Н. І. Вавіліна, О. О. Чайкіна // Науково - технічна інформація. – 2016. – № 2. – С. 34–43.

33. Крупський Я. В. Тлумачний словник з інформаційно-педагогічних технологій: словник / Я. В. Крупський, В. М. Михалевич. – Вінниця: ВНТУ. 2010. – 72 с.
34. Лузан П. Г. Історія педагогіки та освіти в Україні : навч. посіб. / П. Г. Лузан, О. В. Васюк. – К. : ДАКККІМ, 2010. – 296 с.
35. Мартиненко С. Європейський простір вищої освіти: Тенденції розвитку та пріоритети / С. Мартиненко // Освітологія. - 2013. Вип. 2. - С. 163-167.
36. Моделі гармонізації національних і міжнародних стандартів освіти у контексті Болонського процесу: Матеріали міжнар. семінару, 27–28 травня 2014 р. – Л.: Літопис, 2014. – 112 с.
37. Моїсєєва Ф. А., Усачов В. А. Європейська інтеграція вищої освіти України в контексті Болонського процесу / Ф. А. Моїсєєва, В. А. Усачов. - «Наука. Релігія. Суспільство». 2014. № 1. - С. 36–40.
38. Наукові школи Рівненського державного гуманітарного університету / М-во освіти і науки України, Рівнен. держ. гуманіт. ун-т ; уклад. О. І. Хролець ; за ред. Р. М. Постоловського ; відп. за вип. Т. І. Поніманська. - Рівне: РДГУ, 2013. - 125 с.
39. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки [Електронний ресурс]. – http://www.meduniv.lviv.ua/files/info/nats_strategia.pdf.
40. Овсянкін Л. А. Перспективи розвитку сучасної освіти у контексті євроінтеграції / Л.А. Овсянкін // Вища освіта України. Додаток 2 до № 3. Т. І (26). 2011. Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору. 2011. - С. 382.
41. Парпан У. М. Провідні принципи розвитку сучасної вищої освіти України в контексті євроінтеграції / У. М. Парпан // Lex Portus : юрид. наук. журн. - Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. - № 1. – С. 62-73.
42. Педагогічна Конституція Європи. Преамбула. Вища освіта України. 2013. № 3. С. 111–116.
43. Пек Д. Педагогічна Конституція Європи. Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки. SCIENTIA VINCES. URL : <http://eenu.edu.ua/uk/articles/pedagogichna-konstituciyaievropi> (дата звернення: 18.05.2017).
44. Полухтович Т. Г. Участь вищої освіти України в Болонських перетвореннях / Т. Г. Полухтович // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти : зб. наук. пр. : наук. записки Рівнен. держ. гуманіт. ун-ту. – Рівне : РДГУ, 2013. – Вип. 6 (49). – С. 177–179.
45. Пономарьова Г.Ф. Теоретико-методичні засади оцінювання професійної компетентності майбутніх учителів / Г.Ф. Пономарьова, А.А. Харківська, Т.В. Отрошко. – Х. : ХГПІ, 2010. – 180 с.
46. Радівілова Т. Українська система вищої освіти в європейському освітньому та науковому просторі / Т. Радівілова // Імператив якості: вчимося цінувати і оцінювати вищу освіту : навч. посіб. – Л. : Компанія «Манускрипт», 2014. – С. 69–92.

47. Розвиток освіти в умовах полікультурного глобалізованого світу // Проблеми полікультурності у неперервній професійній освіті: наук. видання / за ред. чл.-кор. НАПН України К.В. Балабанова, С.О. Сисоєвої, проф. І.В. Соколової. – Маріуполь : Вид-во «Ноулідж», 2011. – С. 11–18.
48. Серебрянський С. Стратегічні аспекти розвитку освіти в умовах інтеграції України в європейський освітній простір / С. Серебрянський // Вища школа. – 2013. – № 4. – С. 7–14.
49. Сидорчук Н. Г. Університетська педагогічна освіта в контексті євроінтеграційних процесів. URL: <http://studentam.net.ua/content/view/7539/97/>
50. Сисоєва С. О. Вища освіта України: реалії сучасного розвитку / С.О. Сисоєва, Н.Г. Батечко. – К.: ВД ЕКМО, 2011. – 368 с
51. Сисоєва С. Освітні реформи: освітологічний контекст / С. Сисоєва // Освітологія. 2013. Вип. 2. С. 36-45.
52. Сірий Є. В. Інноваційний розвиток освіти в Україні: розгортання проблеми та засадницькі орієнтири. URL: www.socd.univ.kiev.ua/sites/default/files/library/.../aktprob.11.65.pdf
53. Суший О. В. Стратегічні пріоритети розвитку освіти у контексті європейської інтеграції України: чи стане реформа в освіті запорукою успішних реформ в Україні у цілому? / О.В. Суший - Український соціум. - 2015. № 4(55). - С. 85–96.
54. Хоружа Л. Л. Етичний розвиток педагога : Навч. посіб. / Л.Л. Хоружа. – К. : «Академвидав», 2012. – 208 с
55. Хрестоматія з педагогіки вищої школи : навч. посібник для вищих навч. закладів / уклад. В. І. Лозова [та інші] ; за заг. ред. чл.-кор. НАПН України, д-ра пед. наук, проф. В. І. Лозової. - Х. 2011. - 408 с.
56. Ципко В. Інтеграція України до європейського освітнього простору з позицій філософського виміру освіти / В. Ципко // Вища школа. – 2012. – № 6. – С. 44–50.
57. Чайка В. М. Основи дидактики : Навч. посіб. / В. Чайка. – К. : «Академвидав», 2011. – 240 с.
58. Чвирова О. Є. Специфіка інноваційного розвитку вищої освіти у філософському аспекті / О.Є. Чвирова // Гуманітарний часопис. - 2011. - № 3. - С. 23-29.
59. Чепіль М. М. Педагогічні технології : навч. посіб. / М. М. Чепіль, Н. З. Дудник. – К. : Академвидав, 2012. – 224 с.
60. Чорноморденко І.В. Освіта і наука в Україні: проблема трансформації. // Філософія науки, техніки та архітектури: Постмодерний проект: Монографія / За ред. д-ра філос. наук В.А.Рижка. – К.: КНУБА, 2012. – С. 74.
61. Чубко О. П. Інноваційні технології навчання в контексті педагогічної підготовки майбутнього вчителя [Електронний ресурс] / О. П. Чубко // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Педагогічні науки. – 2013. – Вип. 108.1. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/jpdf/VchdpuP_2013_1_108_37.pdf

62. Шалімова І. М. Педагогіка вищої школи : конспект лекцій для усіх інж.-пед. спец. денної та заоч. форм навч. / І. М. Шалімова ; Укр. інж.-пед. акад. - Х. - 2012. - 132 с.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

№ з/п	Найменування інформаційного ресурсу	Режим доступу до інформаційного ресурсу
1.	Законодавство України (на офіційному порталі Верховної Ради України)	http://rada.gov.ua/
2.	Міністерство освіти і науки України. Офіційний веб-сайт	http://www.mon.gov.ua/index.php/ua/
3.	Інститут інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки України. Офіційний веб-сайт	http://iitzo.gov.ua/index.html
4.	Інститут вищої освіти Національної академії педагогічних наук України. Офіційний веб-сайт	http://ihed.org.ua/ua
5.	Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Офіційний веб-сайт	http://www.univ.kiev.ua/ua
6.	Національний технічний університет України Київський політехнічний інститут”. Офіційний веб-сайт	http://kpi.ua
7.	Львівський національний університет імені Івана Франка. Офіційний веб-сайт	http://www.franko.lviv.ua
8.	Національний університет Львівська Політехніка”. Офіційний веб-сайт	http://lp.edu.ua
9.	Национальный Болонский Центр	http://bologna-centr.at.ua/
10.	Національний Темпус-офіс в Україні	http://www.tempus.org.ua
11.	Євро Освіта	http://euroosvita.net
12.	Освітній портал ПедПреса	http://pedpresa.com
13.	Вища освіта Інформаційно-аналітичний портал про вищу освіту в Україні та за кордоном	http://vnz.org.ua
14.	Освіта в Україні і за кордоном	http://osvita.ua

ГЛОСАРІЙ

Абітурієнт (від лат. *abituriens (abiturientis)*) – той, що збирається йти: 1) випускник середнього навчального закладу; 2) вступник до вищого або середнього спеціального навчального закладу.

Абсолют (лат. *absolvent* – звільнений, відпущений) – особа, яка закінчила певний курс освіти; випускник навчального закладу.

Авторитет викладача – це інтегральна характеристика його професійної, педагогічної та особистісної значущості в колективі, яка виявляється через взаємини з колегами та студентами й впливає на ефективність навчально-виховного процесу.

Адаптація (від лат. *adaptare* – пристосовувати) - результат (і процес) взаємодії живих організмів і довкілля, що призводить до оптимального їхнього пристосування до життя й діяльності.

Академізм (франц. *academisme*) – 1) суто теоретичний напрям у науковій і навчальній діяльності; відірваність від життя, від практики; 2) напрям у мистецтві XVII-XIX ст., що склався в академіях мистецтва і ґрунтувався на догматичному наслідуванні канонів, зовнішніх форм античного та ренесансного мистецтва.

Академічна година – це мінімальна облікова одиниця навчального часу, тривалість якої становить 45 хвилин.

Академічна довідка – документ, що містить інформацію про навчальні досягнення та освітню й професійну кваліфікацію студента за шкалою успішності (національною та ECTS).

Академічне визнання (*Academich Recognition*) – визнання курсів, кваліфікацій чи дипломів одного вищого навчального закладу (національного або іноземного) іншим. Це поняття розглядається як основа для доступу до подальшого етапу навчання в іншому закладі або як визнання, яке дозволяє звільнити студента від вивчення тих предметів, які він уже вивчав (академічне визнання студента, який перевівся з одного інституту до іншого без втрати року). Ще один тип академічного визнання – це визнання академічних результатів певного етапу освіти, отриманого в іншому навчальному закладі, який заміняє порівняльний період навчання у своєму навчальному закладі.

Академічний – 1) який стосується академії чи належить їй; 2) який чітко і послідовно дотримується ustalених традицій, канонів академізму; 3) суто теоретичний, який не має практичного значення; 4) навчальний, напр., А. курс, А. година; 5) А. театр – почесне звання, яке присвоюють великим театрам за особливі досягнення в розвитку мистецтва.

Академічний рік – розподіл навчального року на семестри (два) або триместри, навчальні тижні, перелік дисциплін у семестрі, тижневий розклад аудиторних та індивідуальних занять, модульних контролів, заліків та іспитів.

Академія (грец. *Α αδημεία* – назва садів поблизу Афін, які, згідно з легендою, належали міфічному герою Академу) – 1) первісна назва філософської школи, заснованої Платоном близько 387 р. до н.е.; 2) вищий науковий заклад, напр., Національна академія наук України; 3) назва багатьох

наукових установ, товариств і навчальних закладів; 4) тип музичної інституції, що організовує публічні концерти та здійснює постанови опер.

Акредитація – це процедура надання вищому навчальному закладу певного типу права провадити освітню діяльність, пов'язану із здобуттям вищої освіти та кваліфікації, відповідно до вимог стандартів вищої освіти, а також державних вимог щодо кадрового, науково-методичного та матеріальнотехнічного забезпечення.

Актив – це група вихованців, членів конкретного колективу, які усвідомлюють вимоги керівника колективу, допомагають йому в організації життєдіяльності членів колективу, виявляють ініціативу.

Альма-матер (лат. *alma mater*, буквально – мати-годувальниця) – 1) урочиста старовинна студентська назва університету (як такого, що живить духовно, дає поживу для розуму); 2) місце, де хтось навчався, виховувався, здобував професію.

Амбіція (від лат. *ambitio*) – марнославство, честолюбство.

Атестація – процедура визначення рівня, кваліфікації знань, практичних навичок, ділових якостей працівників і встановлення їх відповідності (не відповідності) робочим місцям, посадам, які вони займають, виявлення їх потенційних можливостей.

Базова вища освіта – освітній рівень вищої освіти особи, який характеризує сформованість її інтелектуальних якостей, що визначають розвиток особи як особистості.

Бакалавр – це рівень вищої освіти особи, яка на основі повної загальної середньої освіти здобула базову вищу освіту, фундаментальні й спеціальні вміння та знання щодо узагальненого об'єкта праці (діяльності), що передбачені для первинних посад у певному виді економічної діяльності.

Болонський процес – це діяльність європейських країн, спрямована на узгодження систем вищої освіти цих країн, зведення її до єдиного стандарту.

Велика Хартія університетів (*Magna Charta Universitatum*) – документ, який 18 вересня 1201 р. в урочистій обстановці підписали присутні на святкуванні 900-річчя Болонського університету ректори європейських університетів. Його за аналогією з визначним середньовічним документом, відомим як *Magna Charta Libertatum* – Велика Хартія Вольностей, було названо *Magna Charta Universitatum* – Велика Хартія університетів.

Відповідальність – загальносоціологічна категорія, яка виражає свідоме ставлення особи до вимог суспільної необхідності, обов'язків, соціальних завдань, норм і цінностей. Відповідальність означає усвідомлення суті та значення діяльності, її наслідків для суспільства й соціального розвитку, вчинків особи з погляду інтересів суспільства або певної групи.

Вибіркові (елективні) навчальні дисципліни – установлюються вищим навчальним закладом й уводяться для задоволення освітніх і кваліфікаційних потреб особи, ефективного використання можливостей і традицій конкретного навчального закладу, регіональних потреб тощо.

Визнання – формальне підтвердження компетентними органами оцінки зарубіжної освітньої кваліфікації, щоб мати доступ до роботи в системі освіти.

Вища освіта (Higher education) – рівень освіти, яка здобувається особою у вищому навчальному закладі в результаті послідовного, системного та цілеспрямованого процесу засвоєння змісту навчання, а також усі курси навчання чи сукупність курсів (програм), спеціальна чи наукова підготовка, які проводяться після середньої загальноосвітньої підготовки й визнані авторитетними органами як обов'язкові компоненти системи вищої освіти. Уможливорює забезпечення потреб особи у фундаментальній науковій, загальнокультурній і спеціальній освіті; система підготовки фахівців відповідного рівня, яка завершується отриманням академічного ступеня, диплома фахівця відповідної кваліфікації за підсумками державної атестації.

Вища освіта – усі типи навчальних курсів чи їхні блоки, навчання чи підготовка для проведення науково-дослідної роботи післяшкільного рівня, визначаються відповідними органами країн як такі, що належать до системи вищої освіти.

Вищий навчальний заклад – установа, що забезпечує надання вищої освіти й визнана компетентними органами держави як така, що належить до її системи вищої освіти.

Вступ (у вищі навчальні заклади й програми) – акт чи система, що дозволяє підготовленим абітурієнтам здобувати вищу освіту в тому чи тому навчальному закладі і/або за певною програмою.

Вчинок – свідоме дія, що оцінюється як акт морального самовизначення людини, в якому вона стверджує себе як особистість у своєму ставленні до іншої людини, самої себе, групи чи суспільства, до природи в цілому.

Гарантія якості – найбільшою перевагою Болонського процесу є визначення та огляд стандартів якості вищої освіти по всій Європі. Попередньою умовою є розроблення порівняльних методів та критеріїв для установаження якості досліджень та навчання. У 1998 р. Рада Європи рекомендувала розширити співпрацю в цій галузі. Як результат було створено Європейську мережу гарантії якості у вищій освіті (ENQA).

Гідність (від лат. dignitas; англ. dignity; фр. dignite – гідність) – це поняття моральної свідомості, яке виражає уявлення про цінність будь-якої людини, як моральної особистості, а також категорія етики, що означає особливе моральне ставлення людини до самої себе й ставлення до неї з боку суспільства, в якому визнається цінність особистості.

Глобалізація – головна закономірність сучасного світового розвитку. Усе більш глобалізованою стає й вища освіта, яка, «будучи основним виробником знань, інформації та інформаційних технологій, сама розвивається на їх основі».

Грант – грошові та інші засоби, які передаються без відшкодування й безповоротно громадянами та юридичними особами, зокрема іноземними громадянами, а також міжнародними організаціями, що мають право надавати гранти на території України в установленому урядом України порядку, для проведення конкретних наукових досліджень на умовах грантодавця.

Група референтна (еталонна) – це реально наявна чи уявна група, погляди, норми та цінності якої стають взірцем для особистості, вона формує свої життєві ідеали, звиряє дії та вчинки.

Група соціальна – це певна сукупність людей, об'єднаних за умовними чи реальними ознаками в одне ціле.

Гуманізація освіти – це орієнтація освітньої системи та всього освітнього процесу на розвиток і становлення відносин взаємної довіри й співробітництва студентів і викладачів, заснованих на шануванні прав кожної людини, збереження та зміцнення її здоров'я, почуття власної гідності та розвиток особистого потенціалу.

Гуманітаризація освіти – це повернення всіх наук до людини на формування духовного світу фахівця, орієнтованого на загальнолюдські цінності.

Демократизація освіти – це створення педагогіки співробітництва, упровадження принципів гуманізації в освітній процес, досягнення логічності, збалансованості у викладанні гуманітарних, математичних та загальних природничих, загальнопрофесійних та загальних економічних дисциплін.

Доступ (до вищої освіти) – право підготовленого абітурієнта вступати, а його питання щодо отримання вищої освіти бути розглянутим.

Європейська кредитно-трансферна система (ECTS) – кредитно-модульна система, яка пропонує спосіб оцінювання, вимірювання та порівняння навчальних досягнень студентів і переведення їх з одного інституту до іншого. Спочатку система виникла під впливом програми ERASMUS (1989- 1996 рр.) та тестувалася протягом шести років як пілотна схема, де було задіяно 145 інститутів вищої освіти в усіх країнах-учасниках ЄС та ЄЕС. Від дня впровадження Інституційного контракту в програмі Socrates-Erasmus усі європейські університети можуть брати участь у ECTS.

Європейський простір вищої освіти. У Болонській декларації (червень 1999 р.) держави-учасниці Болонського процесу узгодили загальні вимоги, критерії й стандарти національних систем вищої освіти й домовились про створення єдиного європейського освітянського та наукового простору до 2010 р. Ідеться насамперед про: 1) визнання дипломів про освіту; 2) працевлаштування і мобільність громадян; 3) гарантії якості навчальних програм; 4) підвищення привабливості й конкурентоспроможності європейського ринку праці і освітянських послуг; 5) упровадження структури, заснованої на двох головних циклах навчання бакалавра та магістра; 6) кредитно-модульною системою організації навчального процесу (КМСОНП) на базі ECTS.

Ерудиція (від лат. eruditionem – освіченість, ученість) – глибокі різнобічні знання в певній галузі науки чи в багатьох галузях науки й життя; ученість, обізнаність, начитаність.

Загальні вимоги – умови, які повинні бути виконані у всіх випадках для доступу до вищої освіти, до її повного рівня чи присудження певного рівня кваліфікації з вищою освітою.

Заліковий кредит – одиниця виміру навчального навантаження.

Здібності – індивідуально стійкі психічні властивості людини, що визначають її успіхи в різних видах діяльності.

Intelligentia – (розуміння, осягнення) – визначається як загальна здатність до пізнання та розв'язання проблем, що впливає на успішність будь-якої діяльності й лежить в основі інших здібностей. Це інформаційний потенціал знань конкретної особистості, отриманий у результаті функціонування свідомості, мислення та розуму людини.

Імідж (від англ. image – образ, зображення) – образ, думка, уявлення, що склалися в суспільстві (або цілеспрямовано створені) про будь-кого, про людину, організацію, товар.

Інновація – кінцевий результат упровадження нововведень із метою покращення об'єкта управління та отримання економічного, соціального, екологічного, науково-технічного, навчального та інших видів ефекту.

Інтеграція (від лат. integratio – поповнення, відновлення) – об'єднання в ціле окремих частин чи елементів.

Інтелігентність (від лат. intelligens – розуміючий, мислячий) – сукупність особистісних якостей людини, які свідчать про її діяльну орієнтацію на загальнолюдські цінності, долучення до багатств світової культури, дотримання велінь совісті й почуття справедливості, здатність до співчуття, порядності й тактовності, терпимості до інакомислення, принциповості й почуття міри, що дозволяє віднести таку людину до носіїв передової культури.

Інформатизація – сукупність взаємопов'язаних організаційних, правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних та виробничих процесів, спрямованих на створення умов для задоволення потреб в інформації громадян і суспільств на основі розвитку та використання інформаційних систем, мереж, ресурсів та інформаційних технологій.

Інформаційний пакет – свого роду довідник, який пропонує навчальний заклад для абітурієнтів, студентів, потенційних партнерів і викладачів закладів-партнерів з ECTS. Він містить загальну інформацію про навчальний заклад, основні його факультети, напрями, спеціальності та спеціалізації, навчальні програми і курси, правила навчального процесу, форми й методи навчання, залікові кредити, систему оцінювання якості освіти, правила адміністративного розпорядку.

Кваліфікація з вищої освіти – це будь-який ступінь, диплом чи інше письмове посвідчення компетентних органів, які підтверджують успішне закінчення програми вищого навчального закладу.

Кваліфікація, що дає доступ до вищої освіти. Будь-який атестат зрілості чи інше письмове посвідчення, що видається компетентними органами, підтверджує успішне закінчення освітньої програми.

Когнітивний дисонанс (від лат: cognitio – «пізнання» і dissonantia – «неспівзвучне, безладне, відсутність гармонії») – стан психічного дискомфорту індивіда, викликаний зіткненням у його свідомості конфліктуєючих уявлень: ідей, вірувань, цінностей або емоційних реакцій.

Конгруентність (від лат. congruens – збіг) – рівнозначність, взаємовідповідність якісно рівноцінних станів, процесів чи переживань.

Конфлікт (від лат. *conflictus*) – відсутність згоди між двома чи більше сторонами, особами чи групами. Зіткнення протилежних інтересів, сутичка.

Комісія, що визначає компетентність, – орган, уповноважений приймати обов'язкові до виконання рішення з визнання закордонних спеціальностей.

Конформність (від лат. *conformis* – подібний) – піддатливість людини реальному чи уявному тиску групи, що виявляється в зміні її поведінки та установок, хоча спочатку вона могла не поділяти позицію більшості.

Кредит – це умовна одиниця виміру навчального навантаження студента під час вивчення якоїсь складової навчальної програми чи окремої дисципліни (курсу), виконаного студентом під час навчання.

Культура (лат. *culture* – обробіток, обробляти) – сукупність матеріальних та духовних цінностей, створених людством протягом історії; історично набутий набір правил усередині соціуму для його збереження та гармонізації.

Лідер – це людина, яка бере на себе функції управління, домінування, посідає провідне місце в ієрархії групи та здатна впливати на цю групу більше, ніж будь-хто інший.

Ліцензування – це процедура визнання спроможності вищого навчального закладу певного типу розпочати освітню діяльність, пов'язану зі здобуттям вищої освіти та кваліфікації, відповідно до вимог стандартів вищої освіти, а також до держаних вимог щодо кадрового, науково-методичного та матеріально-технічного забезпечення.

Магістр – це звання, яке отримують студенти по закінченню другого рівня вищої освіти – магістратури. На магістратурі студенти отримують більш глибокі теоретичні знання в обраній спеціалізації. Наявність диплома магістра дає право в подальшому вступити до аспірантури та отримати звання кандидата чи доктора наук. У середньому магістратура триває 2 роки.

Мотивація (з лат. *movere* – рух) – спонукання до дії; динамічний процес фізіологічного та психологічного плану, керуючий поведінкою людини, який визначає її організованість, активність і стійкість; здатність людини діяльно задовольняти свої потреби.

Період навчання – будь-яка частина програми вищої освіти, яка отримала відповідну оцінку та документально підтверджена, і хоча, не будучи повною навчальною програмою сама по собі, є важливим набуванням знань і вмінь.

Програма вищої освіти – курс навчання, визнаний компетентними органами країни як такий, що належить системі вищої освіти й завершення вивчення якого надає студенту кваліфікацію на рівні вищої освіти.

Окремі вимоги – умови, які повинні бути виконані додатково до загальних вимог для того, щоб отримати дозвіл навчатися за особливою програмою з вищої освіти чи для отримання особливої кваліфікації з вищої освіти в певній галузі навчання.

Оцінювання (закладів чи програм). Процес установлення якості освіти вищого навчального закладу чи програми.

Оцінювання (індивідуальних кваліфікацій). Письмове оцінювання чи оцінювання індивідуальних зарубіжних кваліфікацій компетентним органом.

Поточний модульний контроль (ПМК) – це форма контролю, що передбачає оцінку засвоєння студентом навчального матеріалу виключно на підставі результатів поточної успішності студентів.

Рефлексія (від лат. reflexio – повернення назад) – процес самопізнання суб'єктом внутрішніх психічних актів і станів. Навичка, яка дозволяє не лише контролювати спрямованість уваги, а й усвідомлювати власні думки, відчуття та загальний стан.

Самовиховання – управління суб'єктом своєю діяльністю, спілкуванням, поведінкою, хвилюваннями, спрямованими на зміну своєї особистості відповідно до усвідомлених цілей, ідеалів і переконань задля самовдосконалення.

Соціалізація – комплексний процес засвоєння індивідом певної системи знань, норм і цінностей, які дозволяють йому бути повноправним членом суспільства. Соціалізація є одним з основоположних соціальних процесів, що забезпечує існування людини в середині суспільства. Соціалізація являє собою процес входження людини в суспільство, включення її в соціальні зв'язки та інтеграцію з метою встановлення її соціальності.

Спілкування – передача інформації в будь-якій формі від однієї особи до іншої безпосередньо або за допомогою засобів зв'язку будь-якого типу.

Фрустрація (від лат. frustratio – омана, марне очікування) – психічний стан людини, що виражається в характерних переживаннях і поведінці, що викликаний об'єктивно непереборними (чи суб'єктивно сприйнятими як непереборні) труднощами на шляху до досягнення мети й розбіжності реальності з очікуваннями суб'єкта.

Якість вищої освіти – це сукупність якостей особи з вищою освітою, що відображає її професійну компетентність, ціннісну орієнтацію, соціальну спрямованість й обумовлює здатність задовольняти як особисті духовні й матеріальні потреби, так і потреби суспільства.

**Методичні рекомендації
до вивчення навчальної дисципліни «Університетські студії»
для студентів магістерського рівня вищої освіти. 2 видання.**

Укладачі:

- Саяпіна С.А. – доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри педагогіки вищої школи ДДПУ.
- Сипченко В.І. – кандидат педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки вищої школи ДДПУ.
- Коркішко О.Г. – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки вищої школи ДДПУ.
- Сипченко О.М. – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки вищої школи ДДПУ.
- Топольник Я.В. – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки вищої школи ДДПУ.
- Фатальчук С.Д. – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки вищої школи ДДПУ.
- Карелін М.В. – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки вищої школи ДДПУ.
- Гарань Н.С. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки вищої школи ДДПУ.
- Черкашина Л.А. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки вищої школи ДДПУ.

Підписано до друку 26.06.2018 р.
Формат 60x84 1/16. Ум. др. арк. 6,0.
Наклад 100 прим. Зам. № 1326.

Видавництво Б.І. Маторіна

84116, м. Слов'янськ, вул. Г. Батюка, 19.
Тел.: +38 06262 3-20-99; +38 050 518 88 99. E-mail: matorinb@ukr.net

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції ДК №3141, видане Державним комітетом телебачення та радіомовлення України від 24.03.2008 р.
